

دیوان غالب

(اردو)

مکتبهٔ جامعه ملّیه اسلامیه دهلي

کی لیی

مطبعه شرکت کاویانی برلن نی طبع کیا

۱۳۴۳ ھ

۱۹۲۵ ء

دیباچه مصنّف

مشام شمیم آشنایان را صلا، و نهاد انجمن شنیّان را مژده، که لختی از سامان مجمره گردانی آماده ودامنی ازعود هندی دست بهم داده است. نه چوبهای سنگ خورده بهنجار ناطبعی شکسته بی اندام تراشیده بلکه به تیرشگافته، بکارد ریز ریز کرده، بسوهان خراشیده ایدون نفس گداختگیهای شوق بجستجوی آتش پارسی است، نه آتشی که در گلخنهای هند افسرده خاموش و ازکف خاکستر به مرگ خودش سیه پوش بینی. چه بروی مسلّم است تاپاکی به استخوان مرده ناهار شکستن وازدیوانگی به رشتهٔ شمع مزار کشته آویختن هر آئنه بدل گداختن نیرزد و بزم افروختن را نشاید. رخ آتش به شمع بر افروزنده وآتش پرست را باد افراه هم درآتش سوزنده نیک میداند که پژوهنده در هوای آن رخشنده آذر نعل در آتش است که بچشم روشنی هوشنگ ازننگ برون تافته ودرایوان لهراسپ نشوونما یافته حسن را فروغ است ولاله رارنگ ومغ را

چشم و کده را چراغ بخشنده یزدان درون بحسن بر افروز را سپاسم
که شراری از آن آتش تابناک در خاکستر خویش یافته بکاو کاو
سینه شتافته ام و از نفس دمه بران نهاده بود که در کم مایه روزگاران
آنمایه فراهم تواند آمده که مجمره را فرّ روشنائی چراغ و رایحه
عودرا بال شناسائی دماغ تواند بخشید همانا نگارنده این نامه را
آن در سر است که پس از انتخاب دیوان ریخته به گرد آوردن سرمایهٔ
دیوان فارسی برخیزد و استفاضهٔ کمال این فریورفن پس زانوی
خویش نشیند امید که سخن سرایان سخنورستایْ پراگنده ابیاتی
را که خارج ازین اوراق یابند از آثارتراوش رگ کلک این
نامه سیاه نشناسند وچامهٔ گرد آور را در ستائش ونکوهش آن
اشعار ممنون وماخوذ نسگالند یارب این بوی هستی ناشنیده واز
نیستی به پیدائی نارسیده یعنی نقش به ضمیر آمدهٔ نقاش که به
اسدالله خان موسوم و به میرزا نوشه معروف به غالب متخلّص است
چنان که اکبر آبادی مولد ودهلوی مسکن فرجام کار نجفی مدفن نیز باد
تمام شد ـ بست وچهارم شهر ذیقعده سنه هجری ۱۲۴۸

* * *

بسم اللّٰه الرّحمٰن الرّحیم

نقش فریادي هی کس کي شوخئ تحریر کا
کاغذي هی پیرهن هر پیکر تصویر کا

کاو کاو سخت جاني هایٔ تنهائي نه پوچهه
صبح کرنا شام کا لانا هی جویٔ شیر کا

جذبهٔ بی اختیار شوق دیکها چاهئی
سینهٔ شمشیر سی باهر هی دم شمشیر کا

آگهي دام شنیدن جس قدر چاهی بچهایٔ
مدّعا عنقا هی اپنی عالم تقریر کا

بس که هوں غالب اسیري میں بهي آتش زیرپا
مویٔ آتش دیده هی حلقه مري زنجیر کا

☆☆☆

جز قیس اور کوئي نه آیا بروئ کار
صحرا مگر به تنگئ چشم حسود تها
آشفتگي نی نقش سویدا کیا درست
ظاهر هوا که داغ کا سرمایه دود تها
تها خواب میں خیال کو تجهه سی معامله
جب آنکه کهل گئي نه زیاں تها نه سود تها
لیتا هوں مکتب غم دل میں سبق هنوز
لیکن یهي که رفت گیا اور بود تها
ڈهانپا کفن نی داغ عیوب برهنگي
میں ورنه هر لباس میں ننگ وجود تها
تیشی بغیر مر نه سکا کوه کن اسد
سر گشتهٔ خمار رسوم و قیود تها

کهتی هو نه دینگی هم دل اگر پڑا پایا
دل کهاں که گم کیجی هم نی مدّعا پایا

عشق سی طبیعت نی زیست کا مزا پایا
درد کي دوا پائي، درد بی دوا پایا

دوست دار دشمن هی اعتماد دل معلوم
آه بی اثر دیکھي، نالہ نارسا پایا

سادگی و پرکاري، بی خودي و هشیاري!
حسن کو تغافل میں جرأت آزما پایا

غنچہ پھر لگا کھلنی، آج هم نی اپنا دل
خوں کیا هوا دیکھا گم کیا هوا پایا

حال دل نہیں معلوم لیکن اسقدر یعني
هم نی بارها ڈھونڈھا، تم نی بارها پایا

شور پند ناصح نی زخم پر نمک چھڑکا
آپ سی کوئي پوچھی تم نی کیا مزا پایا

دل مرا سوز نہاں سی بی محابا جل گیا
آتش خاموش کي مانند گویا جل گیا

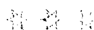
دل میں ذوق وصل و یاد یار تک باقي نہیں
آگ اس گھر میں لگي ایسي که جو تھا جل گیا

میں عدم سی بھي پری ہوں ورنه غافل بارها
میري آه آتشیں سی بال عنقا جل گیا

عرض کیجی جوهر اندیشه کي گرمي کہاں
کچھه خیال آیا تھا وحشت کا که صحرا جل گیا

دل نہیں تجھکو دکھاتا ورنه داغوں کی بہار
اس چراغاں کا کروں کیا کار فرما جل گیا

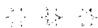
میں ہوں اور افسردگي کي آرزو غالب که دل
دیکھه کر طرز تپاک اهل دنیا جل گیا

شوق هر رنگ رقیب سروساماں نکلا
قیس تصویر کی پردی میں بھي عریاں نکلا

زخم نی داد نه دي تنگئي دل کي یارب
تیر بھي سینهٔ بسمل سی پرافشاں نکلا

بوئی گل، نالۂ دل، دود چراغ محفل،
جو تري بزم سی نکلا سو پریشاں نکلا
دل حسرت زده تها مائدۂ لذّت درد
کام یاروں کا به قدر لب ودنداں نکلا
تهي نو آموز فنا همّت دشوار پسند
سخت مشکل هی که یه کام بهي آسان نکلا
دل میں پهر گریی نی اک شورا نهایا غالب
آه جو قطره نه نکلا تها سو طوفاں نکلا

دهمکي میں مر گیا جو نه باب نبرد تها
عشق نبرد پیشه طلبگار مرد تها
تها زندگي میں مرگ کا کهٹکا لگا هوا
اڑنی سی پیشتر بهي مرا رنگ زرد تها
تالیف نسخه هائی وفا کر رها تها میں
مجموعۂ خیال ابهي فرد فرد تها

دل تاجگر که ساحل دریائی خوں هی اب
اس رهگزر میں جلوهٔ گل آگی گرد تها
جاتی هی کوئی کشمکش اندوه عشق کی
دل بهي اگر گیا تو وهي دل کا درد تها
احباب چاره سازئي وحشت نه کرسکی
زنداں میں بهي خیال بیاباں نورد تها
یه لاش بی کفن [illegible] خسته جاں کي هی
حق مغفرت کری عجب آزاد مرد تها

شمار سبحه مرغوب بت مشکل پسند آیا
تماشائی بیک کف بردن صد دل پسند آیا
به فیض بیدلي نومیدئي جاوید آساں هی
کشائش کو همارا عقدهٔ مشکل پسند آیا
هوائی سیر گل آئینهٔ بی مهرئي قاتل
که انداز بخوں غلتیدن بسمل پسند آیا

جراحت تحفه، الماس ارمغاں، داغ جگر هدیه
مبارکباد اسد غم خوار جان دردمند آیا

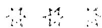
دهر میں نقش وفا وجه تسلّي نه هوا
هی یه وه لفظ که شرمندۀ معني نه هوا
سبزۀ خط سی ترا کاکل سرکش نه دبا
یه زمرد بهي حریف دم افعي نه هوا
میں نی چاهاتها که اندوه وفاسی چهوٹوں
وه ستمگر مری مرنی په بهي راضي نه هوا
دل گزرگاه خیال می وساغر هي سهي
گر نفس جادۀ سر منزل تقوي نه هوا
هوں تری وعده نه کرنی میں بهي راضي که کبهي
گوش منّت کش گلبانگ تسلّي نه هوا
کس سی محرومیٔ قسمت کي شکایت کیجی
هم نی چاهاتها که مرجائیں سووه بهي نه هوا

مر گیا صدمۂ یک جنبش لب سی غالب
ناتوانی سی حریف دم عیسی نه هوا

ستائش گر هی زاهد اسقدر جس باغ رضوانکا
وہ اک گلدسته هی هم بیخودونکی طاق نسیانکا
بیاں کیا کیجئی بیداد کاوشهائی مژگاں کا
که هر اک قطرۂ خوں دانه هی تسبیح مرجانکا
نه آئی سطوت قاتل بهی مانع میری نالوں کو
لیا دانتوں میں جو تنکا هوا ریشه نیستانکا
دکهاؤں گا تماشا دی اگر فرصت زمانی نی
مرا هر داغ دل اک تخم هی سرو چراغانکا
کیا آئینه‌خانی کا وه نقشه تیری جلوی نی
کری جو پرتو خورشید عالم شبنمستانکا
مری تعمیر میں مضمر هی اک صورت خرابی کی
هیولی برق خرمن کا هی خون گرم دهقانکا

اوگا هی گهر میں هر سو سبزه ویرانی تماشا کر
مدار اب کهودنی پر گهاس کی هی میری دربانکا
خموشی میں نہاں خوں گشته لا کهوں آرزوئیں هیں
چراغ مرده هوں میں بی زباں گور غریبانکا
هنوز اک پرتو نقش خیال یار باقی هی
دل افسرده گویا حجره هی یوسف کی زندانکا
بغل میں غیر کی آج آپ سوئی هیں کہیں ورنه
سبب کیا خواب میں آ کر تبسّم هائی پنہانکا
نہیں معلوم کس کس کا لہو پانی هوا هوگا
قیامت هی سرشک آلوده هونا تیری مژگانکا
نظر میں هی هماری جادۂ راه فنا غالب
که یه شیرازه هی عالم کی اجزائی پریشانکا

نہوگا یک بیاباں ماندگی سی ذوق کم میرا
حباب موجۂ رفتار هی نقش قدم میرا

محبت تهي چمن سی لیکن اب یه بی دماغي هی
که موج بوئ گل سی ناک مین آتاهی دم میرا

سراپا رهن عشق و ناگزیر اُلفت هستي
عبادت برق کي کرتا هون اور افسوس حاصل کا
بقدر ظرف هی ساقی خمار تشنه کامي بهي
جوتو دریائی می هی تو مین خمیازه هون ساحل کا

محرم نهین هی تو هي نواهائ راز کا
یان ورنه جو حجاب هی پرده هی سازکا
رنگ شکسته صبح بهار نظاره هی
یه وقت هی شگفتن گل هائ ناز کا
تو اور سوئی غیر نظرهائی تیز تیز
مین اور دکهه تري مژه‌هائی دراز کا

صرفه هی ضبط آه میں میرا وگرنہ میں
طعمه هوں ایک هي نفس جاں گداز کا
هیں بس که جوش بادہ سی شیشی اچهل رهی
هر گوشهٔ بساط هی سر شیشه باز کا
کاوش کا دل کری هی تقاضا که هی هنوز
ناخن په قرض اس گره نیم باز کا
تاراج کاوش غم هجراں هوا اسد
سینه که تها دفینه گہرهایٔ راز کا

بزم شاهنشاه میں اشعار کا دفتر کهلا
رکهیو یارب! یه در گنجینهٔ گوهر کهلا
شب هوئي پهر انجم رخشنده کا منظر کهلا
اس تکلف سی، که گویا بتکده کا در کهلا
گرچه هوں دیوانه پر کیوں دوست کا کهاؤں فریب
آستیں میں دشنه پنہاں هاتهه میں نشتر کهلا

گو نہ سمجھوں اسکي باتیں گو نہ پاؤں اسکابھید
پر یہ کیا کم ھی کہ مجھہ سی وہ پري پیکر کھلا

ھی خیال حسن میں حسن عمل کا سا خیال
خلد کا اک در ھی میري گور کی اندر کھلا

منہ نہ کھلنی پرھی وہ عالم کہ دیکھا ھي نہیں
زلف سی بڑھکر نقاب اس شوخ کی منہ پر کھلا

در پہ رھنی کو کہا اور کہہ کی کیسا پھر گیا
جتنی عرصی میں مرا لپٹا ھوا بستر کھلا

کیوں اندھیري ھی شب غم ؟ ھی بلاؤں کا نزول
آج ادھر ھي کو رھیگا دیدۂ اختر کھلا

کیا رھوں غربت میں خوش جب ھو حوادث کا یہ حال
نامہ لا تا ھی وطن سی نامہ بر اکثر کھلا

اسکي امّت میں ھوں میری رھیں کام بند
واسطی جس شہ کی غالب گنبد بی در کھلا

قطعه

شب که برق سوز دل سی زهرهٔ ابر آب تها
شعلهٔ جوّاله هر اک حلقهٔ گرداب تها
واں کرم کو عذر بارش تها عناں گیر خرام
گریی سی یاں پنبهٔ بالش کف سیلاب تها
واں خود آرائي کو تها موتي پرونی کا خیال
یاں هجوم اشک میں تار نگه نایاب تها
جلوهٔ گل نی کیا تها واں چراغاں آب جو
یاں رواں مژگان چشم ترسی خون ناب تها
یاں سر پرشور بی خوابي سی تها دیوار جو
واں وه فرق ناز زیب بالش کمخواب تها
یاں نفس کرتا تها روشن شمع بزم بی خودي
جلوهٔ گل واں بساط صحبت احباب تها

فرش سی تا عرش واں طوفاں تھا موج رنگ کا

یاں زمیں سی آسماں تک سوختن کا باب تھا

ناگہاں اس رنگ سی خونابہ ٹپکانی لگا

دل کہ ذوق کاوش ناخن سی لذّت یاب تھا

نالۂ دل میں شب انداز اثر نایاب تھا

تھا سپند بزم وصل غیر گو بیتاب تھا

مقدم سیلاب سی دل کیانشاط آہنگ ھی!

خانۂ عاشق مگر ساز صدائ آب تھا

نازش ایّام خاکستر نشیني کیا کہوں

پہلوئ اندیشہ وقف بستر سنجاب تھا

کچھہ نہ کي اپنی جنون نارسانی ورنہ یاں

ذرّہ ذرّہ روکش خورشید عالم تاب تھا

آج کیوں پروا نہیں اپنی اسیروں کي تجھی!

کل تلک تیرابھي دل مہر و وفا کا باب تھا

یاد کرو وہ دن کہ ہر اک حلقہ تیری دام کا
انتظار صید میں اک دیدۂ بی خواب تھا

میں نی روکا رات [illegible] کو وگرنہ دیکھتی
اُسکی سیل گریہ میں گردوں کف سیلاب تھا

ایک ایک قطری کا مجھی دینا پڑا حساب
خون جگر ودیعت مژگان یار تھا

اب میں ہوں اورما تم یک شہر آرزو
توڑا جو تو نی آئینہ تمثال دار تھا

گلیوں میں میري نعش کو کھینچی پھرو کہ میں
جاں دادۂ ہوای سر رہگزار تھا

موج سراب دشت وفا کا نہ پوچھہ حال
ہر ذرّہ مثل جوہر تیغ آبدار تھا

کم جانتی تهی هم بهي غم عشق کو پراب
دیکها تو کم هوئی په غم روز گار تها

* * *

بس که دشوار هی هر کام کا آساں هونا
آدمي کو بهي میسّر نہیں انساں هونا
گریه چاهی هی خرابي مری کاشانی کي
درو دیوار سی ٹپکی هی بیاباں هونا
وائی دیوانگئ شوق که هردم مجهه کو
آپ جانا اُدهر اور آپ هي حیراں هونا
جلوه از بس که تقاضائی نگه کرتا هی
جوهر آئینه بهي چاهی هی مژگاں هونا
عشرت قتلگه اهل تمنّا مت پوچهه
عید نظّاره هی شمشیر کا عریاں هونا
لیگئی خاک میں هم داغ تمنّائی نشاط
تو هو اور آپ به صدرنگ گلستاں هونا

عشرت پارۂ دل زخم تمنّا کھانا
لذّت ریش جگر غرق نمکداں ہونا
کي مری قتل کی بعداس نی جفا سی توبہ
ھاۓ اس زود پشیماں کا پشیماں ہونا
حیف اُس چار گرہ کپڑی کی قیمت غالب
جس کي قسمت میں ہو عاشق کا گریباں ہونا

* * *

شب خمار شوق ساقي رستخیز اندازہ تھا
تا محیط بادہ صورت خانۂ خمیازہ تھا
یک قدم وحشت سی درس دفتر امکان کھلا
جادہ اجزاۓ دو عالم دشت کا شیرازہ تھا
مانع وحشت خرامي ھاۓ لیلی کون ھی؟
خانۂ مجنون صحرا گرد بی دروازہ تھا
پوچھہ مت رسوائي انداز استغناۓ حسن
دست مرھوں حنا رخسار رھن غازہ تھا

نالۂ دل نی دئیي اوراق لختِ دل به باد
یادگار ناله اک دیوان بی شیرازه تها

دوست غمخواري میں میري سعي فرمائینگی کیا
زخم کی بهر نی تلک ناخن نه بڑه آئیں گی کیا؟
بی نیازي حد سی گزري بنده پرور کب تلک
هم کهیں گی حال دل اور آپ فرمائیں گی «کیا؟»
حضرت ناصح گر آئیں دیدۂ و دل فرش راه
کوئي مجهکو یه تو سمجهادو که سمجهائیں گی کیا؟
آج واں تیغ و کفن با ندهی هوئی جاتا هوں میں
عذر میری قتل کرنی میں وه اب لائیں گی کیا؟
گر کیا ناصح نی هم کو قید اچها یوں سهي
یه جنون عشق کی انداز چهٹ جائیں گی کیا؟
خانه زاد زلف هیں زنجیر سی بهاگیں گی کیوں؟
هیں گرفتار وفا زنداں سی گهبرائیں گی کیا؟

ہی اب اس معموری میں قحط غم اُلفت اسد
ہم نی یہ ماناکہ دلّی میں رہیں کھائیں گی کیا ؟

یہ نہ تھي ہماري قسمت کہ وصال یار ہوتا
اگر اور جیتی رہتی یہي انتظار ہوتا
تری وعدی پر جئی ہم تو یہ جان جھوٹ جانا
کہ خوشي سی مر نہ جاتی اگر اعتبار ہوتا ؟
تري نازکي سی جانا کہ بندھاتھا عہد بودا
کبھي تو نہ توڑ سکتا اگر استوار ہوتا
کوئي میری دل سی پوچھی تری تیرنیم کش کو
یہ خلش کہاں سی ہوتي جو جگر کی پار ہوتا ؟
یہ کہاں کي دوستي ہی کہ بنی ہیں دوست ناصح ؟
کوئي چارہ ساز ہوتا، کوئي غم گسار ہوتا
رگ سنگ سی ٹپکتا وہ لہو کہ پھر نہ تھمتا
جسی غم سمجھ رہی ہو یہ اگرشرار ہوتا

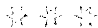
غم اگرچه جاں گسل هی په کهاں بچیں که دل هی؟
غم عشق اگر نه هوتا غم روزگار هوتا

۷ کهوں کس سی میں که کیا هی، شب غم بري بلا هی
مجهی کیا برا تها مرنا اگر ایک بار هوتا!

۸ هوئ مر کی هم جو رسوا هوئ کیوں نه غرق دریا؟
نه کبهي جنازه اُٹهتا، نه کهیں مزار هوتا

اُسی کون دیکهه سکتا، که یگانه هی وه یکتا
جو دوئي کي بو بهي هوتي تو کهیں دو چار هوتا

یه مسائل تصوّف، یه ترا بیان غالب
تجهی هم ولي سمجهتی جو نه باده خوار هوتا!

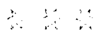

هوس کو هی نشاط کار کیا کیا
نه هو مرنا تو جینی کا مزا کیا

تجاهل پیشگي سی مدّعا کیا؟
کهاں تک ای سراپا ناز کیا کیا

نوازش هائ بی جا دیکهتا هوں
شکایت هائ رنگیں کا گلا کیا
نگاه بی محابا چاهتا هوں
تغافل هائ تمکیں آزما کیا
فروغ شعلهٔ خس یک نفس هی
هوس کو پاس ناموس وفا کیا
نفس موج محیط بی خودي هی
تغافل هائی ساقي کا گلا کیا
دماغ عطر پیراهن نهیں هی
غم آوارگي هائ صبا کیا
دل هر قطره هی ساز انا البحر
هم اوس کی هیں همارا پوچهنا کیا
محابا کیا هی میں ضامن ادهر دیکهه
شهیدان نگه کا خونبها کیا

سن ای غارتگر جنس وفا سن
شکست قیمت دل کي صدا کیا
کیا کس نی جگر داري کا دعویٰ
شکیب خاطر عاشق بهلا کیا
یه قاتل وعدهٔ صبر آزما کیوں
یه کافر فتنهٔ طاقت ربا کیا
بلائ جاں هی غالب اس کي هر بات
عبارت کیا، اشارت کیا، ادا کیا!

در خور قهر و غضب جب کوئي هم سا نه هوا
پهر غلط کیا هی که هم سا کوئي پیدا نه هوا
بندگي میں بهي وه آزاده وخود بیں هیں که هم
الٹی پهر آئ، در کعبه اگر وا نه هوا
سب کو مقبول هی دعویٰ تري یکتائي کا
روبرو کوئي بت آئینه سیما نه هوا

کم نہیں نازش ہمنامیٔ چشم خوباں

تیرا بیمار برا کیا هی گر اچھا نه هوا ؟

سینی کا داغ هی وہ ناله که لب تک نه گیا

خاک کا رزق هی وہ قطرہ جو دریا نه هوا

نام کا میری هی جو دکھہ که کسي کو نه ملا

کام میں میری هی جو فتنه که برپا نه هوا

هر بن موسٰی دم ذکر نه ٹپکی خوناب!

حمزہ کا قصّه هوا عشق کا چرچا نه هوا

قطری میں دجله دکھائي نه دی اور جزو میں کل!

کھیل لڑکوں کا هوا دیدۂ بینا نه هوا

تھي خبر گرم که غالب کی اڑیں گی پرزی

دیکھنی هم بھي گئی تھی په تماشا نه هوا

اسد ! ہم وہ جنوں جولاں گدائے بی سر و پا ہیں
کہ سر پنجۂ مژگان آہو پشت خار اپنا

پئی نذر کرم تحفہ ہی شرم نارسائي کا
بخوں غلتیدۂ صدرنگ دعویٰ پارسائي کا
نہ ہو حسن تماشا دوست رسوا بی وفائي کا
بہ مہر صد نظر ثابت ہی دعویٰ پارسائي کا
زکوٰۃ حسن دی ای جلوۂ بینش کہ مہر آسا
چراغ خانۂ درویش ہو کاسہ گدائي کا
نہ مارا جانکر بیجرم قاتل تیري گردن پر
رہا مانند خون بیگنہ حق آشنائي کا
تمنّائی زبان محو سپاس بی زباني ہی
مٹا جس سی تقاضا شکوۂ بی دست وپائي کا
وهي اک بات ہی جو یاں نفس واں نکہت گل ہی
چمن کا جلوہ باعث ہی مري رنگیں نوائي کا

دهان هر بت پیغاره جو زنجیر رسوائي

عدم تک بیوفا چرچاهی تیري بیوفائي کا

ندی نامی کو اتناطول غالب مختصر لکهدی

کهحسرت سنج هوں عرض ستمهای جدائي کا

گرنه اندوه شب فرقت بیاں هو جائیگا

بی تکلّف داغ مه مهر دهاں هوجائیگا

زهره گر ایسا هي شام هجر میں هوتا هی آب

پر تو مهتاب سیل خانماں هو جائیگا

لی تو لوں سوتی میں اسکی پانوں کا بوسه مگر

ایسي باتونسی وه کافر بدگماں هوئیگا

دل کو هم صرف وفا سمجهی تهی کیا معلوم تها

یعنی یه پهلی هي نذر امتحاں هوجائیگا

سب کی دل میں هی جگه تیري جوتو راضي هوا

مجهه په گویا اک زمانه مهرباں هوجا ئیگا

گو نگاہ گرم فرماتي رهي تعليم ضبط
شعله خس میں جیسی خوں رگ میں نہاں ہوجائیگا
باغ میں مجھہ کو نہ لیجا ورنہ میری حال پر
هر گل تر ایک چشم خوں فشاں ہو جائیگا
وای گر میرا ترا انصاف محشر میں نہ هو
اب تلک تو یہ توقع هی کہ واں هو جائیگا
فائدہ کیا سوچ آخر توبهي داناهی اسد
دوستي ناداں کي هی جي کا زیاں هو جائیگا

* * *

درد منّت کش دوا نہ هوا
میں نہ اچھا هوا برا نہ هوا
جمع کرتے هو کیوں رقیبوں کو ؟
اک تماشا هوا، گلا نہ هوا
هم کہاں قسمت آزمانی جائیں
تو هي جب خنجر آزما نہ هوا

کتنی شیریں هیں تیری لب، که رقیب
گالیاں کھا کی بی مزا نه هوا
هی خبر گرم ان کی آنی کي
آج هی گھر میں بوریا نه هوا
کیا وه نمرود کي خدائي تهي؟
بندگي میں مرا بهلا نه هوا
جان دي، دي هوئي اسي کی تهي
حق تو یه هی که حق ادا نه هوا
زخم گر دب گیا لهو نه تهما
کام گر رک گیا روا نه هوا
رهزني هی که دل ستاني هی!
لی کی دل، دل ستان روانه هوا
کچھ، تو پڑهئی که لوگ کهتی هیں
آج غالب غزل سرا نه هوا

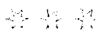
گلہ ہی شوق کو دل میں بہي تنگئ جا کا
گہر میں محو ہوا اضطراب دریا کا
یہ جانتا ہوں کہ تو اور پاسخ مکتوب
مگر ستمزدہ ہوں ذوق خامہ فرسا کا
حنائ پائ خزاں ہی بہار اگر ہی یہي
دوام کلفت خاطر ہی عیش دنیا کا
غم فراق میں تکلیف سیر باغ نہ دو
مجھی دماغ نہیں خندہ ہائ بیجا کا
ہنوز محرمي حسن کو ترستا ہوں
کری ہی ہر بن مو کام چشم بینا کا
دل اسکو پہلی ہي ناز و ادا سی دی بیٹھی
ہمیں دماغ کہاں حسن کی تقاضا کا
نہ کہہ کہ گریہ بہ مقدار حسرت دل ہی
مری نگاہ میں ہی جمع و خرچ دریا کا

فلک کو دیکھہ کی کرتا هوں اسکو یاد اسد
جفا میں اس کي هی انداز کارفرما کا

قطرۂ می بس که حیرت سی نفس پرور هوا
خطّ جام می سراسر رشتۂ گوهر هوا

اعتبار عشق کي خانه خرابي دیکهنا
غیر نی کي آه لیکن وه خفا مجهپر هوا

جب به تقریب سفر یار نی محمل باندها
تپش شوق نی هر ذرّی په اک دل باندها

اهل بینش نی به حیرت کدۂ شوخي وناز
جوهر آئینه کو طوطي بسمل باندها

یاس و امید نی یک عربده میداں مانگا
عجز همّت نی طلسم دل سائل باندها

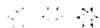
نہ بندھی تشنگیٔ ذوق کی مضموں غالب
گرچہ دل کھول کی دریا کو بھي ساحل باندھا

میں اور بزم می سی یوں تشنہ کام آؤں
گر میں نی کي تھي تو بہ ساقي کو کیا ھوا تھا

ھی ایک تیر جس میں دونوں چھدي پڑی ھیں
وہ دن گئی کہ اپنا دل سی جگر جدا تھا

درماندگي میں غالب کچھہ بن پڑی تو جانوں
جب رشتہ بی گرہ تھا ناخن گرہ کشا تھا

گھر ھمارا جو نہ روتی بھي تو ویراں ھوتا
بحر گر بحر نہ ھوتا تو بیاباں ھوتا

تنگیٔ دل کا گلہ کیا یہ وہ کافر دل ھی
کہ اگر تنگ نہ ھوتا تو پریشاں ھوتا

بعد یک عمر ورع بار تو دیتا باری
کاش رضوان هي در یار کا دربان هوتا

نه تها کچهه تو خدا تها کچهه نه هوتا تو خدا هوتا
ڈبویا مجهکو هونی نی نه هوتا میں تو کیا هوتا
هوا جب غم سی یوں بی حس تو غم کیا سر کی کٹنی کا
نه هوتا گر جدا تن سی تو زانو پر دهرا هوتا
هوئي مدّت که غالب مر گیا پر یاد آتا هی
وه هر اک بات پر کهنا که یوں هوتا تو کیا هوتا

* * *

یک ذرّهٔ زمیں نهیں بیکار باغ کا
یاں جاده بهي فتیله هی لالی کی داغ کا
بی می کسی هی طاقت آشوب آ گهي
کهینچا هی عجز حوصله نی خط ایاغ کا

بلبل کی کارو بارپه هیں خنده هایٔ گل

کهتی هیں جس کو عشق خلل هی دماغ کا

تازه نهیں هی نشۀ فکر سخن مجهی

تریاکي قدیم هوں دود چراغ کا

سو بار بند عشق سی آزاد هم هوئی

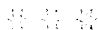
پر کیا کریں که دل هي عدو هی فراغ کا

بی خون دل هی چشم میں موج نگه غبار

یه میکده خراب هی می کی سراغ کا

باغ شگفته تیرا بساط نشاط دل

ابر بهار خمکده کس کی دماغ کا

وه مري چین جبیں سی غم پنهاں سمجها

راز مکتوب به بیربطیٔ عنواں سمجها

یک الف بیش نهیں صیقل آئینه هنوز

چاک کرتا هوں میں جب سی که گریباں سمجها

سرح اسباب گرفتاري خاطر مت پوچهه
اسقدر تنگ هوا دل که میں زنداں سمجها

بدگماني نی نه چاها اسی سر گرم خرام
رخ په هر قطره عرق دیدهٔ حیراں سمجها

عجزسی اپنی یه جانا که وه بد خو هوگا
نبض خس سی تپش شعلهٔ سوزاں سمجها

سفر عشق میں کي ضعف نی راحت طلبي
هر قدم سائی کو میں اپنی شبستاں سمجها

تها گریزاں مژهٔ یارسی دل تا دم مرگ
دفع پیکاں قضا اسقدر آساں سمجها

دل دیا جانکی کیوں اسکو وفادار اسد
غلطي کي که جو کافر کو مسلماں سمجها

☆

پهر مجهی دیدهٔ تر یاد آیا دل جگر تشنهٔ فریاد آیا
دم لیا تها نه قیامت نی هنوز پهر ترا وقت سفر یاد آیا

سادگي های تمنّا یعني پهر وه نیرنگ نظر یاد آیا
عذروا ماندگي ای حسرت دل نالـه کرتاتها جگر یاد آیا
زندگي یون بهي گزرهي جاتي کیون ترا راهگزر یاد آیا
کیاهي رضوان سی لڑائي هوگي گهر ترا خلدمین گر یاد آیا
آه وه جرأت فریاد کهان! دل سی تنگ آ کی جگر یاد آیا
پهر تری کوچی کوجاتاهی خیال دل گم گشته مگر یاد آیا
کوئي ویرانيسی ویراني هی دشت کو دیکهه کی گهر یاد آیا

مین نی مجنون په لڑ کپن مین اسد
سنگ اٹهایا تها که سر یاد آیا

هوئي تاخیر تو کچهه باعث تاخیر بهي تها
آپ آتی تهی مگر کوئي عنان گیر بهي تها
تم سی بیجا هی مجهی اپني تباهي کا گله
اس مین کچهه شائبهٔ خوبئ تقدیر بهي تها

تو مجھی بھول گیا ھو توپتا بتلادوں
کبھي فتراک میں تیری کوئي نخچیر بھي تھا
قیدمیں ھی تری وحشي کو و ھي زلف کي یاد
ھاں کچھہ اک رنج گرانباري زنجیر بھي تھا
بجلي اک کوندگئي آنکھوں کی آگی تو کیا
بات کرتی کہ میں لب تشنۂ تقریر بھي تھا
یوسف اسکو کہوں اور کچھہ نہ کہی خیر ھوئي
گربگڑ بیٹھی تو میں لائق تعزیر بھي تھا
دیکھکر غیر کو ھوکیوں نہ کلیجا ٹھنڈا
نالہ کرتا تھا ولی طالب تاثیر بھي تھا
پیشی مین عیب نہیں رکھئي نہ فرھاد کونام
ھم ھي آشفتہ سرو نمیں وہ جواں میر بھي تھا
ھم تھی مرنی کو کھڑی پاس نہ آیا نہ سہي
آخراس شوخ کی ترکش میں کوئي تیر بھي تھا

پکڑی جاتی هیں فرشتونکی لکهی پر ناحق

آدمي کوئي همارا دم تحریر بهي تها

ریخته کی تمهیں استاد نهیں هو غالب

کهتی هیں اگلی زمانی میں کوئي میر بهي تها

* * *

لب خشک در تشنگي مردگان کا

زیارت کده هون دل آزردگان کا

همه نا امیدي، همه بدگماني،

میں دل هون فریب وفاخوردگان کا

* * *

تو دوست کسي کا بهي ستمگر نه هوا تها

اوروں په هی وه ظلم که مجهه پر نه هوا تها

چهوڑا مه نخشب کي طرح دست قضا نے

خورشید هنوز اسکی برابر نه هوا تها

توفیق به اندازۂ همّت هی ازل سی
آنکهوں میں هی وه قطره که گوهر نه هوا تها
جب تک که نه دیکها تهاقد یار کا عالم
میں معتقد فتنۂ محشر نه هوا تها
میں ساده دل آزردگیٔ یار سی خوش هوں
یعنی سبق شوق مکرّر نه هوا تها
دریایٔ معاصي تنک آبي سی هوا خشک
میرا سر دامن بهي ابهي تر نه هوا تها
جاري تهي اسد داغ جگر سی مري تحصیل
آتشکده جاگیر سمندر نه هوا تها

شب که وه مجلس فروز خلوت ناموس تها
رشتۂ هر شمع خار کسوت فانوس تها
مشهد عاشق سی کوسوں تک جو اگتي هی حنا
کسقدر یارب! هلاک حسرت پابوس تها

حاصل الت نه دیکھاجز شکست آرزو
دل بہ دل پیوستہ گویا اک لب افسوس تھا

کیا کروں بیماریٔ غم کی فراغت کا بیاں
جو کہ کھایا خونِ دل بی منّت کیموس تھا

آئینہ دیکھہ اپنا سامنہ لیکی رہ گئی
صاحب کو دل نہ دینی پہ کتنا غرور تھا

قاصد کی اپنی ہاتھہ سی گردن نہ مارئی
اس کی خطا نہیں تھی یہ میرا قصور تھا

عرض نیاز عشق کی قابل نہیں رہا
جس دل پہ ناز تھا مجھی وہ دل نہیں رہا

جاتا ہوں داغ حسرت ہستی لیی ہوی
ہوں شمع کشتہ در خور محفل نہیں رہا

مرنی کي ای دل اورهي تدبیر کرکه مین
شایان دست و بازوی قاتل نهین رها

برروی شش جهت در آئینه باز هی
یاں امتیاز ناقص وکامل نهین رها

واکردیی هین شوق نی بند نقاب حسن
غیر از نگاه اب کوئي حائل نهین رها

گومین رها رهین ستم های روزگار
لیکن تری خیال سی غافل نهین رها

دلسی هوای کشت وفامٹ گئي که واں
حاصل سوای حسرت حاصل نهین رها

بیداد عشق سی نهین ڈرتا مگر اسد
جس دلپه نازتها مجهی وه دل نهین رها

رشک کهتاهی که اسکاغیرسی اخلاص حیف
عقل کهتي هی که وه بی مهر کس کا آشنا

ذرّہ ذرّہ ساغر میخانۂ نیرنگ ہی
گردش مجنوں بہ چشمکہای لیلی آشنا

شوق ہی ساماں طراز نازش ارباب عجز
ذرہ صحرا دستگا وہ قطرہ دریا آشنا

میں ہوں اور آفت کا ٹکڑا وہ دل وحشی کہ ہی
عافیت کا دشمن اور آوارگی کا آشنا

شکوہ سنج رشک ہمدیگر نہ رہنا چاہئی
میرا زانو مونس اور آئینہ تیرا آشنا

ربط یک شیرازۂ وحشت ہیں اجزای بہار
سبزہ بیگانہ، صبا آوارہ، گل نا آشنا

کوہکن نقاش یک تمثال شیریں تھا اسد
سنگ سی سر مار کر ہووی نہ پیدا آشنا

☆ ☆ ☆

ذکر اس پری وش کا اور پھر بیان اپنا
بن گیا رقیب آخر تھا جو رازداں اپنا

مى وه كيوں بهت پيدتى بزم غير ميں يارب
آج هي هوا منظور ان كو امتحان اپنا

منظر اك بلندي پر اور هم بناسكتى
عرش سى ادهر هو تا كاش كه مكاں اپنا

دى وه جس قدر ذلّت هم هنسي ميں ٹاليںگى
بارى آشنا نكلا ان كا پاسبان اپنا

درد دل لكهوں كب تك؟ جاؤں انكو دكهلادوں
انگلياں فگار اپني خامه خونچكاں اپنا

گهستى گهستى مٹ جاتا ، آپ نى عبث بدلا
ننگ سجدهسى ميرى سنگ آستاں اپنا

تا كرى نه غمّازي كرلياهى دشمن كو
دوست كي شكايت ميں هم نى همزبان اپنا

هم كهاں كى داناتهى كس هنرمين يكتاتهى
بىسبب هوا غالب دشمن آسماں اپنا

سرمۂ مفت نظر هوں مري قيمت يه هی
كه رهی چشم خريدار په احساں ميرا

رخصت ناله مجهی دی، كه مبادا ظالم
تيری چهری سی هو ظاهر غم پنهاں ميرا

* * *

غافل به وهم ناز خود آرا هی ورنه ياں
بی شانۂ صبا نهيں طرّه گياه كا

بزم قدح سی عيش تمنّا نه ركهه كه رنگ
صيد زدام جسته هی اس دام گاه كا

رحمت اگر قبول كری، كيا بعيد هی
شرمندگي سی عذر نه كرنا گناه كا

مقتل كو كس نشاط سی جاتا هوں ميں كه هی
پر گل خيال زخم سی دامن نگاه كا

جاں در ہوای یک نگہ گرم ہی اسد
پروانہ ہی وکیل تری داد خواہ کا

* * *

جور سی باز آئی پر باز آئیں کیا
کہتی ہیں «ہم تجھکو منہ دکھلائیں کیا»
رات دن گردش میں ہیں سات آسماں
ہو رہی گا کچھہ نہ کچھہ گھبرائیں کیا
لاگ ہو تو اس کو ہم سمجھیں لگاؤ
جب نہ ہو کچھہ بھي تو دھوکا کھائیں کیا
ہولیی کیوں نامہ بر کی ساتھہ ساتھہ
یارب اپنی خط کو ہم پہنچائیں کیا؟
موج خوں سر سی گزر ہي کیوں نہ جای
آستان یار سی اٹھہ جائیں کیا ؟
عمر بھر دیکھا کئی مرنی کي راہ
مر گئی پر دیکھیی دکھلائیں کیا

پوچھتی هیں وه که « غالب کون هی » ؟
کوئي بتلاؤ که هم بتلائیں کیا !

لطافت بی کثافت جلوه پیدا کر نهیں سکتي
چمن زنگار هی آئینهٔ باد بهاري کا

حریف جوشش دریا نهیں خوددارئ ساحل
جهاں ساقي هو تو باطل هی دعویٰ هوشیاري کا

عشرت قطره هی دریا میں فنا هو جانا
درد کا حد سی گزرنا هی دوا هو جانا

تجهسی قسمت میں مري صورت قفل ابجد
تها لکها بات کی بنتی هي جدا هو جانا

دل هوا کشمکش چارهٔ زحمت میں تمام
مٹ گیا گهسنی میں اس عقده کا وا هو جانا

اب جفا سی بھي ھیں محروم ھم اللہ اللہ
اس قدر دشمن ارباب وفا ھو جانا!

ضعف سی گریہ مبدّل بہ دم سرد ھوا
باور آیا ھمیں پاني کا ھوا ھو جانا

دل سی مٹنا تري انگشت حنائي کا خیال
ھو گیا گوشت سی ناخن کا جدا ھو جانا

ھی مجھی ابر بہاري کا برس کر کھلنا
روتی روتی غم فرقت میں فنا ھو جانا

گر نہیں نکہت گل کو تری کوچی کي ھوس
کیوں ھی گرد رہ جولان صبا ھو جانا

تا کہ تجھ پر کھلی اعجاز ھوائ صیقل
دیکھہ برسات میں سبز آئینی کا ھو جانا

بخشی ھی جلوۂ گل ذوق تماشا غالب
چشم کو چاھییٔ ھر رنگ میں وا ھو جانا

ردیف (ب)

پهر هوا وقت که هو بال کشا موج شراب
دی بط می کو دل و دست شنا موج شراب
پوچهه مت وجه سیه مستئ ارباب چمن
سایهٔ تاک میں هوتي هی هوا موج شراب
جو هوا غرقهٔ می بخت رسا رکهتا هی
سر سی گزری په بهي هی بال هما موج شراب
هی یه برسات وه موسم که عجب کیا هی اگر
موج هستی کو کری فیض هوا موج شراب
جس قدر روح نباتي هی جگر تشنهٔ ناز
دی هی تسکیں بدم آب بقا موج شراب
بس که دوڑی هی رگ تاک میں خوں هو هوکر
شهپر رنگ سی هی بال کشا موج شراب

موجۂ گل سی چراغاں هی گزرگاه خیال
هی تصوّرمیں ز بس جلوه نما موج شراب

نشئه کی پردی میں هی محو تماشائ دماغ
بس که رکهتي هی سرنشوو نما موج شراب

ایک عالم په هیں طوفانئ کیفیّت فصل
موجـۂ سبزۂ نوخیز سی تا موج شراب

شرح هنگامـۂ هستي هی زهی موسم گل
رهبر قطره به دریاهی خوشا موج شراب

هوش اڑتی هیں مری جلوۂ گل دیکهه اسد
پهر هوا وقت که هو بال کشا موج شراب

ردیف (ت)

افسوس که دنداں کا کیا رزق فلک نی
جن لوگوں کي تهي درخور عقد گہر انگشت
کافي هی نشاني تري چهلّی کا نه دینا
خالي مجهی دکهلا کی بوقت سفر انگشت
لکهتا هوں اسد سوزش دل سي سخن گرم
تا رکهـ نه سکی کوئي مری حرف پر انگشت

رها گر کوئي تا قیامت سلامت
پهر اک روز مرنا هی حضرت سلامت
جگر کو مری، عشق خونابه مشرب
لکهی هی خداوند نعمت سلامت
علی الرّغم دشمن ، شهید وفا هوں
مبارک مبارک ، سلامت سلامت

نہیں گر سرو برگ ادراک معني ،

تماشاي نيرنگ صورت سلامت

* * *

مند گئیں کھولتی هي کھولتی آنکھیں غالب

يار لای مري بالیں په اسی پر کس وقت

* * *

آمد خط سی هوا هی سرد جو بازار دوست

دود شمع کشته تها شايد خط رخسار دوست

ای دل نا عاقبت انديش ، ضبط شوق کر

کون لا سکتا هی تاب جلوۂ ديدار دوست

خانه ويراں سازي حيرت تماشا کيجئی

صورت نقش قدم هوں رفتۂ رفتار دوست

عشق میں بيداد رشک غير نی مارا مجھی

کشتۂ دشمن هوں آخر گرچه تها بیمار دوست

چشم ماروشن که اس بی دردکادل شادهی
دیدۂ پرخوں همارا ساغر سر شار دوست

غیریوں کرتاهی میري پرسش اسکی هجر میں
بی تکلف دوست هو جیسی کوئي غمخوار دوست

تا که میں جانون که هی اسکي رسائی وان تلک
مجهکو دیتا هی پیام وعدۂ دیدار دوست

جب که میں کرتا هوں اپنا شکوۂ ضعف دماغ
سر کری هی وه حدیث زلف عنبر بار دوست

چیکی چیکی مجهکو روتی دیکهه پاتاهی اگر
هنس کی کرتاهی بیاں شوخي گفتار دوست

مهربانیهای دشمن کي شکایت کیجیی
یا بیاں کیجی سپاس لذّت آزار دوست

یه غزل اپني مجهی جي سی پسند آئي هی آپ
هی ردیف شعر میں غالب زبس تکرار دوست

ردیف (ج)

گلشن میں بندو بست به رنگ دگر هی آج
قمري کا طوق حلقۂ بیرون در هی آج
آتا هی ایک پارۂ دل هر فغاں کی ساتھه
تار نفس کمند شکار اثر هی آج
ای عافیت کنارہ کر ای انتظام چل
سیلاب گریه در پئ دیوار و در هی آج

لو هم مریض عشق کی بیماردار هیں
اچھا اگر نه هو تو مسیحا کا کیا علاج؟

ردیف (چ)

نفس نه انجمن آرزو سی باهر کھینچ
اگر شراب نہیں انتظار ساغر کھینچ

کمال گرمیٔ سعیٔ تلاش دید نه پوچهه
برنگ خار مری آئینه سی جوهر کهینچ
تجهی بهانهٔ راحت هی انتظـار ای دل
کیاهی کس نی اشاره که نازبستر کهینچ؟
تری طرف هی به حسرت نظارهٔ نرگس
به کورئي دل وچشم رقیب ساغر کهینچ
به نیم غمزه اداکر حق ودیعت ناز
نیام پردهٔ زخم جگرسی خنجر کهینچ
مری قدح میں هی صهبای آتش پنهاں
بروی سفره کباب دل سمندر کهنچ

ردیف (د)

حسن غمزی کي کشا کش سی چهٹا میری بعد
باری آرام سی هیں اهل جفا میری بعد

منصب شیفتگی کی کوئي قابل نه رها
هوئي معزولي انداز و ادا میری بعد

شمع بجهتی هی تو اسمیں سی دهواں اٹهتا هی
شعلهٔ عشق سیه پوش هوا میری بعد

خوں هی دل خاک میں احوال بتاں، پر یعنی
انکی ناخن هوی محتاج حنا میری بعد

در خور عرض نهیں جوهر بیداد کو جا
نگه ناز هی سر می سی خفا میری بعد

هی جنوں، اهل جنوں کی لیي، آغوش وداع
چاک هوتا هی گریباں سی جدا میری بعد

کوں هوتا هی حریف می مرد افگن عشق؟
هی مکرّر لب ساقي په صلا میری بعد

غم سی مرتا هوں که اتنا نهیں دنیا میں کوئي
که کری تعزیت مهر و وفا میری بعد

آئی ہی بی کسیٔ عشق پہ رونا غالب
کس کی گھر جائیگا سیلاب بلا میری بعد

٭ ٭ ٭

ردیف (ر)

بلاسی، ہیں جویہ پیش نظر در و دیوار
نگاہ شوق کوھیں بال و پر در و دیوار
وفور اشک نی کاشانی کا کیا یہ رنگ
کہ ہو گئی مری دیوار ودر در و دیوار
نہیں ہی سایہ کہ سن کر نوید مقدم یار
گئی ہیں چند قدم پیشتر در و دیوار
ہوئي ہی کس قدر ارزانیٔ میٔ جلوہ!
کہ مست ہی تری کوچی میں ہر درو دیوار
جو ہی تجھی سر سودایٔ انتظار، تو آ!
کہ ہیں دُکان متاع نظر در و دیوار

هجوم گریه کا سامان کب کیا میں نی؟
که گر پڑی نه مری پانوں پر در و دیوار
وه آرها مری همسائی میں تو سائی سی
هوی فدا در و دیوار پر در و دیوار
نظر میں کھنکی هی بن تیری گھر کي آبادي
همیشه روتی هیں هم دیکهه کر در و دیوار
نه پوچهه بی خودی عیش مقدم سیلاب
که ناچتی هیں پڑی سر بسر در و دیوار

نه کهه کسي سی که غالب نهیں زمانی میں
حریف راز محبت، مگر در و دیوار
گھر جب بنا لیا تری در پر کهی بغیر
جانے گا اب بهي تو نه مرا گھر کهی بغیر
کهتی هیں جب رهي نه مجهی طاقت سخن
«جانوں کسي کی دل کي میں کیونکر کهی بغیر؟»

کام اس سی آپڑا هی که جسکا جهان میں
لیوی نه کوئي نام «ستمگر» کهی بغیر

جي‌میں هي کچهه نهیں‌ هی‌ هماری و گر نه‌ هم،
سر جائی یار هی، نه رهیں پر کهی بغیر

چهوڑو نگا میں نه اس بت کافر کا پوجنا
چهوڑی نه خلق گو مجهی کافر کهی بغیر

مقصد هی ناز و غمزه، ولی گفتگو میں کام
بنتا نهیں هی، باده و ساغر کهی بغیر

بهرا هوں میں تو چاهیي دونا هو التفات
سنتا نهین هوں بات مکرّر کهی بغیر

غالب نه کر حضور میں تو بار بار عرض
ظاهر هی تیرا حال سب ان پر کهی بغیر

کیوں جل گیا نه تاب رخ یار دیکهکر
جلتا هوں اپني طاقت دیدار دیکهکر

آتش پرست کہتی ہیں اہل جہاں مجھی
سر گرم نالہ ہای شرر بار دیکھکر

کیا آبروئ عشق جہاں عام ہو جفا
رکتا ہون تم کو بی سبب آزر دیکھکر

آتا ہی میری قتل کو پر جوش رشک سی
مرتا ہوں اس کی ہاتھہ میں تلوار دیکھکر

ثابت ہوا ہی گردن مینا پہ خون خلق
لرزی ہی موج می تري رفتار دیکھکر

واحسر تا کہ یارنی کھینچا ستم سی ہاتھہ
ہم کو حریص لذت آزار دیکھکر

بک جاتی ہیں ہم آپ متاع سخن کی ساتھہ
لیکن عیار طبع خریدار دیکھکر

زنار باندہ، سبحۂ صد دانہ توڑ ڈال
رہرو چلی ہی راہ کو ہموار دیکھکر

ابروسی ھی کیا اس نگه ناز کو پیوند
ھی تیر مقرر مگراس کي ھی کماں اور

تم شهر میں ھو تو ھمیں کیا غم جب انھیں گی
لی آئیں گی بازار سی جا کر دل و جاں اور

ھر چند سبک دست ھوی بت شکني میں
ھم ھیں تو ابھي راہ میں ھی سنگ گراں اور

ھی خون جگر جوش میں، دل کھول کی روتا
ھوتی جو کئی دیدۂ خونابه فشاں اور

مرتا ھوں اس آوازپه، ھر چند سر اڑجای
جلاد کو لیکن وہ کہی جائیں که «ھاں اور!»

لوگوں کو ھی خورشید جہاں تاب کا دھوکا
ھر روز دکھاتا ھوں میں اک داغ نہاں اور

لیتا، نه اگر دل تمہیں دیتا، کوئي دم چیں
کرتا، جونه مرتا، کوئي دن آہ و فغاں اور

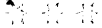
پاتی نہیں جب راہ ، تو چڑہ جاتی هیں نالی
رکتي هی مري طبع ، تو هوتي هی رواں اور

هیں اور بهي دنیا میں سخنور بہت اچهی
کہتی هیں که غالب کا هی انداز بیاں اور

صفای حیرت آئینه هی ساماں زنگ آخر
تغیّر آب برجا مانده کا پاتا هی رنگ آخر

نه کي ساماں عیش وجاه نی تدبیر وحشت کی
هوا جام زمرد بهي مجهی داغ پلنگ آخر

جنون کي دستگیري کس سی هو گر هو نه عریانی
گریبان چاک کا حق هو گیا هی میري گردن پر

برنگ کاغذ آتش زده ، نیرنگ بی تابي
هزار آئینه ، دل باندهی هی بال یک تپیدن پر

فلک سی هم کو عیش رفته کا کیا تقاضا هی
متاع بردہ کو سمجهی هوی هیں قرض رهزن پر
هم اور وه، بی سبب رنج، آشنا دشمن، که رکهتا هی
شعاع مهر سی تهمت نگه کي، چشم روزن پر
فنا کو سونپ کر مشتاق هی اپني حقیقت کا
فروغ طالع خاشاک هی موقوف گلخن پر
بسمل هی کس انداز کا قاتل سی کهتا هی
اسد تو مشق ناز کر خون دو عالم میري گردن پر

ستمکش مصلحت سی هوں که خوباں تجهه په مرتی هیں
تکلّف برطرف مل جائے گا تجهه سا رقیب آخر

لازم تها که دیکهو مرا رسته کوئي دن اور
تنها گئی کیوں اب رهو تنها کوئی دن اور

مٹ جائی گا سر، گر ترا پتّھر نہ گھسی گا
ھوں درپہ تری ناصیہ فرسا کوئي دن اور

آئی ھو کل اور آج ھي کہتی ھو کہ جاؤں
مانا کہ ھمیشہ نہیں، اچھا، کوئي دن اور

جاتی ھوئی کہتی ھو قیامت کو ملیں گی
کیا خوب! قیامت کا ھی گویا کوئي دن اور

ھاں ای فلکؔ پیر جواں تھا ابھي عارف
کیا تیرا بگڑتا جو نہ مرتا کوئي دن اور

تم ماہ شب چاردھم تھی مری گھر کی
پھر کیوں نہ رھا گھر کا وہ نقشہ کوئي دن اور

تم کون سی ایسی تھی کھری داد و ستد کی
کرتا ملک الموت تقاضا کوئي دن اور

مجھہ سی تمھیں نفرت سھي، نیّر سی لڑائي،
بچوں کا بھي دیکھا نہ تماشا کوئي دن اور

گزري نه بهر حال یه مدّت خوش و نا خوش
کرنا تها جواں مرگ گذارا کوئي دن اور

ناداں هو جو کهتی هو که کیوں جیتی هیں غالب
قسمت میں هی مرنی کي تمنّا کوئي دن اور

* * *

ردیف (ز)

فارغ مجهی نه جان که مانند صبح و مهر
هی داغ عشق زینت جیب کفن هنوز

هی ناز مفلساں زر از دست رفته پر
هوں گل فروش شوخئ داغ کهن هنوز

می خانهٔ جگر میں یهاں خاک بهي نهیں
خمیازه کهینچی هی بت بیداد فن هنوز

حریف مطلب مشکل نہیں فسون نیاز
دعا قبول ہو یارب کہ عمر خضر دراز
نہ ہو بہ ہرزہ بیاباں نورد وہم وجود
ہنوز تیری تصوّر میں ہی نشیب و فراز
وصال جلوہ تماشا ہی پر دماغ کہاں
کہ دیجی آئینۂ انتظار کو پرواز
ہر ایک ذرّۂ عاشق ہی آفتاب پرست
گئی نہ خاک ہوئی پر ہوائی جلوۂ ناز
نہ پوچھہ وسعت می خانۂ جنوں غالب
جہاں یہ کاسۂ گردوں ہی ایک خاک انداز

* * *

وسعت سعی کرم دیکھہ کہ سر تا سر خاک
گزری ہی آبلہ پا ابر گہر بار ہنوز

یک قلم کاغذ آتش زده هی صفحۂ دشت

نقش پا میں هی تپ گرمیٔ رفتار هنوز

* * *

کیوں کر اس بت سي رکھوں جان عزیز

کیا نہیں هی مجھی ایمان عزیز

دل سی نکلا، په نه نکلا دل سی

هی تری تیر کا پیکان عزیز

تاب لائ هي بنی گي غالب

واقعه سخت هی اور جان عزیز

* * *

نه گل نغمه هوں نه پردۂ ساز

میں هوں اپني شکست کي آواز

تو، اور آرائش خم کاکل،

میں، اور اندیشه هائ دور و دراز

لاف تمکیں ، فریب سادہ دلي
ہم ہیں اور رازہائے سینہ گداز
ہوں گرفتار الفت صیّاد
ور نہ باقي ہی طاقت پرواز
وہ بهي دن ہو کہ اس ستمگر سی
ناز کهینچوں بجائے حسرت ناز
نہیں دل میں مری وہ قطرۂ خوں
جس سی مژگاں ہوئي نہ ہو گلباز
ای ترا جلوہ! یک قلم انگیز
ای ترا ظلم! سر بہ سر انداز
تو ہوا جلوہ گر ، مبارک ہو
ریزش سجدۂ جبین نیاز
مجهکو پوچها تو کچهہ غضب نہ ہوا
میں غریب اور تو غریب نواز

اسد الله خاں تمام ہوا
ای دریغا! وہ رند شاھد باز

* *

ردیف (س)

مژده، ای ذوق اسیري! که نظر آتا هی
دام خالي قفس مرغ گرفتار کی پاس
جگر تشنۂ آزار تسلّي نه هوا
جوئ خوں هم نی بہائي بن هر خار کی پاس
مند گئیں کھولتی هی کھولتی آنکھیں، هی! هی!
خوب وقت آئ تم اس عاشق بیمار کی پاس
میں بھي رک رک کی نه مرتا جو زباں کی بدلی
دشنه اک تیز سا هوتا مری غم خوار کی پاس
دهن شیر میں جا بیٹھیئ لیکن ای دل!
نه کھڑی هوجیئ خوبان دل آزار کی پاس

دیکھه کر تجھکو، چمن بس کہ [illegible] کرتا هی
خود به خود پهنچی هی [illegible] گوشهٔ دستار کی پاس

مرگیاپھوڑکی‌سر غالب وحشي هی! هی!
بیٹھنا اس کا وه آ کر تري دیوار کی پاس

☆

ردیف (ش)

نه‌لیوی گر خس جوهر طراوت سبزهٔ خط سی
لگادی خانهٔ آئینه میں روئ نگار آتش

فروغ حسن سی هوتي هی حلّ مشکل عاشق
نه نکلی شمع کی پا سی، نکالی گرنه خار، آتش

☆ ☆ ☆

ردیف (ع)

جادهٔ ره خور کو وقت شام هی تار شعاع
چرخ وا کرتاهی ماه نو سی آغوش وداع

رخ نگار سی هی سوز جاودانیٔ شمع
هوئی هی آتش گل آب زندگانیٔ شمع
زبان اهل زباں میں هی مرگ خاموشی
یه بات بزم میں روشن هوئی زبانیٔ شمع
کری هی صرف به ایمایٔ شعله قصّه تمام
به طرز اهل فنا هی فسانه خوانیٔ شمع
غم اسکو حسرت پروانه کا هی ایٔ شعله
تری لرزنی سی ظاهر هی ناتوانیٔ شمع
تری خیال سی روح اهتزاز کرتی هی
به جلوه ریزیٔ باد و به پرفشانیٔ شمع
نشاط داغ غم عشق کی بهار نه پوچهه
شگفتگی هی شهید گل خزانیٔ شمع
جلی هی دیکهه کی بالین یار پر مجهکو
نه کیوں هو دل په مری داغ بدگمانیٔ شمع

ردیف (ف)

نیم رقیب سی نہیں کرتی وداع ہوش
مجبور یاں تلک ہوئی ای اختیار حیف
جلتا ہی دل کہ کیوں نہ ہم اک بار جل گئی
ای ناتمامیٔ نفس شعلہ بار حیف

٭ ٭ ٭

ردیف (ک)

زخم پر چھڑکیں کہاں طفلان بے پروا نمک
کیا مزہ ہوتا اگر پتھر میں بھي ہوتا نمک
گرد راہ یار ہی سامان ناز زخم دل
ورنہ ہوتا ہی جہاں میں کسقدر پیدا نمک
مجھکو ارزاني رہی تجھکو مبارک ہوجیو
نالۂ بلبل کا درد اور خندۂ گل کا نمک

شور جولاں تھا کنار بحر پر کسکا که آج
گرد ساحل هی به زخم موجهٔ دریا نمک
داد دیتاهی مری زخم جگر کي واه وا
یاد کرتاهی مجهی دیکهیهی وه جس جا نمک
چهوڑکر جانا تن مجروح عاشق حیف هی
دل طلب کرتاهی زخم اور مانگیں هیں اعضا نمک
غیر کي منت نه کهینچونگا پیٔ توفیر درد
زخم مثل خندهٔ قاتل هی سر تا پا نمک
یاد هیں غالب تجهی وه دن که وجدذوق میں
زخم سی گرتاتو میں پلکوں سی چنتا تها نمک

* * *

آه کو چاهیئ ایک عمر اثر هونی تک
کون جیتاهی تري زلف کی سرهونی تک
دام هر موج میں هی حلقهٔ صد کام نهنگ
دیکهیں کیا گزري هی قطری په گهر هونی تک

عاشقي صبر طلب اور تمنّا بیتاب
دل کا کیا رنگ کروں خون جگر ہونی تک

ہم نی مانا کہ تغافل نہ کروگی لیکن
خاک ہو جائیں گی ہم تم کو خبر ہونی تک

پرتو خور سی ھی شبنم کو فنا کي تعلیم
میں بھي ہوں ایک عنایت کي نظر ہونی تک

یک نظر بیش نہیں فرصت ھستي غافل
گرمیٔ بزم ھی اک رقص شرر ہونی تک

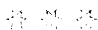
غم ھستي کا اسد کس سی ہو جز مرگ علاج
شمع ہر رنگ میں جلتي ھی سحر ہونی تک

* * *

ردیف (گ)

گر تجھکو ھی یقین اجابت دعا نہ مانگ
یعني بغیر یک دل بی مدّعا نہ مانگ

آتا هی داغ حسرت دل کا شمار یاد
مجهسی مری گنه کا حساب ای خدا نه مانگ

ردیف (ل)

هی کس قدر هلاک فریب وفای گل
بلبل کی کاروبار په هیں خندهای گل
آزادیٔ نسیم مبارک که هر طرف
ٹوٹی پڑی هیں حلقۂ دام هوای گل
جوتها سو موج رنگ کی دهوکی میں مر گیا
ای وای نالۂ لب خونیں نوای گل
خوش حال اُس حریف سیه مست کا که جو
رکهتا هو مثل سایۂ گل سر به پای گل
ایجاد کرتي هی اسی تیری لیئی بهار
میرا رقیب هی نفس عطر سای گل

شرمنده رکھتی ہیں مجھی باد بہار سی
مینائی بے شراب، ودل بی ہوائی گل
سطوت سی تیری جلوۂ حسن غیور کي
خوں ہی مري نگاہ میں رنگ ادائی گل
تیری ہي جلوی کاہی یہ دھوکا کہ آج تک
بی اختیار دوڑی ہی گل، درقفائی گل
غالب مجھی ہی اس سی ہم آغوشي آرزو
جس کا خیال ہی گل جیب قبائی گل

ردیف (م)

غم نہیں ہوتاہی آزادوں کو بیش از یک نفس
برق سی کرتی ہیں روشن شمع ماتم خانہ ہم
محفلیں برہم کری ہی گنجفہ باز خیال
ہیں ورق گردانئي نیرنگ یک بتخانہ ہم

باوجودیک جہاں، ہنگامہ پیدائی نہیں
ہیں چراغان شبستان دل پروانہ ہم
ضعف سی ہی نی قناعت سی یہ ترک جستجو
ہیں وبال تکیہ گاہ ہمت مردانہ ہم
دائم الحبس اس میں ہیں لا کھوں تمنّائیں اسد
جانتی ہیں سینۂ پرخوں کو زنداں خانہ ہم

به ناله حاصل دل بستگي فراهم کر
متاع خانۂ زنجیر جز صدا معلوم

مجھکو دیار غیر میں مارا وطن سی دور
رکھہ لي مری خدانی مري بیکسي کي شرم
وہ حلقہای زلف کمیں میں ہیں، ای خدا
رکھہ لیجو میری دعوی وارستگي کي شرم

ردیف (ن)

لوں وام بخت خفتہ سی یک خواب خوش ولی
غالب یہ خوف ھی کہ کہاں سی ادا کروں

وہ فراق اور وہ وصال کہاں
وہ شب و روز وماہ وسال کہاں
فرصت کار و بار شوق کسی
ذوق نظّارۂ جمال کہاں
دل تو دل وہ دماغ بھي نہ رہا
شور سودائ خطّ وخال کہاں
تھي وہ اک شخص کی تصّور سی
اب وہ رعنائي خیال کہاں
ایسا آساں نہیں لہو رونا
دل میں طاقت جگر میں حال کہاں

هم سی چھوٹـا قمار خانۂ عشق
واں جو جاویں گرہ میں مال کہاں
فکر دنیا میں سر کھپاتا ہوں
میں کہاں اور یہ وبال کہاں
مضمحل ہو گئی قویٰ غالب
وہ عناصر میں اعتدال کہاں

کی وفا ہم سی تو غیر اسکو جفا کہتی ہیں
ہوتی آئی ہی کہ اچھوں کو برا کہتی ہیں
آج ہم اپنی پریشانیٔ خاطر اُنسی
کہنی جاتی تو ہیں پر دیکھئی کیا کہتی ہیں
اگلی وقتوں کی ہیں یہ لوگ انہیں کچھ نہ کہو
جو می و نغمہ کو اندوہ ربا کہتی ہیں
دل میں آجائی ہی ہوتی ہی جو فرصت غش سی
اور پھر کون سی نالی کو رسا کہتی ہیں

هی پری سرحد ادراک سی اپنا مسجود
قبلی کو اهل نظر قبله نما کهتی هیں

پائ افگار په جب سی تجهی رحم آیا هی
خار ره کو تری هم مهر گیا کهتی هیں

اک شرر دلمیں هی اس سی کوئی گهبرائیگا کیا
آگ مطلوب هی همکو جو هوا کهتی هیں

دیکهئی لاتی هی اس شوخ کی نخوت کیا رنگ
اسکی هر بات په هم نام خدا کهتی هیں

وحشتؔ و شیفتهؔ اب مرثیه کهوین شاید
مر گیا غالبؔ آشفته نوا کهتی هیں

آبرو کیا خاک اس گل کی که گلشن میں نهیں
هی گریباں ننگ پیراهن جو دامن میں نهیں

ضعف سی ای گریه کچهه باقی مری تن میں نهیں
رنگ هو کر اڑ گیا جو خوں که دامن میں نهیں

ہوگئی ہیں جمع اجزائے نگاہِ آفتاب
ذرّی اسکی گھر کی دیواروں کی روزن میں نہیں

کیا کہوں تاریکیٔ زندان غم اندھیر ہی
پنبہ نور صبح سی کم جسکی روزن میں نہیں

رونق ہستی ہی عشق خانہ ویراں ساز سی
انجمن بی شمع ہی گر برق خرمن میں نہیں

زخم سلوانی سی مجھپر چارہ جوئی کا ہی طعن
غیر سمجھا ہی کہ لذّت زخم سوزن میں نہیں

بس کہ ہیں ہم اک بہار نازکی ماری ہوئی
جلوۂ گل کی سوا گرد اپنی مدفن میں نہیں

قطرہ قطرہ اک ہیولیٰ ہی نئی ناسور کا
خوں بھی ذوق درد سی فارغ مری تن میں نہیں

لی گئی ساقی کی نخوت قلزم آشامی مری
موج می کی آج رگ مینا کی گردن میں نہیں

هو فشار ضعف میں کیا نا توانی کی نمود؟
قدکی جھکنی کی بھی گنجایش مری تن میں نہیں
تھی وطن میں شان کیا غالب کہ هو غربت میں قدر؟
بی تکلف هوں وه مشت خس کہ گلخن میں نہیں

* * *

عہدی سی مدح ناز کی باهر نہ آسکا
گر اک ادا هو تو اسی اپنی قضا کہوں
حلقی هیں چشم هائ کشاده بہ‌سوئ دل
هر تار زلف کو نگہِ سرمه سا کہوں
میں اور صد هزار نوائ جگر خراش
تو اور ایک وه نه شنیدن که کیا کہوں
ظالم مری گماں سی مجھی منفعل نه چاه
هی هی! خدا نه کرده تجھی بی وفا کہوں!

☆ ☆ ☆

مہرباں ہو کی بلالو مجھی چاہو جس وقت
میں گیا وقت نہیں ہوں کہ پھر آبھي نه سکوں
ضعف میں طعنۂ اغیار کا شکوه کیا ھی؟
بات کچھہ سر تو نہیں ھی که اٹھا بھي نه سکوں
زهر ملتا هي نہیں مجھکو ستمگر ورنه
کیا قسم ھی تری ملنی کي که کھا بھي نه سکوں

هم سی کھل جاؤ به وقت می پرستي ایک دن
ورنه هم چھیڑینگی رکھکر عذر مستي ایک دن
غرّۂ اوج بنایٔ عالم امکاں نه هو
اس بلندي کی نصیبوں میں ھی پستي ایک دن
قرض کي پیتی تھی می لیکن سمجتی تھی که هاں
رنگ لائیگي هماري فاقه مستي ایک دن
نغمه هایٔ غم کو بھي ای دل غنیمت جاني
بی صدا هو جائیگا یه ساز هستي ایک دن

دهول دهپّا اس سراپا ناز کا شیوه نہیں
ہم هي کر بیٹھی تهی غالب پیش دستي ایکدن

ہم پر جفا سی ترک وفا کا گماں نہیں
اک چهیڑ هی و گر نه مراد امتحاں نہیں
کس منه سی شکر کیجیي اس لطف خاص کا
پرسش هی اور پاۓ سخن در میاں نہیں
ہم کو ستم عزیز، ستم گر کو ہم عزیز
نا مہرباں نہیں هی، اگر مہرباں نہیں
بوسه نہیں نه دیجیي دشنام هي سہي
آخر زباں تو رکهتی ہو تم گر دهاں نہیں

قطعه

ہرچند جاں گدازئ قہر وعتاب هی
ہرچند پشت گرمئ تاب وتواں نہیں

جاں مطرب ترانۂ «هل من مزید» هی
لب پردہ سنج زمزمۂ الاماں نہیں

خنجر سی چیر سینه اگر دل نه هو دونیم
دل میں چهري چبهو مژه گر خوں چکاں نہیں

هی ننگ سینه دل اگر آتش کده نه هو
هی عار دل نفس اگر آذر فشاں نہیں

نقصاں نہیں جنوں میں بلا سی هو گهر خراب
سو گز زمیں کی بدلی بیاباں گراں نہیں

کہتی هو کیا لکھا هی تري سر نوشت میں
گویا جبیں په سجدۂ بت کا نشاں نہیں

پاتا هوں اس سی داد کچهه اپنی سخن کي میں
روح القدس اگرچه مرا همزباں نہیں

جاں هی بہائ بوسه ولی کیوں کہی ابهي ؟
غالب کو جانتا هی که وه نیم جاں نہیں

مانع دشت نوردي کوئي تدبير نهين

ايک چکّر هی مری پانون مين زنجير نهين

شوق اس دشت مين دوڑاۓ هی مجهکو که جهان

جاده غير از نگهٔ ديدهٔ تصوير نهين

حسرت لذّت آزار رهي جاتي هی

جادهٔ راه وفا جز دم شمشير نهين

رنج نوميدئ جاويد گوارا رهيو

خوش هون گر ناله زبوني کش تاثير نهين

سر کهجاتا هی جهان زخم سر اچها هوجاۓ

لذّت سنگ به اندازهٔ تقرير نهين

جب کرم رخصت بی باکي و گستاخي دی

کوئي تقصير بجز خجلت تقصير نهين

غالب اپنا يه عقيده هی بقول ناسخ

«آپ بے بهره هی جو معتقد مير نهين»

مت مردمک دیده میں سمجھو یہ نگا ھیں
ھیں جمع سویدائ دل چشم میں آھیں

برشکال دیدۂ عاشق ھی دیکھا چاھي
کھل گئي مانند گل سو جا سی دیوار چمن
الفت گل سی غلط ھی دعویٔ وارستگي
سرو ھی با وصف آزادي گرفتار چمن

عشق تاثیر سی نومید نہیں
جاں سپاري شجر بید نہیں
سلطنت دست بہ دست آئي ھی
جام می خاتم جمشید نہیں
ھی تجلّي تري سامان وجود
ذرّہ بی پرتو خورشید نہیں

راز معشوق نه رسوا هو جائ
ورنه مرجانی میں کچھہ بھید نہیں
گردش رنگ طرب سی ڈر هی
غم محرومیٔ جاوید نہیں
کہتی هیں جیتی هیں امید پہ لوگ
هم کو جینی کي بهي امید نہیں

جہاں تیرا نقش قدم دیکھتی هیں
خیاباں خیاباں ارم دیکھتی هیں
دل آشفتگاں خال کنج دهن کی
سویدا میں سیر عدم دیکھتی هیں
تری سروقامت سی اک قدّ آدم
قیامت کی فتنی کو کم دیکھتی هیں
تماشا کر ای محو آئینه داري
تجھی کس تمنّا سی هم دیکھتی هیں

سراغ تف ناله لی داغ دل سی
که شب رو کا نقش قدم دیکهتی هیں
بنا کر فقیروں کا هم بهیس غالب
تماشای اهل کرم دیکهتی هیں

ملتي هی خوئ یار سی نار التهاب میں
کافر هوں گر نه ملتي هو راحت عذاب میں
کب سی هوں کیا بتاؤں جهان خراب میں
شب هائ هجر کو بهی رکهوں گر حساب میں
تا پهر نه انتظار میں نیند آئ عمر بهر
آنی کا عهد کر گئی آئ جو خواب میں
قاصد کی آتی آتی خط اک اور لکهه رکهوں
میں جانتا هوں جو وه لکهیں گی جواب میں
مجهه تک کب ان کي بزم میں آتا تها دور جام
ساقي نی کچهه ملا نه دیا هو شراب میں

جو منکر وفا ھو فریب اس پہ کیا چلی
کیوں بد گماں ھوں دوست سی دشمن کی باب میں

میں مضطرب ھوں وصل میں خوف رقیب سی
ڈالا ھی تم کو وھم نی کس پیچ وتاب میں

میں اور حظّ وصل، خداساز بات ھی،
جاں نذر دینی بھول گیا اضطراب میں

ھی تیوري چڑھي ھوئي اندر نقاب کی
ھی اک شکن پڑي ھوئي طرف نقاب میں

لا کھوں لگاؤ ایک چرانا نگاہ کا
لا کھوں بناؤ ایک بگڑنا عتاب میں

وہ نالہ دل میں خس کی برابر جگہ نہ پائی
جس نالہ سی شگاف پڑی آفتاب میں

وہ سحر مدّعا طلبي میں نہ کام آئی
جس سحر سی سفینہ رواں ھو سراب میں

غالب چھٹي شراب پر اب بھي کبھي کبھي
پیتا ھوں روز ابر و شب ماھتاب میں

کل کی لیی کر آج نه خسّت شراب میں
یه سوء ظن ھی ساقي کوثر کی باب میں
ھیں آج کیوں ذلیل که کل تک نه تھي پسند
گستاخئ فرشته ھماري جناب میں
جاں کیوں نکلنی لگتي ھی تن سی دم سماع
گر وه صدا سمائي ھی چنگ و رباب میں
رو میں ھی رخش عمر کہاں دیکھئي تھمی
نی ھاتھ باگ پر ھی نه پا ھی رکاب میں
اتنا ھي مجھکو اپني حقیقت سی بعد ھی
جتنا که وھم غیر سی ھوں پیچ و تاب میں
اصل شھود و شاھد و مشھود ایک ھی
حیراں ھوں پھر مشاھده ھی کس حساب میں

ھی مشتمل نمود صور پر وجود بحر
یاں کیا دھرا ھی قطرہ و موج و حباب میں

شرم اک ادائ ناز ھی، اپنی ھي سی سہی
ھیں کتنی بی حجاب کہ ھیں یوں حجاب میں

آرایش جمال سی فارغ نہیں ھنوز
پیش نظر ھی آئینہ دائم نقاب میں

ھی غیب غیب جسکو سمجھتی ھیں ھم شہود
ھیں خواب میں ھنوز جو جاگی ھیں خواب میں

غالب ندیم دوست سی آتي ھی بوئ دوست
مشغول حق ھوں بندگي بو تراب میں

* * *

حیراں ھوں دل کو روؤں کہ پیٹوں جگر کو میں
مقدور ھو تو ساتھہ رکھوں نوحہ گر کو میں

چھوڑا نہ رشک نی کہ تری گھر کا نام لوں
ھر اک سی پوچھتا ھوں کہ جاؤں کدھر کو میں ؟

جانا پڑا رقیب کی در پر هزار بار
ای کاش! جانتا نه تری رهگذر کو میں

هی کیا جو کس کی باندهیئ، میري بلا ڈری
کیا جانتا نہیں هوں تمهاري کمر کو میں؟

لو وه بهي کہتی هیں که یه بی ننگ و نام هی
یه جانتا اگر تو لٹاتا نه گهر کو میں

چلتا هوں تهوڑي دور هر اک تیزرو کی ساتهه
پہچانتا نہیں هوں ابهي راهبر کو میں

خواهش کو احمقوں نی پرستش دیا قرار
کیا پوجتا هوں اس بت بیداد گر کو میں

پهر بےخودي میں بهول گیا راه کوئ یار
جاتا وگرنه ایک دن اپني خبر کو میں

اپنی په کر رها هوں قیاس اهل دهر کا
سمجها هوں دلپذیر متاع هنر کو میں

غالب، خدا کری که سوار سمند ناز
دیکھوں علي بہادر عالي گہر کو میں

***

ذکر میرا به بدي بھي اسی منظور نہیں
غیر کي بات بگڑ جائ تو کچھه دور نہیں
وعدۀ سیر گلستاں هی، خوشا طالع شوق
مژدۀ قتل مقدّر هی جو مذکور نہیں
شاهد هستئ مطلق کي کمر هی عالم
لوگ کہتی هیں که هی پر همیں منظور نہیں
قطره اپنا بھي حقیقت میں هی دریا لیکن
هم کو تقلید تنک ظرفئ منصور نہیں
حسرت! ایٔ ذوق خرابي، که وه طاقت نه رهي
عشق پر عربده کي گوں تن رنجور نہیں
ظلم کر ظلم! اگر لطف دریغ آتا هو
تو تغافل میں کسي رنگ سی مجبور نہیں

میں جو کہتا ہوں کہ ہم لینگے قیامت میں تمھیں
کس رعونت سی وہ کہتی ہیں کہ «ہم حور نہیں»
صاف دردي کش پیمانۂ جم ہیں ہم لوگ
وای وہ بادہ کہ افشردۂ انگور نہیں
ہوں «ظہوري» کی مقابل میں خفائي غالب
میری دعوی پہ یہ حجّت ہی کہ مشہور نہیں

نالہ جز حسن طلب، ای ستم ایجاد، نہیں
ہی تقاضای جفا، شکوۂ بیداد نہیں
عشق و مزدورئ عشرت گہ خسرو، کیا خوب!
ہم کو تسلیم نکو نامیٔ فرہاد نہیں
کم نہیں وہ بھي خرابي میں، پہ وسعت معلوم
دشت میں ہی مجھی وہ عیش کہ گھر یاد نہیں
اہل بینش کو ہی طوفان حوادث مکتب
لطمۂ موج کم از سیلئ استاد نہیں

وائ محرومئ تسلیم! و بدا حال وفا!!

جانتا هی که همیں طاقت فریاد نہیں

رنگ تمکین گل ولاله پریشاں کیوں هی؟

گر چراغان سر رهگزر باد نہیں

سبد گل کی تلی بند کری هی گلچیں

مژده ای مرغ که گلزار میں صیّاد نہیں

نفي سی کرتاهی اثبات تراوش گویا

دي هی جائ دهن اسکو دم ایجاد «نہیں»

کم نہیں جلوه گري میں تری کوچی سی بہشت

یہي نقشه هی ولی اسقدر آباد نہیں

کرتی کس منه سی هو غربت کي شکایت غالب

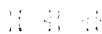
تم کو بے مہرئ یاران وطن یادنہیں

* * *

دونوں جہان دی کی وه سمجھی یه خوش رها

یاں آپڑي یه شرم که تکرار کیا کریں

تھک تھک کی ھر مقام پہ دوچار رہ گئی
تیرا پتا نہ پائیں تو ناچار کیا کریں
کیا شمع کی نہیں ھیں ھواخواہ اھل بزم
ھوغم ھي جاں گداز تو غمخوار کیا کریں ؟

ھو گئي ھی غیر کي شیریں بیاني کار گر
عشق کا اسکو گماں ھم بی زبانوں پر نہیں

قیامت ھی کہ سن لیلیٰ کادشت قیس میں آنا
تعجّب سی وہ بولا یوں بھي ھوتا ھی زمانی میں
دل نازک پہ اس کی رحم آتا ھی مجھی غالب
نہ کر سر گرم اس کافر کو الفت آزمانی میں

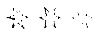
دل لگا کر لگ گیا اس کو بھي تنہا بیٹھنا
باری اپني بی کسي کي ھم نی پائي داد یاں

هیں زوال آمادہ اجزا آفرینش کی تمام
مہر گردوں هی چراغ رہ گذار باد یاں

یہ هم جو هجر میں دیوار و در کو دیکھتی هیں
کبھي صبا کو، کبھي نامہ بر کو، دیکھتی هیں
وہ آئی گھر میں هماری! خدا کي قدرت هی!!
کبھي هم انکو کبھي اپنی گھر کو دیکھتی هیں
نظر لگی نہ کہیں اس کی دست و بازو کو
یہ لوگ کیوں مری زخم جگر کو دیکھتی هیں
تری جواهر طرف کلہ کو کیا دیکھیں
هم اوج طالع لعل و گہر کو دیکھتی هیں

نہیں کہ مجھکو قیامت کا اعتقاد نہیں
شب فراق سی روز جزا زیاد نہیں

کوئي کہی که شب مه میں کیا برائي هئ
بلاسی آج اگر دن کو ابر و باد نہیں
جو آؤں سامنی انکی تو مرحبا نه کہیں
جو جاؤں واں سی کہیں کو تو خیر باد نہیں
کبھي جو یاد بھي آتا هؤں میں تو کہتی هیں
که آج بزم میں کچهه فتنهٔ وفساد نہیں
علاوه عید کی ملتي هی اور دن بھي شراب
گدائی کوچهٔ می خانه نامراد نہیں
جہاں میں هو غم و شادي بهم همین کیا کام
دیا هی هم کو خدانی وه دل که شاد نہیں
تم انکی وعدی کاذکر ان سی کیوں کرو
یه کیا که تم کہو اور وه کہیں که یاد نہیں

تیری توسن کو صبا باندهتی هیں
هم بھي مضموں کي هوا باندهتی هیں

آه کا کس نی اثر دیکھا هی
هم بهي اک اپني هوا باندهتی هیں
تیري فرصت کی مقابل، ای عمر
برق کو پا به حنا باندهتی هیں
قید هستي سی رهائي معلوم
اشک کو بی سر وپا باندهتی هیں
نشئهٔ رنگ سی هی واشد گل
مست کب بند قبا باندهتی هیں
غلطي هائ مضامیں مت پوچهه
لوگ نالی کو رسا باندهتی هیں
اهل تدبیر کي واماندگیاں!
آبلوں پر بهي حنا باندهتی هیں
ساده پرکار هیں خوباں غالب
هم سی پیمان وفا باندهتی هیں

زمانہ سخت کم آزار ھی بجان اسد
وگرنہ ہم تو زیادہ توقع رکھتی ہیں

دائم پڑا ھوا تری در پر نہیں ھوں میں
خاک ایسی زندگی پہ کہ پتھر نہیں ھوں میں
کیوں گردش مدام سی گھبرا نہ جائی دل
انسان ھوں پیالہ و ساغر نہیں ھوں میں
یارب! زمانہ مجھکو مٹاتا ھی کس لئی؟
لوح جہاں پہ حرف مکرّر نہیں ھوں میں
حد چاھئی سزا میں عقوبت کی واسطی
آخر گناھگار ھوں کافر نہیں ھوں میں
کس واسطی عزیز نہیں جانتی مجھی؟
لعل و زمرّد و زر و گوھر نہیں ھوں میں
رکھتی ھو تم قدم مری آنکھوں سی کیوں دریغ؟
رتبی میں مہر و ماہ سی کمتر نہیں ھوں میں

کرتی هو مجهکو منع قدم بوس کس لئي؟
کیا آسمان کی بهي برابر نهیں هوں میں
غالب وظیفه خوار هو دو شاه کو دعا
وه دن گئی که کهتی تهی نو کر نهیں هوں میں

سب کهاں، کچهه لاله و گل میں نمایاں هو گئیں
خاک میں کیا صورتیں هونگي که پنهاں هو گئیں
یاد تهیں هم کو بهي رنگارنگ بزم آرائیاں
لیکن اب نقش ونگار طاق نسیاں هو گئیں
تهیں بنات النعش گردوں دن کو پردی میں نهاں
شب کو انکی دل میں کیا آئي که عریاں هو گئیں؟
قید میں یعقوب نی لي گو نه یوسف کي خبر
لیکن آنکهیں روزن دیوار زنداں هو گئیں
سب رقیبوں سی هوں ناخوش پر زنان مصر سی
هی زلیخا خوش که محو ماه کنعاں هو گئیں

جوئے خوں آنکھوں سی بہنی دو ، کہ ھی شام فراق
میں یہ سمجھونگا کہ شمعیں دو فروزاں ہو گئیں.

ان پری زادوں سی لیں گی خلد میں ھم انتقام
قدرت حق سی یہي خوریں اگرواں ھو گئیں

نینداس کي ھی، دماغ اس کاھی، راتیں اس کي ھیں
تیري زلفیں جس کی بازو پر پریشاں ھو گئیں

میں چمن میں کیا گیا گویا دبستاں کھل گیا
بلبلیں سن کر مری نالی غزل خواں ھو گئیں

وہ نگاھیں کیوں ھوئي جاتي ھیں یارب دل کی پار ؟
جو مري کوتاھیٔ قسمت سی مژگاں ھو گئیں

بس کہ روکا میں نی، اور سینی میں ابھریں پی بہ پی
میري آھیں بخیۂ چاک گریباں ھو گئیں

واں گیا بھي میں تو ان کي گالیوں کا کیا جواب
یاد تھیں جتني دعائیں صرف درباں ھو گئیں

جاں فزا ھی بادہ، جس کی ھاتھہ میں جام آ گیا
سب لکیریں ھاتھہ کي گویا رگ جاں ھو گئیں

ھم موحّد ھیں ھمارا کیش ھی ترک رسوم
ملّتیں جب مٹ گئیں اجزائ ایماں ھو گئیں

رنج سی خوگر ھوا انساں تو مٹ جاتا ھی رنج
مشکلیں مجھپر پڑیں اتني کہ آساں ھو گئیں

یوں ھي گر روتا رھا غالب تو ای اھل جہاں
دیکھنا ان بستیوں کو تم کہ ویراں ھو گئیں

دیوانگي سی دوش پہ زنار بھي نہیں
یعني ھماري جیب میں اک تار بھي نہیں

دل کو نیاز حسرت دیدار کرچکی
دیکھا تو ھم میں طاقت دیدار بھي نہیں

ملنا ترا اگر نہیں آساں تو سہل ھی
دشوار تو یہي ھی کہ دشوار بھي نہیں

بی عشق عمر کٹ نہیں سکتي هی اور یہاں
طاقت بقدر لذّت آزار بهي نہیں

شوریدگي کی هاتهه سی هی سر وبال دوش
صحرا میں، ای خدا! کوئي دیوار بهي نہیں

گنجایش عداوت اغیار اک طرف
یاں دل میں ضعف سی هوس یار بهي نہیں

ڈر ناله هائ زار سی میری، خدا کو مان
آخر نوائ مرغ گرفتار بهي نہیں

دل میں هی یار کي صف مژگاں سی رو کشی
حالانکه طاقت خلش خار بهي نہیں

اس سادگي په کون نه مر جائ ای خدا
لڑتی هیں اور هاتهه میں تلوار بهي نہیں

دیکها اسد کو خلوت وجلوت میں بارها
دیوانه گر نہیں هی تو هشیار بهي نہیں

نہیں ھی زخم کوئي بخیی کی در خور مری تن میں
هوا ھی تار اشک یاس رشته چشم سوزن میں

هوئي ھی مانع ذوق تماشا خانه ویراني
کف سیلاب باقی ھی برنگ پنبه روزن میں

ودیعت خانۂ بی داد کاوش های مژگاں هوں
نگین نام شاهد ھی مری هر قطره خوں تن میں

بیاں کس سی هو ظلمت گستري میری شبستانکي
شب مه هو جو رکھدیں پنبه دیوارونکی روزن میں

نکوهش مانع بی ربطئ شور جنوں آئي
هوا ھی خندۂ احباب بخیه جیب ودامن میں

هوئی اس مہروش کی جلوۂ تمثال کی آگی
پرافشاں جوهر آئینه میں مثل ذرّه روزن میں

نه جانوں نیک هوں یا بد هوں پر صحبت مخالف ھی
جو گل هوں تو هوں گلخن میں جو خس هوں تو هوں گلشن میں

هزاروں دل دئي جوش جنون عشق نی مجھکو
سیه هو کر سویدا هو گیا هر قطره خوں تن میں
زندانیٔ تاثیر الفت هایٔ خوباں هو
خم دست نوازش هو گیا هی طوق گردن میں

مری جهان کی اپني نظر میں، خاک نهیں
سوایٔ خون جگر سو جگر میں خاک نهیں
مگر غبار هویٔ پر هوا اُڑا لیجایٔ
وگرنه تاب وتوان بال و پر میں خاک نهیں
یه کس بهشت شمائل کي آمد آمد هی؟
که غیر جلوۂ گل رهگزر میں خاک نهیں
بهلا اُسی نه سهي کچهه مجهي کو رحم آتا
اثر مری نفس بی اثر میں خاک نهیں
خیال جلوۂ گل سی خراب هیں می کش
شراب خانه کی دیوار ودر میں خاک نهیں

هوا هوں عشق کي غارت گري میں شرمنده
سوای حسرت تعمیر گھر میں خاک نہیں
هماری شعر هیں اب صرف دل لگي کی اسد
کھلا که فائده عرض هنر میں خاک نہیں

* * *

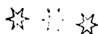
دل هي تو هی نه سنگ وخشت درد سی بھر نه آی کیوں؟
روئیں گی هم هزار بار کوئي همیں ستای کیوں؟
دیر نہیں، حرم نہیں، در نہیں، آستاں نہیں
بیٹھی هیں ره گزر په هم غیر همیں اٹھای کیوں؟
جب وه جمال دل فروز، صورت مهر نیم روز
آپ هي هو نظاره سوز پردی میں منه چھپای کیوں؟
دشنۀ غمزه جاں ستاں، ناوک نازبی پناه
تیرا هي عکس رخ سهي سامنی تیری آی کیوں؟
قید حیات و بند غم اصل میں دونوں ایک هیں
موت سی پهلی آدمي غم سی نجات پای کیوں؟

حسن اوراس پہ حسن ظن رہ گئي بوالہوس کي شرم
اپنی پہ اعتماد ھی غیر کو آزمای کیوں
واں وہ غرور عز و نازیاں یہ حجاب پاس وضع
راہ میں ہم ملیں کہاں؟ بزم میں وہ بلائے کیوں؟
ھاں وہ نہیں خدا پرست، جاؤ وہ بی وفاسہي
جسکو ھودین و دل عزیز اسکي گلي میں جای کیوں
غالب خستہ کی بغیر کون سی کام بند ھیں
روئیي زار زار کیا کیجئیی ھائے ھائے کیوں؟

٭٭٭

۲ غنچۂ ناشکفتہ کو دور سی مت دکھا کہ یوں
بوسی کو پوچھتا ھوں میں منہ سی مجھی بتا کہ یوں
پرسش طرز دلبري کیجئیی کیا کہ بن کہی
اسکی ہر اک اشاری سی نکلی ھی یہ ادا کہ یوں
رات کی وقت می پیی ساتھہ رقیب کو لیی
آئے وہ یاں خدا کری پر نہ کری خدا کہ یوں

غیر سی رات کیابني ؟ یه جو کہا تو دیکھیی
سامنی آن بیٹھنا اور یه دیکھنا که یوں
بزم میں اسکی رو به رو کیوں نه خموش بیٹھئي
اسکي تو خامشی میں بهي هی یہي مدّعا که یوں
میں نی کہا که بزم ناز چاهیی غیرسی تہي
سن کی ستم ظریف نی مجهکو اٹهادیا که یوں
مجھسی کہا جو یارنی جاتی هیں هوش کس طرح
دیکھکی میري بی خودي چلنی لگي هوا که یوں
کب مجهی کوئی یار میں رهنی کي وضع یادتهي
آئینه دار بن گئي حیرت نقش پا که یوں
گر تری دل میں هو خیال وصل میں شوق کازوال
موج محیط آب میں ماری هی دست و پا که یوں
جو یه کہی که ریختہ کیوں که هو رشک فارسي
گفتۂ غالب ایک بار پڑھکی اسی سنا که یوں

ردیف (و)

حسد سی دل اگر افسردہ هی گرم تماشا هو
که چشم تنگ شاید کثرت نظّارہ سی وا هو

به قدر حسرت دل چاهیۓ ذوق معاصي بهي
بهروں یک گوشۂ دامن گر آب هفت دریا هو

اگر وہ سرو قد گرم خرام ناز آجاوی
کف هر خاک گلشن شکل قمري ناله فرسا هو

کعبی میں جا رها تو نه دو طعنه کیا کهیں
بهولا هوں حقّ صحبت اهل کنشت کو ؟

طاعت میں تا رهی نه می و انگبیں کي لاگ
دوزخ میں ڈال دو کوئي لیکر بهشت کو

هوں منحرف نه کیوں رہ و رسم ثواب سی ؟
ٹیڑها لگا هی قط قلم سرنوشت کو

غالب کچهه اپني سعي سی لهنا نهیں مجهی
خرمن جلی اگرنه ملخ کهای کشت کو

وارسته اس سی هیں که محبت هي کیوں نه هو
کیجی هماری ساتهه عداوت هي کیوں نه هو
چهوڑانه مجهه میں ضعف نی رنگ اختلاط کا
هی دل په بار نقش محبت هي کیوں نه هو
هی مجهکو تجهسی تذکرۀ غیر کا گله
هرچند بر سبیل شکایت هي کیوں نه هو
پیدا هوئي هی کهتی هیں هر درد کي دوا
یوں هو تو چارۀ غم الفت هي کیوں نه هو
ڈالا نه بیکسي نی کسي سی معامله
اپنی سی کهینچتا هوں خجالت هي کیوں نه هو
هی آدمي بجای خود اک محشر خیال
هم انجمن سمجهتی هیں خلوت هي کیوں نه هو

هنگامۂ زبونیٔ همّت هی انفعال

حاصل نه کیجی دهر سی عبرت هي کیون نه هو

وارستگي بهانۂ بیگانگي نهین

اپنی سی کر نه غیر سی وحشت هي کیون نه هو

مٹتاهی فوت فرصت هستي کا غم کوئي

عمر عزیز صرف عبادت هي کیون نه هو

اس فتنه خو کی در سی اب اٹهتی نهین اسد

اسمین هماری سر په قیامت هي کیون نه هو

* * *

قفس مین هون گر اچها بهي نه جانین میری شیون کو

مرا هونا برا کیاهی نوا سنجان گلشن کو ؟

نهین گر همدمي آسان نه هو یه رشک کیا کم هی ؟

نه دي هوتي خدا یا آرزویٔ دوست دشمن کو

نه نکلا آنکهه سی تیري اک آنسو اس جراحت پر

کیا سینی مین جسنی خون چکان مژگان سوزن کو

خدا شرمای هاتهوں کو که رکهتی هیں کشا کش میں
کبهي میری گریباں کو کبهي جاناں کی دامن کو

ابهي هم قتل گه کا دیکهنا آساں سمجهتی هیں
نهیں دیکها شناور جوی خوں میں تیری توسن کو

هوا چرچا جو میری پانوں کي زنجیر بننی کا
کیا بیتاب کاں میں جنبش جوهر نی آهن کو

خوشي کیا کهیت پر میری اگر سوبار ابر آوی
سمجهتا هوں که ڈهونڈهی هی ابهي سی برق خرمن کو

وفا داري به شرط استواري اصل ایماں هی
مری بت خانه میں تو کعبی میں گاڑو برهمن کو

شهادت تهي مري قسمت میں جو دي تهي یه خو مجهکو
جهاں تلوار کو دیکها جهکا دیتا تها گردن کو

نه لٹتا دن کو تو کب رات کو یوں بی خبر سوتا ؟
رها کهٹکا نه چوري کا دعا دیتا هوں رهزن کو

سخن کیا کہہ نہیں سکتی کہ جویا هوں جواهر کی
جگر کیا هم نہیں رکھتي کہ کھودیں جا کی معدن کو
مری شاہ سلیمان جاہ سی نسبت نہیں غالب
فریدون و جم و کیخسرو و داراب و بہمن کو

دھوتا هوں جب میں پینی کو اس سیم تن کی پانوٗ
رکھتا هی ضد سی کھینچ کی باهر لگن کی پانوٗ
دي سادگي سی جان پڑوں کوہ کن کی پانوٗ
هیہات ! کیوں نہ ٹوٹ گئی پیرزن کی پانوٗ
بھاگی تھی هم بہت سواسي کي سزا هی یہہ
هو کر اسیر دابتی هیں راهزن کی پانوٗ
مرهم کي جستجو میں پھرا هوں جو دور دور
تن سی سوا فگار هیں اس خستہ تن کی پانوٗ
اللہ ری ذوق دشت نوردي کہ بعد مرگ
هلتی هیں خود بہ خود مری اندر کفن کی پانوٗ

ھی جوش گل بہار میں یاں تک کہ ھر طرف

اڑتے ھوئے الجھتی ھیں مرغ چمن کی پانو

شب کو کسی کی خواب میں آیا نہ ھو کہیں

دکھتی ھیں آج اس بت نازک بدن کی پانو

غالب مری کلام میں کیوں کر مزا نہ ھو؟

پیتا ھوں دھو کی خسرو شیریں سخن کی پانو

* * *

واں اسکو ھول دل ھی تو یاں میں ھوں شرمسار

یعنی یہ میری آہ کی تاثیر سی نہ ھو

اپنی کو دیکھتا نہیں ذوق ستم کو دیکھ

آئینہ تا کہ دیدۂ نخچیر سی نہ ھو

* * *

واں پہنچ کر جو غش آتا پئے ھم ھی ھم کو

صدرہ آھنگ زمیں بوس قدم ھی ھم کو

دل کو میں اور مجھی دل محو وفا رکھتا ھی
کس قدر ذوق گرفتاریٔ ھم ھی ھم کو
ضعف سی نقش پیٔ مور ھی طوق گردن
تیری کوچی سی کہان طاقت رم ھی ھم کو
جان کر کیجی تغافل کہ کچہہ امید بھی ھو
یہ نگاہ غلط انداز تو سم ھی ھم کو
رشک ھم طرحي و درد اثر بانگ حزیں
نالۂ مرغ سحر تیغ دو دم ھی ھم کو
سر اڑانی کی جو وعدی کو مکرّر چاھا
ھنس کی بولی کہ تری سر کي قسم ھی ھم کو
دل کی خوں کرنی کي کیا وجه ؟ ولیکن ناچار
پاس بی رونقیٔ دیده اھم ھی ھم کو
تم وہ نازک کہ خموشی کو فغاں کہتی ھو
ھم وہ عاجز کہ تغافل بھي ستم ھی ھم کو

قطعه

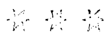
لکھنؤ آنی کا باعث نہیں کھلتا یعني
هوس سیر و تماشا سو وہ کم هی هم کو
مقطع سلسلۂ شوق نہیں هی یہ شہر
عزم سیر نجف و طوف حرم هی هم کو
لیئ جاتي هی کہیں ایک توقع
جادۂ رہ کشش کاف کرم هی هم کو

تم جانو تم کو غیر سی جو رسم و راہ هو
مجھکو بھي پوچھتی رهو تو کیا گناہ هو
بچتی نہیں مواخذۂ روز حشر سی
قاتل اگر رقیب هی تو تم گواہ هو
کیا وہ بھي بی گنہ کش و حق ناشناس هیں ؟
مانا کہ تم بشر نہیں، خورشید و ماہ هو

اُبھرا ہوا نقاب میں ہے ان کے ایک تار
مرتا ہوں میں کہ یہ نہ کسی کی نگاہ ہو
جب مے کدہ چھٹا، تو پھر اب کیا جگہ کی قید؟
مسجد ہو، مدرسہ ہو، کوئی خانقاہ ہو
سنتے ہیں جو بہشت کی تعریف، سب درست
لیکن خدا کرے وہ ترا جلوہ گاہ ہو
غالب بھی گر نہ ہو تو کچھ ایسا ضرر نہیں
دنیا ہو یا رب! اور مرا بادشاہ ہو

گئی وہ بات کہ ہو گفتگو، تو کیوں کر ہو
کہے سے کچھ نہ ہوا پھر کہو، تو کیوں کر ہو
ہماری ذہن میں اس فکر کا ہے نام وصال
کہ گر نہ ہو تو کہاں جائیں، ہو تو کیوں کر ہو
ادب ہے اور یہی کشمکش، تو کیا کیجے
حیا ہے اور یہی گو مگو، تو کیوں کر ہو

تمہیں کہو کہ گزارہ صنم پرستوں کا
بتوں کی ہو اگر ایسی ہی خو، تو کیوں کر ہو
اُلجھتے ہو، تم، اگر دیکھتے ہو آئینہ
جو تم سی شہر میں ہوں ایک دو تو کیوں کر ہو
جسے نصیب ہو روز سیاہ میرا سا
وہ شخص دن نہ کہے رات کو تو کیوں کر ہو
ہمیں پھر ان سے امید، اور انہیں ہماری قدر
ہماری بات ہی پوچھیں نہ وہ تو کیوں کر ہو
غلط نہ تھا ہمیں خط پر گماں تسلّی کا
نہ مانے دیدۂ دیدار جو، تو کیوں کر ہو
بتاؤ اُس مژہ کو دیکھ کر ہو مجھکو قرار
یہ نیش ہو رگ جاں میں فرو تو کیوں کر ہو
مجھے جنوں نہیں غالب ولے بہ قول حضور
"فراق یار میں تسکین ہو تو کیوں کر ہو؟"

کسي کو دی کی دل کوئي نواسنج فغاں کیوں هو؟
نه هو جب دل هي سینی میں، تو پهر منه میں زباں کیوں هو؟

وه اپني خو نه چهوڑیں گي، هم اپني وضع کیوں بدلیں
سبک سر بن کی کیا پوچهیں که هم سی سر گراں کیوں هو؟

کیا غم خوارنی رسوالگی آگ اس محبت کو
نه لاوی تاب جو غم کي وه میرا رازداں کیوں هو؟

وفا کیسي؟ کہاں کا عشق؟ جب سر پهوڑ نا ٹهیرا
تو پهر ای سنگ دل تیرا هي سنگ آستاں کیوں هو؟

قفس میں مجهسی روداد چمن کہتی نه ڈر همدم
گري هی جس په کل بجلي، وه میرا آشیاں کیوں هو؟

یهه کهه سکتی هو هم دل میں نهیں هیں پر یه بتلاؤ
که جب دل میں تمهیں تم هو، تو آنکهوں سی نهاں کیوں هو؟

غلط هی جذب دل کا شکوه، دیکهو جرم کس کا هی؟
نه کهینچو گر تم اپنی کو کشاکش در میاں کیوں هو؟

یه فتنه آدمي کي خانه ویراني کو کیا کم هی ؟
هوئی تم دوست جس کی دشمن اُس کا آسماں کیوں هو؟
یهي هی آز مانا ، توستانا کس کو کهتی هیں ؟
عدو کی هولیئ جب تم، تو میرا امتحاں کیوں هو؟
کها تم نی، که کیوں هو غیر کی ملنی میں رسوائي
بجا کهتی هو، سچ کهتی هو، پهر کهیّو که هاں کیوں هو
نکالا چاهتا هی کام کیا طعنوں سی تو غالب
تری بی مهر کهنی سی وه تجهپر مهرباں کیوں هو

* * *

رهیئ اب ایسي جگه چل کر، جهاں کوئی نه هو
هم سخن کوئی نه هو اورهم زباں کوئي نه هو
بی در و دیوار سا اک گهر بنا یا چاهیئ
کوئي هم سایه نه هو اور پاسباں کوئ نه هو
پڑیی گر بیمار تو کوئي نه هو بیمار دار
اور اگر مر جائیی تو نوحه خواں کوئي نه هو

ردیف (ہ)

از مہر تا بہ ذرّہ، دل و دل ہی آئنہ
طوطي کوشش جہت سی مقابل ہی آئنہ

ہی سبزہ زار ہر در و دیوار غمکدہ
جس کي بہار یہ ہو پہر اس کي خزاں نہ پوچہہ
ناچار بی کسي کي بہي حسرت اٹہائیي
دشواري رہ وستم ہمرہاں نہ پوچہہ

ردیف (ی)

صد جلوہ رو بہ رو ہی جو مژگاں اٹہائیي
طاقت کہاں کہ دید کا احساں اٹہائیي
ہی سنگ پر برات معاش جنون عشق
یعنی ہنوز منّت طفلاں اٹہائیي

دیوار بار منّت مزدور سی هی خم

ای خانماں خراب نه احساں اٹهائیے

یا میری زخم رشک کو رسوا نه کیجیے

یا پردهٔ تبسّم پنهاں اٹهائیے

مسجد کی زیر سایه خرابات چاهئیے

بهوں پاس آنکهه قبلهٔ حاجات چاهئیے

عاشق هوئے هیں آپ بهی اک اور شخص پر

آخر ستم کی کچهه تو مکافات چاهئیے

دی داد ای فلک دل حسرت پرست کی

هاں کچهه نه کچهه تلافیٔ مافات چاهئیے

سیکهی هیں مه رخوں کی لئے هم مصوّری

تقریب کچهه تو بهر ملاقات چاهئیے

مے سی غرض نشاط هی کس روسیاه کو

اک گونه بیخودی مجهی دن رات چاهئیے

هی رنگ لاله و گل نسرین جدا جدا
هر رنگ میں بہار کا اثبات چاهئي

* * *

قطعه

سر پائ خم پہ چاهئي هنگام بے خودي
رو سوئ قبله وقت مناجات چاهئي
یعني بہ حسب گردش پیمانۂ صفات
عارف همیشه مست مئ ذات چاهئي
نشو و نما هی اصل سی غالب فروع کو
خاموشي هي سی نکلی هی جو بات چاهئي

* * *

بساط عجز میں تها ایک دل یک قطره خوں وه بهي
سو رهتا هی به انداز چکیدن سرنگوں وه بهي
رهی اس شوخ سی آزرده هم چندی تکلّف سی
تکلّف بر طرف، تها ایک انداز جنوں وه بهي

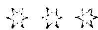
خیال مرگ کب تسکیں دل آزردہ کو بخشی
مری دام تمنّا میں ھی اک صیدزبوں وہ بھي
نہ کرتا کاش نالہ، مجھکو کیا معلوم تھا، ھمدم!
کہ ھو گا باعث افزایش درد دروں وہ بھي
نہ اتنا برّش تیغ جفا پر ناز فرماؤ
مری دریاۓ بے تابی میں ھی اک موج خوں وہ بھي
مۓ عشرت کي خواھش ساقئ گردوں سی کیا کیجی
لیۓ بیٹھا ھی اک دو چار جام واژگوں وہ بھي
مری دل میں ھی غالب شوق وصل و شکوۂ ھجراں
خدا وہ دن کری جو اس سی میں یہ بھي کہوں وہ بھي

ھی بزم بتاں میں سخن آزردہ، لبوں سی
تنگ آۓ ھیں ھم ایسی خوشامد طلبوں سی
ھی دور قدح وجہ پریشانئ صہبا
یک بار لگا دو خم می میری لبوں سی

رندان در می کده گستاخ هیں، زاهد!
زنہار نه هونا طرف ان بے ادبوں سی
بیداد وفا دیکهه! که جاتي رهي آخر
هر چند مري جان کو تها ربط لبوں سی
☆ ☆ ☆
تا هم کو شکایت کي بهي باقی نه رهی جا
سن لیتی هیں گو ذکر همارا نہیں کرتی
غالب! ترا احوال سنا دینگی هم انکو
وه سن کی بلالیں یه اجارا نہیں کرتی
☆ ☆ ☆
گهر میں تها کیا؟ که ترا غم اسی غارت کرتا
وه جو رکهتی تهی هم اک حسرت تعمیر سوهی
☆ ☆ ☆
غم دنیا سی گر پائي بهي فرصت سر اٹهانی کي
فلک کا دیکهنا تقریب تیری یاد آنی کي

کھلی گا کس طرح مضموں مری مکتوب کا یارب!
قسم کھائی ہی اس کافر نے کاغذ کی جلانے کی
لپٹنا پرنیاں میں شعلۂ آتش کا آساں ہی
ولی مشکل ہی حکمت، دل میں سوز غم چھپانی کی
انھیں منظور اپنی زخمیوں کا دیکھہ آنا تھا
اٹھی تھی سیر گل کو، دیکھنا شوخی بہانی کی
ہماری سادگی تھی، التفات ناز پر مرنا
ترا آنا نہ تھا ظالم، مگر تمہید جانی کی
لکد کوب حوادث کا تحمّل کر نہیں سکتی
مری طاقت کہ ضامن تھی بتوں کی ناز اٹھانی کی
کہوں کیا خوبئ اوضاع ابنائ زماں غالب
بدی کی اس نے جس سی ہم نے کی تھی بارہا نیکی

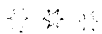
حاصل سی ہاتھہ دھو بیٹھہ ای آرزو خرامی
دل جوش گریہ میں ہی ڈوبی ہوئی اسامی

اس شمع کي طرح سی جس کو کوئي بجھادی
میں بھي جلی ھوؤں میں ھوں داغ نا تمامي

* * *

کیاتنگ ھم ستمزدگاں کا جہان ھی!
جس میں که ایک بیضۂ مور اسمان ھی
ھی کائنات کو حرکت تیری ذوق سی
پرتو سی آفتاب کی ذرّی میں جان ھی
حالاں که ھی یه سیلیٔ خارا سی لاله رنگ
غافل کومیری شیشی په می کا گمان ھی
کي اُس نی گرم سینۂ اهل ھوس میں جا
آوی نه کیوں پسند؟ که ٹھنڈا مکان ھی
کیا خوب تم نی غیر کو بوسه نہیں دیا!
بس چپ رھو ھماری بھي منه میں زبان ھی
بیٹھا ھی جو که سایۂ دیوار یار میں
فرماں روائی کشورِ ھندوستان ھی

هستي کا اعتبار بهي غم نی مٹادیا
کس سی کهوں که داغ جگر کانشان هی
هی باری اعتماد وفا داري اس قدر
غالب ،هم اس مین خوش هین که نامهربان هی

دردسی میری هی تجهکو بی قراري هائ هائ
کیا هوئي ظالم تري غفلت شعاري هائ هائ
تیری دل مین گرنه تها آشوب غم کا حوصله
تونی پهر کیون کي تهي میري غم گساری ؟ هائ هائ
کیون مري غم خوار گي کا تجهه کو آیاتها خیال ؟
دشمني اپني تهي میري دوست داري هائ هائ
عمر بهر کا تونی پیمان وفا باندها توکیا ؟
عمر کو بهي تو نهین هی پائ داري هائ هائ
زهر لگتي هی مجهی آب و هوای زندگي
یعني تجهسی تهي اسی نا ساز گاري هائ هائ

گل فشانی ہای ناز جلوہ کو کیا ہو گیا؟
خاک پر ہوتی ہی تیری لالہ کاری ہائ ہائ
شرم رسوائی سی جا چھپنا نقاب خاک میں
ختم ہی الفت کی تجھپر پردہ داری ہائ ہائ
خاک میں ناموس پیمان محبت مل گئی
اٹھہ گئی دنیا سی راہ و رسم یاری ہائ ہائ
ہاتھہ ہی تیغ آزما کا کام سی جاتا رہا
دل پہ اک لگنی نہ پایا زخم کاری ہائ ہائ
کس طرح کاٹی کوئی شب ہای تار بر شکال
ہی نظر خو کردۂ اختر شماری ہائ ہائ
گوش مہجور پیام ، و چشم محروم جمال
ایک دل ، تس پریہ نا امید واری ہائ ہائ
عشق نی پکڑا نہ تھا ، غالب ابھی وحشت کا رنگ
رہ گیا تھا دل میں جو کچھہ ذوق خواری ہائ ہائ

سر گشتگي میں عالم هستي سی یاس هی
تسکیں کو دی نوید که مرنی کي آس هی

لیتا نہیں مری دل آوارہ کي خبر
اب تک وہ جانتا هی که میری هي پاس هی

کیجی بیاں سرور تپ غم کہاں تلک
هر مو مری بدن په زبان سپاس هی

هی وہ غرور حسن سی بیگانهٔ وفا
هر چند اس کی پاس دل حق شناس هی

پي جس قدر ملی شب مہتاب میں شراب
اس بلغمي مزاج کو گرمي هي راس هی

هر اک مکان کو هی مکین سی شرف اسد
مجنوں جو مر گیا هی، تو جنگل اداس هی

☆ ☆ ☆

گر خامشي سی فائده اخفای حال هی
خوش هوں که میري بات سمهجني محال هی
کس کوسناؤں حسرت اظهار کا گله
دل فرد جمع و خرچ زباں هایٔ لال هی
کس پردی میں هی آئنه پرداز ای خدا
رحمت که عذر خواه لب بی سوال هی
هی هی خدانه خواسته وه اور دشمني !
ای شوق منفعل ! یه تجهی کیا خیال هی؟
مشکیں لباس کعبه علي کی قدم سی جاں
ناف زمین هی نه که ناف غزال هی
وحشت په میري عرصۂ آفاق تنگ تها
دریا زمین کو عرق انفعال هی
هستي کی مت فریب میں آجائیو اسد
عالم تمام حلقۂ دام خیال هی
☆ ☆ ☆

تم اپنی شکوی کي باتیں نہ کھود کی پوچھو
حذر کرو مری دل سی کہ اس میں آگ دبي ھی

دلایہ درد والم بھي تو مغتنم ھی کہ آخر
نہ گریۂ سحري ھی نہ آہ نیم شبي ھی

☼ ☼ ☼

ایک جا حرف وفا لکّھا تھا سو بھي مٹ گیا
ظاھرا کاغذ تری خط کا غلط بر دار ھی

جي جلی ذوق فناکي نا تمامي پرنہ کیوں؟
ھم نہیں جلتی نفس ھر چند آتش بار ھی

آگ سی پاني میں بجھتی وقت اٹھتي ھی صدا
ھر کوئي درماندگي میں نالی سی ناچار ھی

ھی وھي بدمستئ ھر ذرّہ کا خود عذر خواہ
خس کی جلوی سی زمیں تا آسماں سرشار ھی

مجھسی مت کہہ تو ھمیں کہتا تھا اپني زندگي
زندگي سی بھي مرا جي ان دنوں بیزار ھی

آنکھہ کي تصویر سر نامہ پہ کھینچي ھی کہ تا
تجھپہ کھل جاوی کہ اس کو حسرت دیدار ھی

⁂

پینس میں گزرتی ھیں جو کوچې سی وہ میری
کندھا بھي کہاروں کو بدلنی نہیں دیتی

⁂

مري ھستي فضائ حیرت آباد تمنّا ھی
جسی کہتی ھیں نالہ وہ اسي عالم کا عنقا ھی
خزاں کیا، فصل گل کہتی ھیں کس کو، کوئي موسم ھو
وھي ھم ھیں، قفس ھی، اور ماتم بال و پر کا ھی
وفائ دلبراں ھی اتفاقي، ورنہ ای ھمدم!
اثر فریاد دلہائی حزیں کا کس نی دیکھا ھی؟
نہ لائي شوخئ اندیشہ، تاب رنج نومیدي
کف افسوس ملنا عہد تجدید تمنّا ھی

رحم کر ظالم، که کیا بود چراغ کشته هی
نبض بیمار وفا دود چراغ کشته هی
دل لگی کي آرزو بیچین رکهتي هی همیں
ور نه یان بی رونقي سود چراغ کشته هی

* * *

چشم خوبان خامشي میں بهي نوا پرداز هی
سرمه تو کهوی که دود شعلهٔ آواز هی
پیکر عشّاق، ساز طالع نا ساز هی
ناله گویا گردش سیّاره کي آواز هی
دست گاه دیدهٔ خونبار مجنوں دیکهنا
یک بیابان جلوهٔ گل، فرش پا انداز هی

* * *

عشق مجهکو نهیں وحشت هي سهي
میري وحشت تري شهرت هي سهي
قطع کیجی نه تعلّق هم سی
کچهه نهیں هی تو عداوت هي سهي

میری هونی میں هی کیا رسوائي ؟
ای وه مجلس نهیں خلوت هي سهي
هم بهي دشمن تو نهیں هیں اپنی
غیر کو تجهسی محبت هي سهي
اپني هستي هي سی هو کچهه هو
آگهي گر نهیں غفلت هي سهي
عمر هر چند که هی برق خرام
دل کی خوں کرنی کي فرصت هي سهي
هم کوئي ترک وفا کرتی هیں ؟
نه سهي عشق، مصیبت هي سهي
کچهه تو دی ای فلک نا انصاف
آه و فریاد کي رخصت هي سهي
هم بهي تسلیم کي خو ڈالینگی
بی نیازي تري عادت هي سهي

یار سی چهیڑ چلي جائی اسد
گر نهیں وصل تو حسرت هي سهي

هی آرمیدگي میں نکوهش بجا مجهی
صبح وطن هی خندهٔ دنداں نما مجهی
ڈهونڈهی هی اس مغنّیٔ آتش نفس کو جي
جس کي صدا هو جلوهٔ برق فنا مجهی
مستانه طی کروں هوں رهِ وادئ خیال
تا باز گشت سی نه رهی مدّعا مجهی
کرتا هی بس که باغ میں تو بی حجا بیاں
آنی لگي هی نکهت گل سی حیا مجهی
کهلتا کسي په کیوں مری دل کا معامله
شعروں کی انتخاب نی رسوا کیا مجهی

زندگی اپنی جب اس شکل سی گزری غالب
ہم بھی کیا یاد کریں گی کہ خدا رکھتی تھی

اس بزم میں مجھی نہیں بنتی حیا کیی
بیٹھا رہا اگرچہ اشاری ہوا کیی
دل ھی تو ھی سیاست در باں سی ڈر گیا
میں اور جاؤں در سی تری بن صدا کیی
رکھتا پھروں ہوں خرقہ و سجّادہ رہن می
مدّت ہوئی ھی دعوت آب و ہوا کیی
بےصرفہ ھی گزرتی ھی ہو گرچہ عمر خضر
حضرت بھی کل کہیں گی کہ ہم کیا کیا کیی؟
مقدور ہو تو خاک سی پوچھوں کہ ای لئیم
تو نے وہ گنج ہای گراں مایہ کیا کیی؟
کس روز تہمتیں نہ تراشا کیی عدو ؟
کس دن ہماری سر پہ نہ آری چلا کیی

صحبت میں غیر کی نہ پڑی ہو کہیں یہ خو
دینی لگا ھی بوسہ بغیر التجا کیی
ضد کی ھی اور بات، مگر خو بری نہیں
بھولی سی اس نی سیکڑوں وعدی وفا کیی
غالب، تمہیں کہو کہ ملی گا جواب کیا؟
مانا کہ تم کہا کیی اور وہ سنا کیی

رفتار عمر قطع رہ اضطراب ھی
اس سال کی حساب کو برق آفتاب ھی
مینائی می ھی سرو نشاط بہار سی
بال تدرو جلوۂ موج شراب ھی
زخمی ہوا ھی پاشنہ پائی ثبات کا
نی بھاگنی کی گوں، نہ اقامت کی تاب ھی
جاداد بادہ نوشئ رنداں ھی شش جہت
غافل گماں کری ھی کہ گیتی خراب ھی

نظارہ کیا حریف ھو اس برق حسن کا
جوش بہار جلوی کو جس کی نقاب ھی

میں نا مراد دل کي تسلّي کو کیا کروں
ما ناکه تیری رخ سی نگہہ کا میاب ھی

گذرا اسد مسرت پیغام یار سی
قاصد په مجھکو رشک سوال و جواب ھی

☆ ☆ ☆

دیکھنا قسمت که آپ اپنی په رشک آجایٔ ھی
میں اسی دیکھوں بھلا کب مجھسی دیکھا جایٔ ھی

ھاتھه دھو دل سی یہي گرمي گر اندیشی میں ھی
آبگینه تندیٔ صهبا سی پگھلا جایٔ ھی

غیر کو یارب! وه کیوں کر منع گستاخي کری
گر حیا بھي اسکو آتي ھی تو شرما جایٔ ھی

شوق کو یه لت که ھر دم ناله کھینچی جائیے
دل کي وه حالت که دم لینی سی گھبر اجایٔ ھی

دور چشم بد تری بزم طرب سی واہ وا
نغمہ ہو جاتا ہی واں گر نالہ میرا جائی ہی

گرچہ ہی طرز تغافل پردہ دار راز عشق
پر ہم ایسی کھوی جاتی ہیں کہ وہ پاجائی ہی

اس کی بزم آرائیاں سن کر دل رنجور یاں
مثل نقش مدّعای غیر بیٹھا جائی ہی

ہو کی عاشق وہ پری رخ اور نازک بن گیا
رنگ کھلتا جائی ہی جتنا کہ اڑتا جائی ہی

نقش کو اس کی مصوّر پر بھی کیا کیا ناز ہیں!
کھینچتا ہی جسقدر اتنا ہی کھنچتا جائی ہی

سایہ میرا مجھسی مثل دود بھاگی ہی اسد
پاس مجھہ آتش بجاں کی کس سی ٹھہرا جائی ہی

☆ ☆ ☆

گرم فریاد رکھا شکل نہالی نی مجھی
تب اماں ہجر میں دی بر ذلیالی نی مجھی

نسیه و نقد دو عالم کي حقیقت معلوم
لی لیا مجھسی مري همّت عالي نی مجھی
کثرت آرائي وحدت هی پرستارئ وهم
کردیا کافر ان اصنام خیالي نی مجھی
هوس گل کا تصوّر میں بھي کھٹکا نه رها
عجب آرام دیا بی پرو بالي نی مجھی

کار گاه هستي میں لاله داغ سامان هی
برق خرمن راحت خون گرم دهقان هی
غنچه تاشگفتن ها برگ عافیت معلوم
با وجود دلجمعي خواب گل پریشان هی
هم سی رنج بی تابي کس طرح اٹھایا جایٔ؟
داغ پشت دست عجز شعله خس بدندان هی

اُگ رہا ھی درو دیوار سی سبزہ غالب
ہم بیابان میں ھیں اور گھر میں بہار آئي ھی

سادگي پر اس کي مر جانی کي حسرت دل میں ھی
بس نہیں چلتا کہ پھر خنجر کف قاتل میں ھی
دیکھنا تقریر کي لذّت کہ جو اس نی کہا
میں نی یہ جانا کہ گویا یہ بھي میری دل میں ھی
گرچہ ھی کس کس برائي سی ولی با این ھمہ
ذکر میرا مجھسی بہتر ھی کہ اس محفل میں ھی
بس ھجوم نا امیدي خاک میں ملجائیگي
یہ جو اک لذّت ھماري سعي بی حاصل میں ھی
رنج رہ کیوں کھینچیی؟ واماندگي کو عشق ھی
اٹھہ نہیں سکتا ھمارا جو قدم منزل میں ھی
جلوہ زار آتش دوزخ ھمارا دل سہي
فتنۂ شور قیامت کس کی آب و گل میں ھی

هی دل شوریدۂ غالب طلسم پیچ وتاب
رحم کر اپني تمنّا پر که کس مشکل میں هی

دل سی تري نگاه جگر تک اتر گئي
دونوں کو اک ادا میں رضا مند کر گئي

شق هو گیا هی سینه خوشا لذّت فراغ
تکلیف پرده دارئ زخم جگر گئي

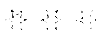
وه بادۂ شبانه کي سرمستیاں کہاں؟
انهئي بس اب که لذّت خواب سحر گئي

اڑتي پهری هی خاک مري کویٔ یار میں
باری اب ای هوا هوس بال و پر گئي

دیکهو تو دل فریبئ انداز نقش پا
موج خرام یار بهي کیا گل کتر گئي!

هر بوالهوس نی حسن پرستي شعار کي
اب آبرویٔ شیوۂ اهل نظر گئي

نظّاری نی بھي کام کیا واں نقاب کا
مستي سی ہر نگہ تری رخ پر بکھر گئي
فردا و دی کا تفرقہ یک بار منگیا
کل تم گئی کہ ہم پہ قیامت گذر گئي
مارا زمانی نی اسد الله خاں تمھیں
وہ ولولی کہاں، وہ جواني کدھر گئي

تسکیں کو ہم نہ روئیں جو ذوق نظر ملی
حوران خلد میں تري صورت مگر ملی
اپني گلي میں مجھکو نہ کر دفن بعد قتل
میری پتی سی خلق کو کیوں تیرا گھر ملی
ساقی گري کي شرم کرو آج ورنہ ہم
ہر شب پیا ھي کرتی ھیں می جس قدر ملی
تجھسی تو کچھہ کلام نہیں لیکن ای ندیم
میرا سلام کہیّو اگر نامہ بر ملی

تم کو بھي ھم دکھائیں کہ مجنوں نے کیا کیا
فرصت کشاکش غم پنہاں سی گر ملی

لازم نہیں کہ خضر کي ھم پیروي کریں
مانا کہ اک بزرگ ھمیں ھم سفر ملی

ای ساکنان کوچۂ دلدار دیکھنا !
تم کو کہیں جو غالب آشفتہ سر ملی

* * *

کوئي دن گر زندگاني اور ھی
اپنی جي میں ھم نے ٹھاني اور ھی

آتش دوزخ میں یہ گرمي کہاں ؟
سوز غمہای نہاني اورھی

بار ھا دیکھي ھیں ان کي رنجشیں
پر کچھہ اب کي سرگراني اور ھی

دی کی خط منہ دیکھتا ھی نامہ بر
کچھہ تو پیغام زباني اور ھی

قاطع اعمار هیں اکثر نجوم
وہ بلائے آسمانی اور ہی
ہو چکیں غالب بلائیں سب تمام
ایک مرگ ناگہانی اور ہی

***

کوئی امید بر نہیں آتی
کوئی صورت نظر نہیں آتی
موت کا ایک دن معیّن ہی
نیند کیوں رات بھر نہیں آتی
آگے آتی تھی حال دل پہ ہنسی
اب کسی بات پر نہیں آتی
جانتا ہوں ثواب طاعت وزہد
پر طبیعت ادھر نہیں آتی
ہی کچھ ایسی ہی بات جو چپ ہوں
ورنہ کیا بات کر نہیں آتی

کیوں نہ چیخوں کہ یاد کرتی ھیں
میري آواز گر نہیں آتي
داغ دل گر نظر نہیں آتا
بو بھي ای چارہ گر نہیں آتي
ھم وھاں ھیں جہاں سی ھم کو بھي
کچھہ ھماري خبر نہیں آتي
مرتی ھیں آرزو میں مرنی کي
موت آتي ھی پر نہیں آتي
کعبی کس منہ سی جاؤگی غالب
شرم تم کو مگر نہیں آتي

☆ ☆ ☆

دل ناداں تجھی ھوا کیا ھی؟
آخر اس درد کي دوا کیا ھی؟
ھم ھیں مشتاق اور وہ بیزار
یا الھي یہ ماجرا کیا ھی؟

میں بھي منه میں زبان رکھتا ھوں
کاش پوچھو که مدّعا کیا ھی؟
جب که تجھه بن نہیں کوئي موجود
پھر یه ھنگامه ای خدا کیا ھی؟
یه پري چھره لوگ کیسی ھیں؟
غمزۂ و عشوۂ و ادا کیا ھی؟
شکن زلف عنبرین کیوں ھی؟
نگه چشم سرمه سا کیا ھی؟
سبزه و گل کہاں سی آئی ھیں؟
ابر کیا چیز ھی؟ ھوا کیا ھی؟
ھم کو ان سی وفا کي ھی امید
جو نہیں جانتی وفا کیا ھی؟
ھاں بھلا کر ترا بھلا ھوگا
اور درویش کي صدا کیا ھی؟

جان تم پر نثار کرتا هوں
میں نهیں جانتا دعا کیا هی؟
میں نے مانا که کچهه نهیں غالب
مفت هاتهه آئے تو برا کیا هی

کهتی تو هو تم سب که بت غالیه مو آئے
اک مرتبه گهبرا کی کهو کوئي که و آئے
هوں کشمکش نزع میں هاں جذب محبت
کچهه کهه نه سکوں پر وه مری پوچهنی کو آئے
هی صاعقه و شعله و سیماب کا عالم
آنا هي سمجهه میں مري آتا نهیں، گو آئے
ظاهر هی که گهبرا کي نه بهاگیں گی نکیرین
هاں منه سی مگر بادهٔ دوشینه کي بو آئے
جلّاد سي ڈرتے هیں نه واعظ سی جهگڑتے
هم سمجهی هوئے هیں اسی جس بهیس میں جو آئے

ھاں اھل طلب کون سنی طعنۂ نا یافت
دیکھا کہ وہ ملتا نہیں اپنی ھي کو کھو آئی
اپنا نہیں وہ شیوہ کہ آرام سی بیٹھیں
اس در پہ نہیں بار تو کعبی ھي کو ھو آئی
کي ھم نفسوں نے اثر گریہ میں تقریر
اچھی رھی آپ اس سی مگر مجھکوڈبو آئی
اس انجمن نازکي کیا بات ھی غالب
ھم بھي گئی واں او رتري تقدیر کورو آئی

پھر کچھہ اک دل کوبی قراري ھی
سینہ جویاۓ زخم کاري ھی
پھر جگر کھودنے لگا ناخن
آمد فصل لالہ کاري ھی
قبلۂ مقصد نگاہ نیاز
پھر وھي پردۂ عماري ھی

قطعه

چشم دلاّل جنس رسوائي
دل خریدار ذوق خواري هی
وهي صد رنگ نالہ فرسائي
وهي صد گونه اشک باري هی
دل هوایٔ خرام ناز سی پهر
محشرستان بی قراري هی
جلوه پهر عرض ناز کرتا هی
روز بازار جاں سپاري هي
پهر اُسي بی وفا په مرتی هیں
پهر وهي زندگي هماري هی

قطعه

پهر کهلا هی در عدالت ناز
گرم بازار فوج داري هی

هو رها هی جهان میں اندهیر
زلف کي پهر سرشته داري هی

پهر دیا پارهٔ جگرنی سؤال
ایک فریاد و آه و زاري هی

پهر هوئ هیں گواه عشق طلب
اشک باري کا حکم جاري هی

دل و مژگاں کا جو مقدمه تها
آج پهر اس کي رو بکاري هی

بی خودي بی سبب نهیں غالب
کچهه تو هی جس کي پرده داري هی

جنوں تہمت کش تسکیں نہ ہو گر شاد مانی کي
نمک پاش خراش دل ہی لذّت زندگانی کي

کشاکش ہائے ہستي سی کری کیاسعيِ آزادي
ہوئی زنجیر موج آب کو فرصت روانی کي

پس از مردن بھي دیوانہ زیارت گاہ طفلاں ہی
شرار سنگ نی تربت پہ میري گل فشانی کي

نکو ہش ہی سزا فریادیِ بیداد دلبر کي
مبادا خندۂ دنداں نما ہو صبح محشر کي

رگ لیلیٰ کو خاک دشت مجنوں ریشگي بخشی
اگر بودی بجای دانہ دہقاں نوک نشتر کي

پر پروانہ شاید بادبان کشتیِ می تھا
ہوئی مجلس کي گرمي سی روانی دور ساغر کي

کروں بیداد ذوق پرفشانی عرض کیا قدرت ؟
کہ طاقت اڑ گئي اڑنی سی پہلی میری شہپر کي

کہاں تک روؤں اسکی خیمی کی پیچھی قیامت ھی
مري قسمت میں یارب کیا نه تھي دیوار پتّھر کي

بے اعتدالیوں سی سبک سب میں ہم ھوئ
جتنی زیاده هو گئی اتنی هي کم هوئ
پنہاں تھا دام سخت قریب آشیان کی
اڑنے نه پائ تھی که گرفتار هم هوئ
هستي هماري اپني فنا پر دلیل هی
یاں تک مٹی که آپ هي اپني قسم هوئ
سختي کشان عشق کي پوچھی هی کیا خبر؟
وه لوگ رفته رفته سراپا الم هوئ
تیري وفا سی کیا هو تلافي، که دهر میں
تیری سوا بھي هم په بهت سی ستم هوئ
لکھتی رهی جنوں کي حکایات خوں چکاں
هرچند اس میں هاتھه هماری قلم هوئ

اللّه ری تیري تندیٔ خو جس کی بیم سی

اجزایٔ ناله دل میں مری رزق هم هوئی

اهل هوس کي فتح هی ترکِ نبرد عشق

جو پانوں اٹهگئی و هي ان کے علم هوئی

نالی عدم میں چند هماری سپرد تهی

جو واں نه کهنچ سکی سووه یاں آ کی دم هوئی

چهوڑي اسد نه هم نی گدائي میں دل لگي

سائل هوئی تو عاشق اهل کرم هوئی

جو نه نقد داغ دل کي کری شعله پاسباني

تو فسردگي نهاں هی به کمین بی زباني

مجهی اس سی کیا توقع؟ به زمانهٔ جواني

کبهي کودکي میں جس نی نه سني مري کهاني

یو نہیں دکھہ کسي کو دینا نہیں خوب ورنه کہتا
که مری عدو کو یارب ملی میري زندگانی

ظلمت کدی میں میری شب غم کا جوش هی
اک شمع هی دلیل سحر سو خموش هی
نی مژدۂ وصال نه نظّارۂ جمال
مدّت هوئي که آشتي چشم و گوش هی
می نی کیا هی حسن خودآرا کو بی حجاب
ای شوق، یاں اجازت تسلیم هوش هی
گوهر کو عقد گردن خوباں میں دیکھنا
کیا اوج پرستارۂ گوهر فروش هی
دیدار باده، حوصله ساقی، نگاه مست
بزم خیال می کدۂ بی خروش هی

قطعه

ای تازہ واردان بساط ہوای دل
زنہار! اگر تمہیں ہوس نای و نوش ہے
دیکھو مجھے، جو دیدۂ عبرت نگاہ ہو
میری سنو جو گوش نصیحت نیوش ہے
ساقی بہ جلوہ دشمن ایمان و آگہی
مطرب بہ نغمہ رہزن تمکین و ہوش ہے
یا شب کو دیکھتے تھے کہ ہر گوشۂ بساط
دامان باغبان و کف گل فروش ہے
لطف خرام ساقی و ذوق صدائے چنگ
یہ جنّت نگاہ، وہ فردوس گوش ہے
یا صبح دم جو دیکھئے آ کر، تو بزم میں
نے وہ سرور و شور نہ جوش و خروش ہے

داغ فراق صحبت شب کي جلي هوئي
اک شمع ره گئي هی سووه بهی خموش هی
آتے هیں غیب سی یه مضامیں خیال میں
غالب صریر خامه نوای سروش هی

نه هوئي گرمری مرنے سی تسلّي نه سهي
امتحاں اور بهي باقي هوتو یه بهي نه سهي
خار خار الم حسرت دیدار تو هی
شوق گل چین گلستان تسلّي نه سهي
می پرستان خم می منه سی لگای هي بني
ایکدن گرنه هوا بزم میں ساقي نه سهي
نفس قیس که هی چشم و چراغ صحرا
گر نهیں شمع سیه خانهٔ لیلي نه سهي
ایک هنگامی په موقوف هی گهر کي رونق
نوحهٔ غم هي سهي نغمهٔ شادي نه سهي

نه ستایش کي تمنّا نه صلی کي پروا
گر نهیں هیں مری اشعار میں معنی نه سهي
عشرت صحبت خوباں هي غنیمت سمجهو
نه هوئي غالب اگر عمر طبیعي نه سهي

عجب نشاط سی جلاد کی چلی هیں هم آگی
که اپنی سایٔ سی سر پانوں سی هی دو قدم آگی
قضا نی تها مجهی چاها خراب بادهٔ الفت
فقط "خراب" لکها بس نه چل سکا قلم آگی
غم زمانه نی جهاڑي نشاط عشق کي مستي
و گرنه هم بهي اٹهاتی تهی لذّت الم آگی
خدا کی واسطی داد اس جنون شوق کي دینا
که اس کی در په پهنچتی هیں نامه بر سی هم آگی
یه عمر بهر جو پریشانیاں اٹهائي هیں همنی
تمهاری آئیو، ای طرّه هائی خم به خم آگی

دل و جگر میں پر افشاں جو ایک موجۂ خوں ھی
ھم اپنی زعم میں سمجھی ھوئی تھی اس کو دم آ گی

قسم جنازی پہ آنی کي میری کھاتی ھیں غالب
ھمیشہ کھاتی تھی جو میري جان کي قسم آ گی

* * *

شکوی کی نام سی بی مہر خفا ھوتا ھی
یہ بھي مت کہہ کہ جو کہیّی تو گلا ھوتا ھی

پر ھوں میں شکوی سی یوں راگ سی جیسی باجا
اک ذرا چھیڑیٔی پھر دیکھیی کیا ھوتا ھي

گو سمجھتا نہیں پر حسن تلافي دیکھو
شکوۂ جور سی سر گرم جفا ھوتا ھی

عشق کي راہ میں ھی چرخ مکوکب کي وہ چال
سست رو جیسی کوئي آبلہ پا ھوتا ھی

کیوں نہ ٹھہریں ھدف ناوک بیداد کہ ھم
آپ اٹھا لاتی ھیں گر تیر خطا ھوتا ھی

خوب تھا پہلی سی ہوتی جو هم اپنی بد خواہ
که بھلا چاهتی هین اور برا هوتا هی
ناله جاتا تھا پری عرش سی میرا اوراب
لب تک آتا هی جو ایسا هی رسا هوتا هی

خامه میرا که وه هی بار بُد بزم سخن
شاه كي مدح میں یوں نغمه سرا هوتا هی
ای شهنشاه کواکب سپه و مهر علم
تیری اکرام کا حق کس سی ادا هوتا هی
سات اقلیم کا حاصل جو فراهم کیجی
تو وه لشکر کا تری نعل بها هوتا هی
هر مهینی میں جو یه بدر سی هوتا هی هلال
آستاں پر تری مه ناصیه سا هوتا هی

میں جو گستاخ ہوں آئین غزل خوانی میں
یہ بھي تیرا هي کرم ذوق فزا هوتا هی
رکھیو غالب مجھی اس تلخ نوائي میں معاف
آج کچھہ درد مری دل میں سوا هوتا هی

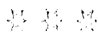
ہر ایک بات پہ کہتی هو تم کہ تو کیا هی
تمہیں کهو کہ یہ انداز گفتگو کیا هی؟
نہ شعلہ میں یہ کرشمہ نہ برق میں یہ ادا
کوئي بتاؤ کہ وہ شوخ تند خو کیا هی؟
یہ رشک هی کہ وہ هوتا هی هم سخن تم سی
وگرنہ خوف بد آموزئ عدو کیا هی؟
چپک رها هی بدن پر لهو سی پیرا هن
هماري جیب کواب حاجت رفو کیا هی؟
جلا هی جسم جہاں دل بھي جل گیا هوگا
کریدتی هو جواب راکھہ جستجو کیا هی؟

رگوں میں دوڑتی پھرنی کی ہم نہیں قائل
جب آنکھہ هي سی نہ ٹپکا تو پھر لہو کیا هی؟
وہ چیز جس کی لیي ہم کو ہو بہشت عزیز
سوای بادۂ گل فام مشک بو کیا هی؟
پیوں شراب اگر خم بھي دیکھہ لوں دو چار
یہ شیشہ و قدح و کوزہ و سبو کیا هی؟
رهي نہ طاقت گفتار اور اگر هو بھي
تو کس امید پہ کہیّی کہ آرزو کیا هی؟
ہوا هی شہ کا مصاحب پھری هی اتراتا
وگرنہ شہر میں غالب کي آبرو کیا هی؟

میں انہیں چھیڑوں اور کچھہ نہ کہیں
چل نکلتی جو می پییٔ ہوتی
قہر ہو یا بلا ہو جو کچھہ ہو
کاشکی تم مری لییٔ ہوتی

میري قسمت میں غم گر اتنا تھا
دل بھي یارب کئي دیی ہوتی
آھي جاتا وہ راہ پر غالب
کوئي دن اور بھی جي ہوتی

آ، کہ مري جان کو قرار نہیں ھی
طاقت بی داد انتظار نہیں ھی
دیتی ھیں جنّت، حیات دھر کی بدلی
نشۂ بہ اندازۂ خمار نہیں ھی
گریہ نکالی ھی تري بزم سی مجھکو
ھائی! کہ رونی پہ اختیار نہیں ھی
ھم سی عبث ھی گمان رنجش خاطر
خاک میں عشّاق کي غبار نہیں ھی
دل سی اٹھا لطف جلوہ ھای معاني
غیر گل آئینہ بہار نہیں ھی

قتل کامیری عہد توکیا ھی باری

وای! اگر عہد استوار نہیں ھی

تو نی قسم می کشي کي کھائی ھی غالب

تیري قسم کا کچھہ اعتبار نہیں ھی

٭٭٭

ہجوم غم سی یاں تک سر نگوني مجھکو حاصل ھی

که تار دامن وتار نظر میں فرق مشکل ھی

فوی زخم سی مطلب ھی لذّت زخم سوزن کي

سمجھیو مت که پاس درد سی دیوانه غافل ھی

وہ گل جس گلستاں میں جلوہ فرمائي کری

چٹکنا غنچۂ دل کا صدای خندۂ دل ھی

٭٭٭

پا به دامن ھو رھا ھوں بس که میں صحرا نورد

خار پا ھیں جوھر آئینۂ زانو مجھی

دیکھنا حالت مری دل کي هم آغوشی کی وقت

هی نگاه آشنا تیرا سر هر مو مجهی

هوں سراپاساز آهنگ شکایت کچهه نه پوچهه

هی یهی بهتر که لوگوں میں نه چهیڑی تو مجهی

***

جس بزم میں تو ناز سی گفتار میں آوی

جاں کالبد صورت دیوار میں آوی

سائی کي طرح ساتهه پهریں سرو و صنوبر

تو اس قد دل کش سی جو گل زار میں آوی

تب ناز گراں مائگیٔ اشک بجا هی

جب لخت جگر دیدهٔ خوں بار میں آوی

دی مجهکو شکایت کي اجازت که ستمگر!

کچهه تجهکو مزه بهي مری آزار میں آوی

اس چشم فسوں گر کا اگر پای اشاره

طوطي کي طرح آئنه گفتار میں آوی

کانٹون کي زباں سو کهه گئي پیاس سی یارب
اک آبله پا وادئ پرخار میں آوی
مر جاؤں نه کیوں رشک سی؟ جب وه تن نازک
آغوش خم حلقهٔ زنار میں آوی
غارت گر ناموس نه هو گر هوس زر
کیوں شاهد گل باغ سی بازار میں آوی
تب چاک گریباں کا مزه هی دل نالاں
جب اک نفس الجها هوا هر تار میں آوی
آتش کده هی سینه مرا راز نهاں سی
ای وائ! اگر معرض اظهار میں آوی
گنجینهٔ معني کا طلسم اس کو سمجهئي
جو لفظ که غالب مری اشعار میں آوی

* * *

حسن مه گرچه به هنگام کمال اچها هی
اس سی میرامه خورشید جمال اچها هی

بو سه دیتی نہیں اور دل پہ ھی ھر لحظہ نگاہ
جي میں کہتی ھیں کہ مفت آئے تو مال اچھا ھی

اور بازار سی لی آئے اگر ٹوٹ گیا
ساغر جم سی مرا جام سفال اچھا ھی

بی طلب دیں تو مزا اس میں سوا ملتا ھی
وہ گدا جس کو نہ ھو خوئے سوال اچھا ھی

ان کی دیکھی سی جو آجاتي ھی منہ پر رونق
وہ سمجھتی ھیں کہ بیمار کا حال اچھا ھی

دیکھئي پاتی ھیں عشاق بتوں سی کیا فیض؟
اک برھمن نی کہا ھی کہ یہ سال اچھا ھی

ھم سخن تیشی نی فرھاد کو شیریں سی کیا
جس طرح کا کہ کسي میں ھو کمال اچھا ھی

قطرہ دریا میں جو مل جائے تو دریا ھو جائے
کام اچھا ھی وہ جس کا کہ مآل اچھا ھی

خضر سلطاں کور کھی خالق اکبر سرسبز
شاہ کی باغ میں یہ تازہ نہال اچھا ھی

ہم کو معلوم ھی جنّت كي حقیقت لیکن
دل کی خوش رکھنی کو غالب یہ خیال اچھا ھی

* * *

غیر لیں محفل میں بوسی جام کی
ہم رھیں یون تشنہ لب پیغام کی

خستگي کا تم سی کیا شکوہ ؟ کہ یہ
ھتھکنڈی ھیں چرخ نیلي فام کي

خط لکھین گی گرچہ مطلب کچھہ نہ ھو
ہم تو عاشق ھیں تمھاری نام کی

رات پي زمزم پہ می اور صبح دم
دھوی دھبّی جامۂ احرام کی

دل کو آنکھوں نی پھنسا یا ، کیا مگر
یہ بھي حلقی ھیں تمھاری دام کی؟

شاہ کی ہی غسل صحت کی خبر
دیکھیی کب دن پھریں حمّام کی

عشق نی غالب نکمّا کر دیا
ورنہ ہم بھی آدمی تھی کام کی

* * *

پھر اس اندازسی بہار آئی　　که ہوی مہر ومہ تماشائی

قطعه

دیکھو ای ساکنان خطۂ خاک
اس کو کہتی ہیں عالم آرائی

که زمیں ہو گئی ہی سر تا سر
روکش سطح چرخ مینائی

سبزی کو جب کہیں جگہہ نہ ملی
بن گیا روئ آب پر کائی

سبزہ و گل کی دیکھنی کی لی
چشم نرگس کودي هی بینائي

هی هوا میں شراب کي تاثیر
بادہ نوشي هی باد پیمائي

کیوں نہ دنیا کو هو خوشی غالب
شاہ دیں دار نی شفا پائي

تغافل دوست هوں میرا دماغ عجز عالي هی
اگر پهلو تهي کیجی تو جا میری بهي خالي هی

رها آباد عالم اهل همّت کی نہ هونی سی
بهری هیں جس قدر جام و سبو می خانہ خالي هی

کب وہ سنتا هی کهاني میري
اور پهر وہ بهي زباني میري

خلش غمزۂ خوں ریز نہ پوچھہ
دیکھہ خوں نابہ فشانی میری

کیا بیاں کر کی مرا روئیں گی یار؟
مگر آشفتہ بیانی میری

ہوں زخود رفتۂ بیدائ خیال
بھول جانا ہی نشانی میری

متقابل ہی مقابل میرا
رک گیا دیکھہ روانی میری

قدر سنگ سر رہ رکھتا ہوں
سخت ارزاں ہی گرانی میری

گرد باد رہ بی تابی ہوں
صرصر شوق ہی بانی میری

دہن اس کا جو نہ معلوم ہوا
کھل گئی ہیچ مدانی میری

کرد یا ضعف نی عاجز غالب
ننگ پیري هی جواني میري

نقش نا ز بت طنّاز به آغوش رقیب
پائی طاؤس پئ خامهٔ مانی مانگی

تو وه بد خو که تحیّر کو تماشا جانی
غم و افسانه که آشفته بیاني مانگی

وه تپ عشق تمنّا هی که پهر صورت شمع
شعله تا نبض جگر ریشه دواني مانگی

گلشن کو تري صحبت ازبس که خوش آئي هی
هر غنچی کا گل هو نا آغوش کشائي هی

واں کنگر استغنا هر دم هی بلندي پر
یاں نالی کو اور الٹا دعوائ رسائي هی

از بس که سکها تا هی غم ضبط کی اندازی
جوداغ نظر آیا اک چشم نمائي هی

جس زخم کي هو سکتي هو تدبیر رفو کي
لکهه دیجیو یارب! اسی قسمت میں عدو کي
اچها هی سر انگشت حنائی کا تصوّر
دل میں نظر آتي تو هی اک بوند لهو کي
کیوں ڈرتی هو عشاق کي بی حوصلگي سی
یاں تو کوئي سنتا نهیں فریاد کسو کي
دشنی نی کبهي منه نه لگا یا هو جگر کو
خنجرنی کبهی بات نه پوچهي هو گلو کي
صد حیف! وه ناکام که اک عمر سی غالب
حسرت میں رهی ایک بت عربده جو کي

سیماب پشت گرمي آئینه دی هی، هم
حیران کیئ هوئ هیں دل بی قرار کی

آغوش گل کشوده برای وداع هی
ای عندلیب! چل که چلی دن بهار کی

* * *

هی وصل هجر، عالم تمکین و ضبط میں
معشوق شوخ و عاشق دیوانه چاهیئ

اس لب سی مل هي جائیگا بوسه کبهي توهان
شوق فضول و جرأت رندانه چاهیئ

* * *

چاهیئ اچهوں کو جتنا چاهیی
یه اگر چاهیں تو پهر کیا چاهیئ

صحبت رنداں سی واجب هی حذر
جای می اپنی کو کهینچا چاهیئ

چاهنی کو تیری کیا سمجها تهادل؟

باری اب اس سی بهی سمجها چاهیی

چاک مت کر جیب بے ایام گل

کچهه ادهر کا بهی اشارا چاهیی

دوستي کا پرده هی بیگانگي

منه چهپا نا هم سی چهوڑا چاهیی

دشمني نی میري کهویا غیر کو

کس قدر دشمن هی؟ دیکها چاهیی

اپني رسوائي میں کیا چلتي هی سعی

یار هي هنگامه آرا چاهیی

منحصر مر نی په هو جس کي امید

نا امیدي اس کي دیکها چاهیی

غافل ان مه طلعتوں کی واسطی

چا هنی والا بهی اچها چاهیی

چاهتی هیں خوب رویوں کو اسد
آپ کي صورت تو دیکھا چاهیئ

☆ ☆ ☆

هر قدم دورئ منزل هی نمایان مجهسی
میري رفتار سی بهاگی هی بیاباں مجهسی
درس عنوان تماشا به تغافل خوش تر
هی نگه رشتۂ شیرازۂ مژگاں مجهسی
وحشت آتش دل سی شب تنهائي میں
صورت دود رهاسایه گریزاں مجهسی
غم عشاق نه هو سادگي آموز بتاں
کس قدر خانۂ آئینه هی ویراں مجهسی
اثر آبله سی جادۂ صحرائ جنوں
صورت رشتۂ گوهر هی چراغاں مجهسی
بے خودي بستر تمهید فراغت هوجو
پر هی سائ کي طرح میرا شبستاں مجهسی

شوق دیدار میں گر تو مجھی گردن ماری
هو نگهه مثل گل شمع پریشاں مجھسی
بی کسی های شب هجر کي حسرت هیهی
سایه خورشید قیامت میں هی پنهاں مجھسی
گردش ساغر صد جلوهٔ رنگیں تجھسی
آئینه دارئ یک دیدهٔ حیراں مجھسی
نگهه گرم سی اک آگ ٹپکتي هی اسد
هی چراغاں خس و خاشاک گلستاں مجھسی

نکته چیں هی غم دل. اس کو سنائی نه بنی
کیا بني بات جهاں بات بنائی نه بنی
میں بلاتا تو هوں اس کو مگر ای جذبهٔ دل
اس په بن جائی کچهه ایسي که بن آئی نه بنی
کهیل سمجها هی کهیں چهوڑ نه دی بهول نه جائی
کاش یوں بهي هو که بن میری ستائی نه بنی

غیر پھرتا ھی لیی یوں تری خط کو کہ اگر

کوئي پوچھی کہ یہ کیا ھی تو چھپاۓ نہ بنی

اس نزاکت کا برا ھو وہ بھلی ھیں تو کیا

ھاتھہ آئیں تو انھیں ھاتھہ لگاۓ نہ بنی

کہہ سکی کون کہ یہ جلوہ گري کس کي ھی

پردہ چھوڑا ھی وہ اس نی کہ اٹھاۓ نہ بنی

موت کي راہ نہ دیکھوں؟ کہ بن آۓ نہ رھی

تم کو چاھوں؟ کہ نہ آؤ تو بلاۓ نہ بنی

بوجھہ وہ سر سی گرا ھی کہ اٹھاۓ نہ اٹھی

کام وہ آن پڑا ھی کہ بناۓ نہ بنی

عشق پر زور نہیں ھي یہ وہ آتش غالب

کہ لگاۓ نہ لگي اور بجھاۓ نہ بنی

☆ ☆ ☆

چاک کي خواهش اگر وحشت به عریاني کری
صبح کی مانند زخم دل گریباني کری

جلوی کا تیری وہ عالم هی که گر کیجی خیال
دیدۂ دل کو زیارت گاه حیراني کری

هی شکستن سی بهي دل نومید یارب کب تلک
آب گینه کوه پر عرض گراں جاني کری

می کده گر چشم مست ناز سی پائ شکست
موئ شیشه دیدۂ ساغر کي مژگاني کری

خطّ عارض سی لکها هی زلف کو الفت ني عهد
یک قلم منظور هی جو کچهه پریشاني کری

***

وہ آ کی خواب میں تسکین اضطراب تو دی
ولی مجهی تپش دل مجال خواب تو دی

کری هی قتل لگاوٹ میں تیرا رو دینا
تري طرح کوئي تیغ نگهه کو آب تو دی

دکھا کی جنبش لب هي تمام کر هم کو
نه دی جو بوسه تو منه سی کہیں جواب تو دی
پلادی اوک سی ساقی جو هم سی نفرت هی
پیاله گر نہیں دیتا نه دی شراب تو دی
اسد خوشي سی مری هاتهه پانوں پهول گئی
کہا جو اس نی ذرا میری پانوں داب تو دی

* * *

تپش سی میري وقف کشمکش هر تار بستر هی
مرا سر رنج بالیں هی مرا تن بار بستر هی
سرشک سر به صحرا داده نور العین دامن هی
دل بی دست و پا افتاده بر خوردار بستر هی
خوشا اقبال رنجوري عیادت کوتم آئی هو
فروغ شمع بالیں طالع بیدار بستر هی
به طوفاں گاه جوش اضطراب شام تنهائي
شعاع آفتاب صبح محشر تار بستر هی

ابھی آتی ھی بو بالش سی اس کی زلف مشکیں کی
ھماري دید کو خواب زلیخا عار بستر ھی
کہوں کیا دل کی کیا حالت ھی ھجر یار میں غالب
کہ بی تابي سی ھر اک تار بستر خار بستر ھی

☆ ☆ ☆

خطر ھی رشتۂ الفت رگ گردن نہ ھو جاۓ
غرور دوستي آفت ھی تو دشمن نہ ھو جاۓ
سمجھ اس فصل میں کوتاھیٔ نشو و نما غالب
اگر گل سرو کی قامت پہ پیراھن نہ ھو جاۓ

☆ ☆ ☆

فریاد کي کوئي لَی نہیں ھی
نالہ پابند نَی نہیں ھی
کیوں بوتی ھیں باغبان تونبی ؟
گر باغ گداۓ مَی نہیں ھی

ہرچند ہر ایک شیَ میں تو ھی

پر تجھسي تو کوئي شیَ نہیں ھی

ہاں کھائیو مت فریب ھستي

ہرچند کہیں کہ ھی، نہیں ھی

شادي سی گزر کہ غم نہ ھو وی

اُردي جو نہ ھو تو دیَ نہیں ھی

کیوں ردّ قدح کری ھی زاھد؟

می ھی یہ مگس کي قیَ نہیں ھی

ھستي ھی نہ کچھہ عدم ھی غالب

آخر تو کیا ھی؟ ایَ « نہیں ھی »

***

نہ پوچھہ نسخۂ مرھم جراحت دل کا

کہ اس میں ریزۂ الماس جزو اعظم ھی

بہت دنوں میں تغافل نی تیری پیدا کي
وہ اک نگہ کہ بظاہر نگاہ سی کم ھی

☆ ☆ ☆

ہم رشک کو اپنی بھي گوارا نہیں کرتی
مرتی ھیں ولی ان کي تمنّا نہیں کرتی
در پردہ انھیں غیر سی ھی ربط نہاني
ظاھر کا یہ پردہ ھی کہ پروا نہیں کرتی
یہ باعث نومیدئ ارباب ھوس ھی
غالب کو برا کہتی ھو اچھا نہیں کرتی

☆ ☆ ☆

کری ھی بادہ تری لب سی کسب رنگ فروغ
خط پیالہ سراسر نگاہ گلچیں ھی
کبھي تو اس دل شوریدہ کي بھي داد ملی
کہ ایک عمر سی حسرت پرست بالیں ھی

بجاهی گر نه سنی نالهای بلبل زار
که گوش گل نم شبنم سی پنبه آگیں هی
اسد هی نزع میں، چل بی وفا! برای خدا
مقام ترک حجاب و وداع تمکیں هی

* * *

کیوں نه هو چشم بتاں محو تغافل، کیوں نه هو؟
یعني اس بیمار کو نظّاری سی پرهیز هی
مرتی مرتی دیکهنی کي آرزو ره جائگی
وای نا کامي که اس کافر کا خنجر تیز هی
عارض گل دیکهه روئ یار یاد آیا اسد
جوشش فصل بهاري اشتیاق انگیز هی

* * *

دیا هی دل اگر اس کو بشر هی کیا کهیی
هوا رقیب تو هو نامه بر هی کیا کهیی

یہ ضد کہ آج نہ آوی اور آئی بن نہ رہی
قضا سی شکوہ ہمیں کس قدر ہی کیا کہیی

رہی ہی یوں گہ وبی گہ کہ کوئی دوست کو اب
اگر نہ کہیی کہ دشمن کا گھر ہی کیا کہیی ؟

زہی کرشمہ کہ یوں دی رکھا ہی ہم کو فریب
کہ بن کہی ہی انہیں سب خبر ہی کیا کہیی؟

سمجھہ کی کرتی ہیں بازار میں وہ پرسش حال
کہ یہ کہی کہ سر رہ گذر ہی کیا کہیی؟

تمہیں نہیں ہی سر رشتۂ وفا کا خیال
ہماری ہاتھہ میں کچھہ ہی، مگر ہی کیا؟ کہیی

انہیں سوال پہ زعم جنوں ہی کیوں لڑیی ؟
ہمیں جواب سی قطع نظر ہی کیا کہیی ؟

حسد سزائی کمال سخن ہی کیا کیجی
ستم بہائی متاع ہنر ہی کیا کہیی

کہا ھی کس نی کہ غالب برا نہیں لیکن
سوائ اسکی کہ آشفتہ سر ھی کیا کہیی

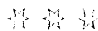
دیکھکر در پردہ گرم دا من افشاني مجھی
کر گئي وابستۂ تن میري عریاني مجھی
بن گیا تیغ نگاہ یار کا سنگ فساں
مرحبا میں، کیا مبارک ھی گراں جاني مجھی
کیوں نہ ھو بی النفاتي ؟ اس کي خاطر جمع ھی
جانتا ھی محو پرسش ھای پنہاني مجھی
میری غم خانی کي قسمت جب رقم ھونی لگي
لکھہ دیا من جملۂ اسباب ویراني مجھی
بد گماں ھو تا ھی وہ کافر نہ ھوتا کاشکی
اس قدر ذوق نوائ مرغ بستاني مجھی
وائ واں بھي شور محشرنی نہ دم لینی دیا
لی گیا تھا گور میں ذوق تن آساني مجھی

وعدہ آنی کا وفا کیجی، یہ کیا انداز ہی
تم نی کیوں سونپي ہی میری گھر کي در باني مجھی
ہاں نشاط آمد فصل بہاري، واہ ! وا !!
پھر ہواہی تازہ سودای غزل خواني مجھی
دي مری بھائي کو حق نی از سر نوزند گي
میرزا یوسف ہی غالب یوسف ثاني مجھی

☆ ☆ ☆

یاد ہی شادي میں بھي ہنگامۂ یارب مجھی
سبحۂ زاہد ہوا ہي خندہ زیر لب مجھی
ہی کشاد خاطر وابستہ در رہن سخن
تھا طلسم قفل ابجد خانۂ مکتب مجھی
یارب ! اس آشفتگي کي داد کس سی چاہئی؟
رشک آسائش پہ ہی زندانیوں کي اب مجھی
طبع ہی مشتاق لذّت ہای حسرت کیا کروں ؟
آرزو سی ہی شکست آرزو مطلب مجھی

دل لگا کر آپ بھي غالب مجھي سی ھو گئی
عشق سی آتی تھی مانع میرزا صاحب مجھی

حضور شاہ میں اھل سخن کي آزمایش ھی
چمن میں خوش نوایان چمن کي آزمایش ھی

قدو گیسو میں قیس و کوہ کن کي آزمایش ھی
جھاں ھم ھیں وھاں دار ورسن کي آزمایش ھی

کریں گی کوہ کن کی حوصلی کا امتحاں آخر
ھنوز اس خستہ کی نیروی تن کي آزمایش ھی

نسیم مصر کو کیا پیر کنعاں کي ھو اخواھي؟
اسی یوسف کي بوی پیرھن کي آزمایش ھی

وہ آیا بزم میں، دیکھو! نہ کہیّو پھر کہ غافل تھی
شکیب و صبر اھل انجمن کي آزمایش ھی

رھی دل ھي میں تیر اچھا، جگر کی پار ھو بہتر
غرض شست بت ناوک فگن کي آزمائش ھی

نهیں کچهه سبحهٔ وزنار کی پهندی میں گیرائي
وفاداري میں شیخ وبرهمن کي آزمایش هی

پڑاره ای دل وابسته بی‌تابي سی کیا حاصل ؟
مگر پهرتاب زلف پرشکن کي آزمایش هی

رگ وپی میں جب اتری زهر غم تب دیکهئی کیاهو ؟
ابهي تو تلخئ کام ودهن کي آزمایش هی

وه آئیں گی مري گهر ؟ وعده کیسا ؟ دیکهنا غالب
نئی فتنوں میں اب چرخ کهن کي آزمایش هی

* * *

کبهي نیکي بهي اسکی جي میں گر آجائ هی مجهسی
جفائیں کرکی اپني یاد شرماجائ هی مجهسی

خدایا جذبهٔ دل کي مگر تاثیر الٹي هی
که جتنا کهینچتا هوں اور کهنچتا جائ هی مجهسی

وه بدخو، اور میري داستان عشق طولاني
عبارت مختصر قاصد بهي گهبرا جائ هی مجهسی

اُدھر وہ بد گمانی ھی اِدھر یہ ناتوانی ھی
نہ پوچھا جائے ھی اس سی نہ بولا جائے ھی مجھسی

سنبھلنی دی مجھی ای نا امیدي! کیا قیامت ھی
کہ دامان خیال یار چھوٹا جائے ھی مجھسی

تکلّف بر طرف نظّارگي میں بھي سہي لیکن
وہ دیکھا جائے کب یہ ظلم دیکھا جائے ھی مجھسی

ھوی ھیں پانوں ھی پہلی نبرد عشق میں زخمي
نہ بھاگا جائے ھی مجھسی نہ ٹھہرا جائے ھی مجھسی

قیامت ھی کہ ھووی مدعي کا ھم سفر غالب
وہ کافر جو خدا کو بھي نہ سونپا جائے ھی مجھسی

☆ ☆ ☆

ز بس کہ مشق تماشا جنوں علامت ھی
کشاد و بست مژہ سیلئ ندامت ھی

نہ جانوں کیوں کہ مٹی داغ طعن بدعہدي
تجھی کہ آئنہ بھي ورطۂ ملامت ھی

به پیچ وتاب هوس سلک عافیت مت توڑ

نگاہ عجز سر رشتۂ سلامت ھی

وفا مقابل و دعوائ عشق بی بنیاد

جنوں ساختہ و فصل گل قیامت ھی

☆ ☆ ☆

لاغر اتنا ہوں کہ گر تو بزم میں جادی مجھی

میرا ذمّہ دیکھکر گر کوئي بتلادی مجھی

کیا تعجب ھی کہ اسکو دیکھکر آجائ رحم؟

واں تلک کوئي کسي حیلی سی پہنچادی مجھی

منہ نہ دکھلاوی نہ دکھلا پر بہ انداز عتاب

کھول کر پردہ ذرا آنکھیں ھی دکھلادی مجھی

یاں تلک میري گرفتاري سی وہ خوش ھی کہ میں

زلف گر بن جاؤں تو شانی میں الجھادی مجھی

بازیچۀ اطفال هی دنـیا مری آگی

هوتا هی شب و روز تماشا مری آگی

اک کهیل هی اورنگ سلیماں مری نزدیک

اک بات هی اعجاز مسیحا مری آگی

جز نام نهیں صورت عالم مجهی منظور

جز وهم نهیں هستیٔ اشیا مری آگی

هو تاهی نہاں گردمیں صحرا مری هوتی

گهستاهی جبیں خاک پہ در یا مری آگی

مت پوچهہ کہ کیا حال هی میرا تری پیچهی

تو دیکهہ کہ کیا رنگ هی تیرا مری آگی

سچ کہتی هو خودبیں وخودآرا هوں، نہ کیوں هوں؟

بیٹها هی بت آئینہ سیما مری آگی

پهر دیکهییٔ انداز گل افشانیٔ گفتار

رکهدی کوئی پیمانہ و صهبا مری آگی

نفرت کا گماں گزری ھی میں رشک سی گزرا
کیوں کر کہوں لو نام نہ ان کا مری آگی

ایماں مجھی روکی ھی تو کھینچی ھی مجھی کفر
کعبہ مری پیچھی ھی کلیسا مری آگی

عاشق ھوں پہ معشوق فریبی ھی مرا کام
مجنوں کو برا کہتي ھی لیلا مری آگی

خوش ھوتی ھیں پر وصل میں یوں مر نہیں جاتی
آئي شب ھجراں کي تمنّا مری آگی

ھی موجزن اک قلزم خوں کاش یہي ھو
آتا ھی ابھي دیکھیي کیا کیا مری آگی

گو ھاتھ کو جنبش نہیں آنکھوں میں تو دم ھی
رھنی دو ابھي ساغر و مینا مری آگی

ھم پیشہ وھم مشرب وھم راز ھی میرا
غالب کو برا کیوں کہو اچھا مری آگی

کهوں جو حال تو کهتی هو مدعا کهیی
تمهیں کهو که جو تم یوں کهو تو کیا کهیی؟
نه کهیو طعن سی پهر تم که هم ستمگر هیں
مجهی تو خو هی که جو کچه کهو بجا کهیی
وه نیشتر سهي پر دل میں جب اتر جائی
نگاه نازکو پهر کیوں نه آشنا کهیی؟
نهیں ذریعهٔ راحت جراحت پیکاں
وه زخم تیغ هی جس کو که دل کشا کهیی
جو مدعي بنی اس کی نه مدعي بني
جو ناسزا کهی اس کو نه ناسزا کهیی
کهیں حقیقت جاں کاهي مرض لکهیی
کهیں مصیبت نا سازئ دوا کهیی
کبهي شکایت رنج گراں نشیں کیجی
کبهي حکایت صبر گریزپا کهیی

رهی نه جان تو قاتل کو خوں بہادیجی
کٹی زبان تو خنجر کو مرحبا کہیی
نہیں نگار کو الفت نه هو نگار تو هی
روانیٔ روش و مستیٔ اداکہیی
نہین بہار کو فرصت نه هو بہار توهی
طراوت چمن و خوبیٔ هواکہیی
سفینه جب که کناری په آلگا غالب
خداسی کیا ستم وجورنا خدا کہیی؟

☆ ☆ ☆

رونی سی اورعشق میں بیباک هو گئی
دهوی گئی هم اتنی که بس پاک هو گئی
صرف بہایٔ می هویٔ آلات می کشی
تهی یه هی دو حساب سو یوں پاک هو گئی
رسوایٔ دهر گو هویٔ آوارگی سی تم
باری طبیعتوں کی تو چالاک هو گئی

کہتا ھی کوں نالۂ بلبل کو بی اثر
پردی میں گل کی لاکھ جگر چاک ھو گئی

پوچھی ھی کیا وجود و عدم اھل شوق کا؟
آپ اپني آگ کی خس و خاشاک ھو گئی

کرنی گئی تھی اس سی تغافل کا ھم گلہ
کي ایک ھي نگاہ کہ بس خاک ھو گئی

اس رنگ سی اٹھائي کل اس نی اسد کي نعش
دشمن بھي جس کو دیکھکی غمناک ھو گئی

نشّہ ھا شاداب رنگ و ساز ھا مست طرب
شیشۂ می سرو سبز جوئ بار نغمہ ھی

ھم نشیں مت کہہ کہ برھم کر نہ بزم عیش دوست
واں تو میری نالی کو بھي اعتبار نغمہ ھی

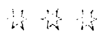

عرض ناز شوخیٔ دنداں برائے خندہ ہے
دعویٔ جمعیّت احباب جائے خندہ ہے

ہے عدم میں غنچہ محوِ عبرتِ انجامِ گل
یک جہاں زانو تامل در قفائے خندہ ہے

کلفتِ افسردگی کو عیشِ بےتابی حرام
ورنہ دنداں در دل افشردن بنائے خندہ ہے

سوزشِ باطن کی ہیں احباب منکر ورنہ یاں
دل محیطِ گریہ و لب آشنائے خندہ ہے

حسن بے پروا خریدارِ متاعِ جلوہ ہے
آئینہ زانوئے فکرِ اختراعِ جلوہ ہے

تا کجا، ای آگہی! رنگِ تماشا باختن؟
چشمِ واگردیدہ آغوشِ وداعِ جلوہ ہے

جب تک دہان زخم نہ پیدا کری کوئی
مشکل کہ تجھسی راہ سخن وا کری کوئي

عالم غبار وحشت مجنوں هی سربہ سر
کب تک خیال طرّۂ لیلا کری کوئي

افسردگي نہیں طرب انشائ التفات
هاں درد بن کی دل میں مگر جا کری کوئي

رونے سی، ای ندیم! ملامت نہ کر مجھی
آخر کبھي تو عقدۂ دل وا کری کوئي

چاک جگرسی جب رہ پرسش نہ وا هوئي
کیا فائدہ؟ کہ جیب کو رسوا کری کوئي

لخت جگرسی هی رگ هر خار شاخ گل
تا چند باغبانئ صحرا کری کوئي

نا کامي نگاہ هی برق نظارہ سوز
تو وہ نہیں کہ تجھکو تماشا کری کوئي

ہر سنگ و خشت ہی صدف گوہر شکست
نقصاں نہیں جنوں سی جو سودا کری کوئي
سر بر ہوئي نہ وعدۂ صبر آز ماسی عمر
فرصت کہاں کہ تیري تمنّا کری کوئي؟
ہی وحشت طبیعت ایجاد یاس خیز
یہ دردوہ نہیں کہ نہ پیدا کری کوئي
بیکارئ جنوں کوہی سر پیٹنی کا شغل
جب ہاتھ ٹوٹ جائیں تو پھر کیا کری کوئي
حسن و فروغ شمع سخن دور ہی اسد
پہلی دل گداختہ پیدا کری کوئي

☆ ☆ ☆

ابن مریم ہوا کری کوئي
میری دکھہ کي دوا کری کوئي
شرع وآئین پر مدار سہي
ایسی قاتل کا کیا کری کوئي

چال جیسی کڑی کمان کا تیر
دل میں ایسی کی جا کری کوئي

بات پر واں زبان کٹتي هی
وه کہیں اور سنا کری کوئي

بک رها هوں جنوں میں کیا کیا کچھ
کچھ نه سمجھی خدا کری کوئي

نه سنو گر برا کہی کوئي
نه کہو گر برا کری کوئي

روک لو گر غلط چلی کوئي
بخش دو گر خطا کری کوئي

کون هی جو نہیں هی حاجت مند
کسکي حاجت روا کری کوئي

کیا کیا خضر نی سکندر سی؟
اب کسي رهنما کری کوئي

جب توقع هي اٹھگئي غالب
کیوں کسي کا گلا کری کوئي

* * *

بهت سهي غم گیتی، شراب کم کیا هی؟
غلام ساقئ کوثر هوں مجهکو غم کیا هی

تمهاري طرز روش جانتی هیں هم کیا هی؟
رقیب پر هی اگر لطف تو ستم کیا هی

سخن میں خامۂ غالب کي آتش افشاني
یقیں هی همکو بهي لیکن اب اسمیں دم کیا هی

* * *

باغ پا کر خفقاني یه ڈراتا هی مجهی
سایۂ شاخ گل افعي نظر آتا هی مجهی

جوهر تیغ به سر چشمۂ دیگر معلوم
هوں میں وه سبزه که زهر آب اُگاتا هی مجهی

مدّعا محو تماشای شکست دل هی
آئنه خانی مین کوئي لي جاتا هی مجهی
ناله سرمایهٔ یک عالم وعالم کف خاک
آسمان بیضهٔ قمری نظر آتا هی مجهی
زندگي مین تو وه محفل سی اٹهادیتي تهی
دیکهون اب مر گئی پر کون اٹهاتا هی مجهی

روندي هوئي هی کوکبهٔ شهریار کی
اترائی کیون نه خاک سرره گذار کي
جب اس کی دیکهنی کی لیی آئین بادشاه
لوگون مین کیون نمود نه هو لاله زار کي؟
بهوکی نهین هین سیر گلستان کی هم ولی
کیون کرنه کهائي که هوا هی بهار کي؟

ہزاروں خواہشیں ایسی کہ ہر خواہش پہ دم نکلی
بہت نکلی مری ارمان لیکن پھر بھی کم نکلی

ڈری کیوں میرا قاتل؟ کیا رهی گا اس کی گردن پر؟
وہ خوں جو چشم تر سی عمر بھر یوں دمبدم نکلی

نکلنا خلد سی آدم کا سنتی آئی ہیں لیکن
بہت بی آبرو ہو کر تری کوچی سی ہم نکلی

بھرم کھل جائی ظالم تیری قامت کی درازی کا
اگر اس طرۂ پرپیچ وخم کا پیچ و خم نکلی

مگر لکھوائی کوئی اس کو خط تو ہم سی لکھوائی
ہوئی صبح اور گھر سی کان پر رکھکر قلم نکلی

ہوئی اس دور میں منسوب مجھسی بادہ آشامی
پھر آیا وہ زمانہ جو جہاں میں جام جم نکلی

ہوئی جن سی توقع خستگی کی داد پانی کی
وہ ہم سی بھی زیادہ خستۂ تیغ ستم نکلی

محبت میں نہیں هی فرق جینی اور مرنی کا
اسی کو دیکھکر جیتی هیں جس کافر په دم نکلی

ذرا کر زور سینی پر که تیر پرستم نکلی
جو وہ نکلی دو دل نکلی جو دل نکلی تو دم نکلی

خدا کی واسطی پرده نه کعبه سی اٹھا ظالم
کهیں ایسا نہو یاں بهي وهي کافر صنم نکلی

کہاں می خانه کا دروازہ غالب اور کہاں واعظ
پر اتنا جانتی هیں کل وہ جاتا تھا که هم نکلی

☆ ☆ ☆

کوه کی هوں بار خاطر گر صدا هو جائي؟
بی تکلف ای شرار جسته! کیا هو جائي

بیضه آسا ننگ بال و پرهی یه کنج قفس
از سر نو زندگي هو گر رها هو جائي

☆ ☆ ☆

مستي به ذوق غفلت ساقي هلاک هی
موج شراب یک مژۀ خواب ناک هی
جز زخم تیغ ناز نهین دل میں آرزو
جیب خیال بهي تری ها تهوں سی چاک هی
جوش جنوں سی کچهه نظر آتا نهیں اسد
صحرا هماري آنکه میں یک مشت خاک هی

لب عیسی کي جنبش کرتي هی گهواره جنباني
قیامت کشتۀ لعل بتاں کا خواب سنگیں هی

آمد سیلاب طوفان صدای آب هی
نقش پا جو کاں میں رکهتا هی انگلي جاده سی
بزم می وحشت کده هی کس کي چشم مست کا؟
شیسی میں نبض پري پنهاں هی موج باده سی

هوں میں بھي تماشائي نیرنگ تمنّا

مطلب نہیں کچھ اس سی کہ مطلب ھي بر آوی

سیاھي جیسی گر جایٔ دم تحریر کاغذ پر

مري قسمت میں یوں تصویر ھی شب ھایٔ ھجراں کي

ھجوم نالہ حیرت عاجز عرض یک افغاں ھی

خموشي ریشۂ صد نیستاں سی خس بہ دنداں ھی

تکلّف بر طرف ھی جاں ستاں تر، لطف بد خویاں

نگاہ بی حجاب ناز ، تیغ تیز عریاں ھی

ھوئي یہ کثرت غم سی تلف کیفیت شادي

کہ صبح عید مجھکو بد تر از چاک گریباں ھی

دل و دیں نقد لا ساقي سی گر سودا کیا چاھی

کہ اس بازار میں ساغر متاع دست گرداں ھی

غم آغوش بلا میں پرورش دیتا ہی عاشق کو
چراغ روشن اپنا قلزم صرصر کا مرجاں ہی

خموشیوں میں تماشا، ادا نکلتی ہی
نگاہ دل سی تری سرمہ سا نکلتی ہي
فشار تنگیٔ خلوت سی بنتي ہی شبنم
صبا جو غنچی کی پردی میں جانکلتي ہی
نه پوچهه سینهٔ عاشق سی آب تیغ نگاه
که زخم روزن در سی ہوا نکلتي ہی

جس جا نسیم شانه کش زلف یار ہی
نافه دماغ آہوئی دشت تتار ہی
کس کا سراغ جلوه ہی حیرت کو؟ ای خدا!
آئینه فرش شش جہت انتظار ہی

هی ذرّه ذرّه تنگیٔ جا سی غبار شوق

گر دام یه هی وسعت صحرا شکار هی

دل مدّعي و دیده بنا مدّعا علیه

نظاری کا مقدمه پهر روبکار هی

چهڑ کی هی شبنم آئنۂ برگ گل پر آب

ای عندلیب! وقت وداع بهار هی

پچ آپڑي هی وعدۂ دل دار کي مجهی

وه آئی یا نه آئی په یاں انتظار هی

بی پرده سوئی وادیٔ مجنوں گزر نه کر

هر ذرّی کی نقاب میں دل بی قرار هی

ای عندلیب یک کف خس بهر آشیاں

طوفان آمد آمدِ فصل بهار هی

دل مت گنوا، خبر نه سهي سیر هي سهي

ای بی دماغ، آئنه تمثال دار هی

غفلت کفیل عمر و اسد ضامن نشاط
ای مرگ ناگہاں تجھی کیا انتظار ھی

آئینہ کیوں نہ دوں کہ تماشا کہیں جسی
ایسا کہاں سی لاؤں کہ تجھہ سا کہیں جسی

حسرت نی لار کھا تري بزم خیال میں
گلدستۂ نگاہ، سویدا کہیں جسی

پھونکا ھی کس نی گوش محبت میں ای خدا!
افسون انتظار، تمنّا کہیں جسی

سر پر ھجوم درد غریبي سی ڈالی
وہ ایک مشت خاک کہ صحرا کہیں جسی

ھی چشم تر میں حسرت دیدار سی نہاں
شوق عناں گسیختہ، دریا کہیں جسی

درکار ھی شگفتن گل ھای عیش کو
صبح بہار، پنبۂ مینا کہیں جسی

غالب برا نه مان جو واعظ برا کهی
ایسا بهي کوئي هی که سب اچها کهیں جسی

شبنم به گل لاله نه خالي ز ادا هی
داغ دل بی درد نظر گاه حیا هی
دل خوں شدۂ کشمکش حسرت دیدار
آئینه به دست بت بد مست حنا هی
شعلی سی نه هوتي هوس شعله نی جو کي
جي کس قدر افسردگي دل په جلا هی
تمثال میں تیري هی وه شوخي که بصد شوق
آئینه به انداز گل آغوش کشا هی
قمري کف خاکستر وبلبل قفس رنگ
ای ناله نشان جگر سوخته کیا هی؟
خونی تري افسرده کیا وحشت دل کو
معشوقي و بی حوصلگي طرفه بلا هی

مجبوري و دعوائ گرفتارئ الفت
دست ته سنگ آمده پیمان وفا هی
معلوم هوا حال شہیدان گذشته
تیغ ستم آئینۂ تصویر نما هی
ی پرتو خورشید جہان تاب ادھر بھي
سایٔ کي طرح هم په عجب وقت پڑا هی
نا کرده گناهوں کي بھي حسرت کي ملی داد
یارب، اگر ان کرده گناهوں کي سزا هی
بی گانگئ خلق سی بی دل نه هو غالب
کوئی نہیں تیرا تو مري جان خدا هی

منظور تهي یه شکل تجلّی کو نور کي
قسمت کهلي تری قد و رخ سی ظهور کي
اک خوں چکاں کفن میں کروروں بناؤ هین
پڑتي هی آنکهه تیری شهیدوں په حور کي

واعظ! نہ تم پیو نہ کسی کو پلاسکو
کیا بات ہی تمہاری شراب طہور کی!

لڑتا ہی مجھ سی حشر میں قاتل کہ کیوں اٹھا
گویا ابھی سنی نہیں آواز صور کی

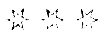
آمد بہار کی ہی جو بلبل ہی نغمہ سنج
اڑتی سی اک خبر ہی زبانی طیور کی

گو واں نہیں پہ وان کی نکالی ہوئی تو ہیں
کعبی سی ان بتون کو بھی نسبت ہی دور کی

کیا فرض ہی کہ سب کو ملی ایک سا جواب
آؤ نہ ہم بھی سیر کریں کوہ طور کی

گرمی سہی کلام میں لیکن نہ اس قدر
کی جس سی بات اس نی شکایت ضرور کی

غالب اگر سفر مین مجھی ساتھہ لی چلیں
حج کا ثواب نذر کروں گا حضور کی

غم کھانی میں بودا دل نا کام بہت ھی
یہ رنج کہ کم ھی می گلفام بہت ھی

کہتی ھوئ ساقی سی حیا آتی ھی ورنہ
ھی یوں کہ مجھی درد تہ جام بہت ھی

نی تیر کماں میں ھی نہ صیّاد کمیں میں
گوشی میں قفس کی مجھی آرام بہت ھی

کیا زھد کو مانوں کہ نہ ھو گرچہ ریائی
پاداش عمل کی طمع خام بہت ھی

ھیں اھل خرد کس روش خاص پہ نازاں
پابستگیٔ رسم و رہ عام بہت ھی

زمزم ھی پہ چھوڑو مجھی کیا طوف حرم سی؟
آلودہ بہ می جامۂ احرام بہت ھی

ھی قہر کہ اب بھی نہ بنی بات، کہ ان کو
انکار نہیں اور مجھی ابرام بہت ھی

خوں ہوکی جگر آنکہہ سی ٹپکا نہیں ای مرگ
رہنی دی مجھی یاں کہ ابھی کام بہت ہی
ہوگا کوئی ایسا بھی کہ غالب کو نہ جانی
شاعر تو وہ اچھا ہی پہ بدنام بہت ہی

مدّت ہوئی ہی یار کو مہماں کیئی ہوئی
جوش قدح سی بزم چراغاں کیئی ہوئی
کرتا ہوں جمع پہر جگر لخت لخت کو
عرصہ ہوا ہی دعوت مژگاں کیئی ہوئی
پہر وضع احتیاط سی رکنی لگا ہی دم
برسوں ہوئی ہیں چاک گریباں کیئی ہوئی
پہر گرم نالہای شرر بار ہی نفس
مدّت ہوئی ہی سیر چراغاں کیئی ہوئی
پہر پرسش جراحت دل کو چلا ہی عشق
سامان صدہزار نمکداں کیئی ہوئی

پهر بهر رها هوں خامۂ مژگاں به خون دل
ساز چمن طرازئ داماں کیۓ هوۓ
باهم دگر هوۓ هیں دل و دیده پهر رقیب
نظّاره و خیال کا ساماں کیۓ هوۓ
دل پهر طواف کوۓ ملامت کو جاۓ هی
پندار کا صنم کده ویراں کیۓ هوۓ
پهر شوق کر رها هي خریدار کي طلب
عرض متاع عقل و دل و جاں کیۓ هوۓ
دوڑی هی پهر هر ایک گل و لاله پر خیال
صد گلستاں نگاه کا ساماں کیۓ هوۓ
پهر چاهتا هوں نامۂ دلدار کهولنا
جاں نذر دل فریبئ عنواں کیۓ هوۓ
مانگی هی پهر کسي کو لب بام پر هوس
زلف سیاه رخ په پریشاں کیۓ هوۓ

چاهی هی پهر کسي کو مقابل میں آرزو
سرمی سی تیز دشنۂ مژگاں کیۓ ہوۓ
اک نوبہار ناز کو تاکی هی پهر نگاه
چهره فروغ می سی گلستاں کیۓ ہوۓ
پهر جي میں هی که در په کسي کی پڑی رهیں
سر زیر بار منّت درباں کیۓ ہوۓ
جي ڈهونڈهتا هی پهر وهي فرصت که رات دن
بیٹهی رهیں تصوّر جاناں کیۓ ہوۓ
غالب همیں نه چهیڑ که پهر جوش اشک سی
بیٹهی هیں هم تہیّۂ طوفاں کیۓ ہوۓ

نوید امن هی بی داد دوست جاں کی لیۓ
رهي نه طرز ستم کوئي آسماں کی لیۓ
بلا سی گر مژۂ یار تشنۂ خوں هی
رکھوں کچهه اپني بهي مژگاں خوں فشاں کی لیۓ

وہ زندہ ہم ھیں کہ ھیں روشناس خلق ای خضر
نہ تم کہ چور بنی عمرجاوداں کی لیی

رھا بلا میں بھی میں مبتلائ آفت رشک
بلائ جاں ھی ادا تیري اک جہاں کی لیی

فلک نہ دور رکھہ اس سی مجھی کہ میں ھي نہیں
دراز دستئ قاتل کی امتحاں کی لیی

مثال یہ مري کوشش کي ھی کہ مرغ اسیر
کری قفس میں فراھم خس آشیاں کی لیی

گدا سمجھکی وہ چپ تھا مري جو شامت آئ
اٹھا اور اٹھکی قدم میں نی پاسباں کی لیی

بہ قدر شوق نہیں ظرف تنگنائ غزل
کچھہ اور چاھییٔ وسعت مری بیاں کی لیی

دیا ھی خلق کو بھي تا اُسی نظر نہ لگی
بنا ھی عیش تجمّل حسیں خاں کی لیی

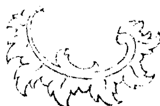
زباں په بار خدا یا ! یه کس کا نام آیا ؟
که میری نطق نی بوسی مری زباں کی لیئ

نصیر دولت و دین اور معین ملّت و ملک
بنا هی چرخ برین جس کی آستاں کی لیئ

زمانه عهد میں اس کی هی محو آرایش
بنیں گی اور ستاری اب آسماں کی لیئ

ورق تمام هوا اور مدح باقي هی
سفینه چاهیئ اس بحر بی کراں کی لیئ

ادائ خاص سی غالب هوا هی نکته سرا
صلائ عام هی یاران نکته داں کی لیئ

قصــــائد

قصیدۂ اوّل

(منقبت میں)

ساز یک ذرّہ نہیں فیض چمن سی بیکار
سایۂ لالۂ بی دغ سویدایٔ بہار
مستیٔ باد صبا سی ھی بعرض سبزہ
ریزۂ شیشۂ می جوہر تیغ کہسار
سبز ھی جام زمرد کي طرح داغ پلنگ
تازہ ھی ریشۂ نارنج صفت رویٔ شرار
مستیٔ ابر سی گلچین طرب ھی حسرت
کہ اس آغوش میں ممکن ھی دو عالم کا فشار

کوه وصحرا همه معموریٔ شوق بلبل
راه خوابیده هوئي خندۂ گل سی بیدار
سونپی هی فیض هوا صورت مژگان یتیم
سر نوشت دو جهاں ابر به یک سطر غبار
کاٹ کر پهینکئ ناخن توبه انداز هلال
قوّت نامیه اسکو بهي نه چهوڑی بیکار
کف هر خاک به گردوں شده قمري پرواز
دام هر کاغذ آتش زده طاؤس شکار
می کدی میں هو اگر آرزویٔ گلچیني
بهول جا یک قدح باده به طاق گل زار
موج گل ڈهونڈه به خلوت کدۂ غنچۂ باغ
گم کری گوشۂ می خانه میں گر تو دستار
کهینچی گر مانئ اندیشه چمن کي تصویر
سبز مثل خط نوخیز هو خط پرکار

لعل سی کي ھی پئ زمزمۂ مدحت شاہ

طوطیٔ سبزۂ کہسار نے پیدا منقار

وہ شہنشاہ کہ جس کي پئ تعمیر سرا

چشم جبریل ہوئي قالب خشت دیوار

فلک العرش ہجوم خم دوش مزدور

رشتۂ فیض ازل ساز طناب معمار

سبزۂ نہ چمن و یک خط پشت لب بام

رفعت ہمت صد عارف و یک اوج حصار

واں کی خاشاک سی حاصل ہو جسی یک پر کاہ

وہ رہی مروحۂ بال پري سی بیزار

خاک صحرائ نجف جوہر سیر عرفا

چشم نقش قدم آئینۂ بخت بیدار

ذرّہ اس گرد کا خورشید کو آئینۂ ناز

گرد اس دشت کي امید کو احرام بہار

آفرینش کو هی واں سی طلب مستیٔ ناز
عرض خمیازۂ ایجاد هی هر موج غبار

☆ ☆ ☆

مطلع ثاني

فیض سی تیری هی ای شمع شبستاں بهار
دل پروانه چراغاں پر بلبل گل زار
شکل طاؤس کری آئینه خانه پرواز
ذوق میں جلوی کی تیری به هوائ دیدار
تیري اولاد کی غم سی هی بروئ گردوں
سلک اختر میں مه نو مژۂ گوهر بار
هم عبادت کو ترا نقش قدم مهر نماز
هم ریاضت کو تری حوصلی سی استظهار
مدح میں تیري نهاں زمزمۂ نعت نبي
جام سی تیری عیاں بادۂ جوش اسرار

جوہر دست دعا آئینہ یعني تاثیر
یک طرف نازش مژگاں و دگر سو [illegible] خار

مردمک سی ہو عزاخانۂ اقبال نگاہ
خاک در کي تري جو چشم نہ ہو آئنہ دار

دشمن آل نبي کو بہ طرب خانۂ دہر
عرض خمیازۂ سیلاب ہو طاق دیوار

دیدہ تا دل اسد آئینۂ یک پرتو شوق
فیض معني سی خط ساغر راقم سرشار

☆ ☆ ☆

قصیدہ دویم

(منقبت میں)

دہر جز جلوۂ یکتائي معشوق نہیں
ہم کہاں ہوتی اگر حسن نہ ہوتا خود بیں

بی دلي هائی تماشا که نه عبرت هی نه ذوق
بیکسي های تمنّا که نه دنیا هی نه دیں
هرزه هی نغمهٔ زیروبم هستي و عدم
لغو هی آئنهٔ فرقِ جنون و تمکیں
نقش معني همه خمیازهٔ عرض صورت
سخن حق همه پیمانهٔ ذوق تحسیں
لاف دانش غلط و نفع عبارت معلوم
درد یک ساغر غفلت هی چه دنیا وچه دیں
مثل مضمون وفا باد به دست تسلیم
صورت نقش قدم خاک به فرق تمکیں
عشق بی ربطي شیرازهٔ اجزای حواس
وصل زنگار رخ آئنهٔ حسن یقیں
کوه کن گرسنه مزدور طرب گاه رقیب
بی ستون آئنهٔ خواب گران شیریں

کس نی دیکھا نفس اهل وفا آتش خیز ؟
کس نے پایا اثر نالۂ دل های حزین ؟
سامع زمزمۂ اهل جهان هوں لیکن
نه سرو برگ ستایش نه دماغ نفریں
کس قدر هرزه سرا هوں که عیاذاً بالله!
یک قلم خارج آداب وقار و تمکیں
نقش لاحول لکهه ای خامۂ هذیاں تحریر!
یا علی عرض کر ای فطرت وسواس قریں!
مظهر فیض خدا جان دل ختم رسل
قبلۂ آل نبي کعبۂ ایجاد یقیں
هو وه سرمایۂ ایجاد جهاں گرم خرام
هر کف خاک هی واں گردۂ تصویر زمیں
جلوه پرداز هو نقش قدم اُس کا جس جا
وه کف خاک هی ناموس دو عالم کي امیں

نسبت نام سی اس کي هی یه رتبه که رهی
ابداً پشت فلک خم شدۂ ناز زمیں

فیض خلق اس کا هي شامل هی که هوتا هی سدا
بوی گل سی نفس باد صبا عطر آگیں

برّش تیغ کا اس کي هی جہاں میں چرچا
قطع هو جای نه سررشتۂ ایجاد کہیں

کفر سوز اس کا وه جلوه هی که جس سی ٹوٹی
رنگ عاشق کي طرح رونق بت خانۂ چیں

جاں پناها! دل و جاں فیض رسانا! شاها!
وصي ختم رسل تو هی به فتوایٔ یقیں

جسم اطہر کوتری دوش پیمبر منبر
نام نامي کوتری ناصیۂ عرش نگیں

کس سی ممکن هی تري مدح بغیر از واجب؟
شعلۂ شمع مگر شمع په باند هی آئیں

آستاں پرھي تری جوھر آئینۂ سنگ

رقم بندگي حضرت جبریل امیں

تیری در کی لیئ اسباب نثار آمادہ

خاکیوں کوجو خدانی دیۓ جان و دل و دیں

تیري مدحت کی لیی ھیں دل و جاں کام و زباں

تیري تسلیم کو ھیں لوح و قلم دست و جبیں

کس سی ھو سکتي ھي مدّاحئ ممدوح خدا!

کس سی ھو سکتي ھی آرایش فردوس بریں

جنس بازار معاصي اسد الله اسد

که سوا تیری کوئي اس کا خریدار نهیں

شوخئ عرض مطالب میں ھی گستاخ طلب

ھی تری حوصلۂ فضل پر از بس که یقیں

دی دعا کو مري وہ مرتبۂ حسن قبول

که اجابت کهی ھر حرف په سو بار آمیں

غم شبیر سے ہو سینہ یہاں تک لبریز
کہ رہیں خون جگر سے مری آنکھیں رنگیں

طبع کو الفت دلدل میں یہ سرگرمیٔ شوق
کہ جہاں تک چلے اس سے قدم اور مجھسے جبیں

دل الفت نسب و سینۂ توحید فضا
نگہ جلوہ پرست و نفس صدق گزیں

صرف اعدا اثر شعلۂ دود دوزخ
وقف احباب گل و سنبل فردوس بریں

☆ ☆ ☆

قصیدہ سویم

(شاہ ظفر کی مدح میں)

ہاں مہ نو سنیں ہم اس کا نام
جس کو تو جھک کے کر رہا ہے سلام

دودن آیا هی تو نظر دم صبح
یهی انداز اور یهی اندام
باری دودن کهاں رها غائب ؟
بندہ عاجز هی گردش ایام
اڑ کی جاتا کهاں که تا روں کا
آسماں نی بچها رکها تها دام
مرحبا ای سرور خاص خواص
حبّذا ای نشاط عام عوام
عذر میں تین دن نه آنی کی
لی کی آیا هی عید کا پیغام
اس کو بهولا نه چاهیٔ کهنا
صبح جو جایٔ اور آیٔ شام
ایک میں کیا که سب نی جان لیا
تیرا آغاز اور ترا انجام

راز دل مجھسی کیوں چھپاتا هی
مجھکو سمجھا هی کیا کہیں نمّام ؟
جانتا هوں که آج دنیا میں
ایک هي هی امیدگاه انام
میں نی مانا که تو هی حلقه بگوش
اسکا مگر نہیں هی غلام ؟
جانتا هوں که جانتا هی تو
تب کہا هی به طرز استفهام
مهر تاباں کو هو تو هو ای ماه
قرب هر روزه بر سبیل دوام
تجهه کو کیا پایه روشناسي کا
جز به تقریب عید ماه صیام
جانتا هوں که اسکی فیض سی تو
پهر بنا چاهتا هی ماه تمام

ماہ بن، ماہ‌تاب بن، میں کون؟
مجھکو کیا بانٹ دی گا تو انعام
میرا اپنا جدا معاملہ ہی
اور کی لین دین سی کیا کام؟
ہی مجھی آرزوی بخشش خاص
گر تجھی ہی امید رحمت عام
جو کہ بخشی گا تجھکو فرّ فروغ
کیا نہ دی گا مجھی می گلفام؟
جبکہ چودہ منازل فلکي
کر چکی قطع تیري تیزئ گام
تیری پرتو سی ہوں فروغ پزیر
کوی و مشکوی و صحن و منظر و بام
دیکھنا میری ہاتھہ میں لبریز
اپني صورت کا اک بلوریں جام

راز دل مجھسی کیوں چھپاتا ھی
مجھکو سمجھا ھی کیا کہیں نمّام ؟
جانتا ھوں کہ آج دنیا میں
ایک ھي ھی امیدگاہ انام
میں نی مانا کہ تو ھی حلقہ بگوش
اسکا مگر نہیں ھی غلام ؟
جانتا ھوں کہ جانتا ھی تو
تب کہا ھی بہ طرز استفہام
مہر تاباں کو ھو تو ھو ای ماہ
قرب ھر روزہ بر سبیل دوام
تجھہ کو کیا پایہ روشناسي کا
جز بہ تقریب عید ماہ صیام
جانتا ھوں کہ اسکی فیض سی تو
پھر بنا چاھتا ھی ماہ تمام

ماہ بن، ماہتاب بن، میں کون؟
مجھکو کیا بانٹ دی گا تو انعام
میرا اپنا جدا معاملہ ہی
اور کی لین دین سی کیا کام؟
ہی مجھی آرزوی بخشش خاص
گر تجھی ہی امید رحمت عام
جو کہ بخشی گا تجھکو فرّ فروغ
کیا نہ دی گا مجھی می گلفام؟
جبکہ چودہ منازل فلکی
کر چکی قطع تیری تیزیٔ گام
تیری پرتو سی ہوں فروغ پزیر
کوی و مشکوی و صحن و منظر و بام
دیکھنا میری ہاتھہ میں لبریز
اپنی صورت کا اک بلوریں جام

پهر غزل کي روش په چل نکلا
توسن طبع چاهتا تها لگام

* * *

غزل

زهر غم کر چکا تها مرا کام
تجهکو کسنی کہا که هو بدنام ؟
می هی پهر کیوں نه میں پیئ جاؤں؟
غم سی جب هو گئي هو زیست حرام
بوسه کیسا ؟ یہي غنیمت هی!
که نه سمجهیں وه لذّت دشنام
کعبه میں جا بجا ئیں گی ناقوس
اب تو باندها هی دیر میں احرام
اس قدح کا هی دور مجهکو نقد
چرخ نی لي هی جس سی گردش وام

بوسه دینی میں ان کو هی انکار

دل کی لینی میں جنکو تها ابرام

چهیڑ تا هوں که انکو غصه آئی

کیوں رکهوں ورنه غالب اپنا نام؟

کهه چکا میں تو سب کچهه اب تو کهه

ای پري چهره ! پیک تیز خرام !

کون هي جسکی در په ناصیه سا

هیں مه ومهر و زهرهٔ و بهرام؟

تو نهیں جانتا تو مجهسی سن

نام شاهنشه بلند مقام

قبلهٔ چشم و دل بها در شاه

مظهر ذوالجلال و الاکرام

شهسوار طریقهٔ انصاف

نو بهار حدیقهٔ اسلام

جس کا ہر فعل صورت اعجاز
جس کا ہر قول معنی الہام
بزم میں میزبان قیصر و جم
رزم میں اوستاد رستم وسام
ای ترا لطف زندگی افزا
ای ترا عہد فرّخی فرجام
چشم بد دور خسروانہ شکوہ
لوحش اللہ عارفانہ کلام
جاں نثاروں میں تیری قیصر روم
جرعہ خواروں میں تیری مرشد جام
وارث ملک جانتی ہیں تجھی
ایرج و تور و خسرو و بہرام
زور بازو میں مانتی ہیں تجھی
گیو و گودرز و بیژن و رہام

مرحبا موشگافی ناوک

آفرین آبداري صمصام

تیر کو تیری تیر غیر هدف

تیغ کو تیري تیغ خصم نیام

رعد کا کر رهي هی کیا دم بند

برق کودی رها هی کیا الزام

تیری فیل گراں جسد کي صدا

تیری رخش سبک عناں کا خرام

فن صورت گري میں تیرا گزر

گرنه رکهتا هو دستگاه تمام

اس کی مضروب کی سروتن سی

کیوں نمایاں هو صورت ادغام ؟

جب ازل میں رقم پذیر هوئی

صفحه هائ لیالي و ایام

اور ان اوراق میں به کلک قضا
مجملاً مندرج هوی احکام
لکهدیا شاهدوں کو عاشق کش
لکهدیا عاشقوں کو دشمن کام
آسماں کو کہا گیا که کهیں
گنبد تیز گرد نیلي فام
حکم ناطق لکها گیا که لکهیں
خال کو دانه اور زلف کو دام
آتش و آب و باد و خاک نی لي
وضع سوز و نم و رم و آرام
مهر رخشاں کا نام خسرو روز
ماه تاباں کا اسم شحنۂ شام
تیري توقیع سلطنت کو بهي
دي بدستور صورت ارقام

کاتب حکم نی بموجب حکم
اس رقم کودیا طراز دوام
هی ازل سی روائي آغاز
هو ابد تک رسائي انجام

☆☆☆

قصیده چهارم

صبح دم دروازه خاور کهلا
مهر عالم تاب کا منظر کهلا
خسرو انجم کی آیا صرف میں
شب کوتها گنجینهٔ گوهر کهلا
وه بهي تهي اک سیمیا کي سي نمود
صبح کو راز مه و اختر کهلا
هیں کواکب کچهه، نظر آتی هیں کچهه
دیتی هیں دهو کا یه بازي گر کهلا

سطح گردوں پرپڑا تھا رات کو
موتیوں کا هر طرف زیور کھلا

صبح آیا جانب مشرق نظر
اک نگار آتشیں رخ سر کھلا

تھي نظر بندي کیا جب ردّ سحر
بادۂ گل رنگ کا ساغر کھلا

لا کی ساقي نی صبوحي کی لیئ
رکھه دیا هی ایک جام زر کھلا

بزم سلطاني هوئي آراسته
کعبۂ امن واماں کا در کھلا

تاج زرّیں مهر تاباں سی سوا
خسرو آفاق کی منه پر کھلا

شاه روشن دل بهادر شه که هی
راز هستي اس پہ سر تا سر کھلا

وہ کہ جسکي صورت تکوین میں
مقصد نہ چرخ و ہفت اختر کھلا
وہ کہ جسکی ناخن تاویل سی
عقدۂ احکام پیغمبر کھلا
پہلی دارا کا نکل آیا ہی نام
اس کی سرہنگوں کاجب دفتر کھلا
روشناسوں کي جہاں فہرست ہی
واں لکھا ہی چہرۂ قیصر کھلا
توسن شہ میں ہی وہ خوبي کہ جب
تھاں سی وہ غیرت صرصر کھلا
نقش پاکي صورتیں وہ دلفریب
تو کہی بت خانۂ آزر کھلا
مجھہ پہ فیض تربیت سی شاہ کی
منصب مہروماہ و محور کھلا

لاکھ عقدی دل میں تھی لیکن ہر ایک
میری حد وسع سی باہر کھلا
تھا دل وابستہ قفل بی کلید
کس نی کھولا؟ کب کھلا؟ کیوں کر کھلا؟
باغ معني کي دکھاؤں گا بہار
مجھسی گر شاہ سخن گستر کھلا
ہو جہاں گرم غزل خواني نفس
لوگ جانیں طبلۂ عنبر کھلا

☆ ☆ ☆

غزل

کنج میں بیٹھا رھوں یوں پر کھلا
کاشکی ہو تا قفس کا در کھلا
ہم پکاریں اور کھلی، یوں کون جائی؟
یار کا دروازہ پائیں گر کھلا

ہم کو ھی اس راز داري پر گھمنڈ
دوست کا ھی رازِ دشمن پر کھلا

واقعي دل پر بھلا لگتا تھا داغ
زخم لیکن داغ سی بہتر کھلا

ھاتھ سی رکھ دي کب ابرونی کماں؟
کب کمر سی غمزی کي خنجر کھلا

مفت کا کس کو برا ھی بدرقہ؟
رہ روي میں پردۂ رھبر کھلا

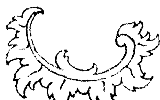
سوز دل کا کیا کری باران اشک؟
آگ بھڑکي مینہ اگر دم بھر کھلا!

نامی کی ساتھ آ گیا پیغام مرگ
رہ گیا خط میري چھاتي پر کھلا

دیکھیو غالب سی گر الجھا کوئي
ھی ولي پوشیدہ اور کافر کھلا

پهر هوا مدحت طرازي کا خیال
پهر مه و خورشید کا دفتر کهلا
خامی نی پائي طبیعت سی مدد
بادباں کی اٹهتی هي لنگر کهلا
مدح سی ممدوح کی دیکهی شکوه
یاں عرض سی رتبهٔ جوهر کهلا
مهر کانپا چرخ چکرّ کها گیا
بادشه کا رایت لشکر کهلا
بادشه کا نام لیتا هی خطیب
اب علوّ پایهٔ منبر کهلا
سکّهٔ شه کا هوا هی روشناس
اب عیار آبروی زر کهلا
شاه کی آگی دهرا هی آئنه
اب مآل سعي اسکندر کهلا

ملک کی وارث کو دیکھا خلق نی
اب فریب طغرل و سنجر کھلا
هو سکی کیا مدح؟ هاں اک نام هی
دفترِ مدح جہاں داور کھلا
فکر اچھي پر ستایش نا تمام
عجز اعجاز ستایش گر کھلا
جانتا هوں هی خط لوح ازل
تم پہ ای خاقان نام آور کھلا
تم کرو صاحبقراني جب تلک
هی طلسم روز و شب کا در کھلا

مثنوی

(آموں کی تعریف میں)

ہاں دل درد مند زمزمہ ساز
کیوں نہ کھولے در خزینۂ راز
خامہ کا صفحہ پر رواں ہونا
شاخ گل کا ہے گلفشاں ہونا
مجھسے کیا پوچھتا ہے کیا لکھیے
نکتہ ہائے خرد فزا لکھیے
بارے آموں کا کچھ بیاں ہو جائے
خامہ نخل رطب فشاں ہو جائے
آم کا کون مرد میداں ہے؟
ثمر و شاخ گوئے و چوگاں ہے

تاک کی جي میں کیوں رهی ارماں؟
آئ یه گوی اور یه میداں
آم کی آگی پیش جائ خاک
پهوڑتا هی جلی پهپولی تاک
نه چلا جب کسي طرح مقدور
بادۂ ناب بن گیا انگور
یه بهي ناچار جي کا کهونا هی
شرم سی پاني پاني هونا هی
مجهسی پوچهو تمهیں خبر کیا هی
آم کی آگی نی شکر کیا هی
نه گل اسمیں نه شاخ و برگ نه بار
جب خزاں هو تب آئ اسکی بهار
اور دوڑائي قیاس کهاں؟
جان شیریں میں یه مٹهاس کهاں

جان میں هوتي گر یه شیریني
کوه کن با وجود غمگیني

جان دینی میں اس کو یکتا جان
پر وه یوں سهل دی نه سکتا جان

نظر آتا هی یوں مجهی یه ثمر
که دواخانهٔ ازل میں مگر

آتش گل په قند کا هی قوام
شیری کی تار کا هی ریشه نام

یا یه هو گا که فرط رافت سی
باغبانوں نی باغ جنّت سی

انگبیں کی به حکم رب النّاس
بهر کی بهیجی هیں سر به مهر گلاس

یا لگا کر خضر نی شاخ نبات
مدّتوں تک دیا هی آب حیات

تب ہوا ہی ثمر فشاں یہ نخل
ہم کہاں ورنہ اور کہاں یہ نخل

تھا ترنج زر ایک خسرو پاس
رنگ کا زرد پر کہاں بو باس ؟

آم کو دیکھتا اگر اک بار
پھینک دیتا طلای دست افشار

رونق کارگاہ برگ و نوا
نازش دودمان آب و ہوا

رہرو راہ خلد کا توشہ
طوبی وسدرہ کا جگر گوشہ

صاحب شاخ برگ وبار ہی آم
ناز پروردۂ بہار ہی آم

خاص وہ آم جو نہ ارزاں ہو
نوبر نخل باغ سلطاں ہو

وہ کہ ہی والیٔ ولایت عہد
عدل سی اس کی ہی حمایت عہد
فخر دیں عزّ شان و جاہ جلال
زینت طینت و جمال کمال
کار فرمای دین و دولت و بخت
چہرہ آرائی تاج و مسند و تخت
سایہ اس کا ہما کا سایہ ہی
خلق پر وہ خدا کا سایہ ہی
ای مفیض وجود سایۂ و نور
جب تلک ہی نمود سایۂ و نور
اس خداوند بندہ پرور کو
وارث گنج و تخت و افسر کو
شاد و دل شاد و شادماں رکھیو،
اور غالب پہ مہرباں رکھیو،

قطعات

ای شہنشاہ فلک منظر بی مثل و نظیر
ای جہاں دار کرم شیوۂ بی شبہ و عدیل

پانوں سی تیری ملی فرق ارادت اورنگ
فرق سی تیری کری کسب سعادت اکلیل

تیرا انداز سخن شانۂ زلف الہام
تیري رفتار قلم جنبش بال جبریل

تجھہ سی عالم پہ کھلا رابطۂ قرب کلیم
تجھسی دنیا میں بچھا مائدۂ بذل خلیل

بہ سخن اوج دہ مرتبۂ معني و لفظ
بکرم داغ نہ ناصیۂ قلزم و نیل

تا تری وقت میں ہو عیش وطرب کي توقیر
تا تری عہد میں ہو رنج و الم کي تقلیل
ماہ نی چھوڑ دیا نور سی جانا باہر
زہرہ نی ترک کیا حوت سی کرنا تحویل
تیري دانش مري اصلاح مفاسد کي رہین
تیري بخشش مري انجاح مقاصد کي کفیل
تیرا اقبال ترحم مری جینی کي نوید
تیرا انداز تغافل مری مرنی کي دلیل
بخت نا سازنی چاہا کہ نہ دی مجھکو اماں
چرخ کج بازنی چاہا کہ کری مجھکو ذلیل
پیچھی ڈالي ہی سر رشتۂ اوقات میں گانٹھ
پہلی ٹھونکي ہی بن ناخن تدبیر میں کیل
تپش دل نہیں بی رابطۂ خوف عظیم
کشش دم نہیں بی ضابطۂ جر ثقیل

در معني سی مرا صفحه لقا کي داڑهي
غم گيتي سی مرا سينه عمرو کي زنبيل

فکر ميري گهر اندوز اشارات کثير
کلک ميري رقم آموز عبارات قليل

ميری ابهام پہ هوتي هی تصدق توضيح
ميری اجمال سی کرتي هی تراوش تفصيل

نيک هوتي مري حالت تو نه ديتا تکليف
جمع هوتي مري خاطر تو نه کرتا تعجيل

قبلۂ کون ومکاں خسته نوازي ميں يه دير
کعبۂ امن واماں عقده کشائي ميں يه ڈهيل

☆ ☆ ☆

گئی وه دن که نادانسته غيروں کي وفاداري
کيا کرتي تهی تم تقرير هم خاموش رهتی تهی

بس اب بگڑی یہ کیا شرمندگی جانی دو ملجاؤ
قسم لو ہم سی گریہ بھي کہیں کیوں ہم نہ کہتی تھی

☆ ☆ ☆

کلکتی کا جو ذکر کیا تونی ہم نشیں
اک تیر میری سینی میں مارا کہ ہائے ہائے

وہ سبزہ زارہای مطّرا کہ ہی غضب
وہ نازنیں بتان خود آرا کہ ہائے ہائے

صبر آزما وہ ان کي نگاہیں کہ حف نظر
طاقت رباہ وہ ان کا اشارا کہ ہائے ہائے

وہ میوہ ہای تازہ و شیرین کہ واہ وا
وہ بادہ ہای ناب گوارا کہ ہائے ہائے

☆ ☆ ☆

ہی جو صاحب کی کف دست پہ یہ چکني ڈلي
زیب دیتا ہي اسی جس قدر اچھا کہیي

خامه انگشت به دندان که اسی کیا لکھیی
ناطقهٔ سر به گریبان که اسی کیا کہیی

مہر مکتوب عزیزان گرامي لکھیی
حرز بازوی شگرفان خود آرا کہیی

مسي آلوده سر انگشت حسیناں لکھیی
داغ طرف جگر عاشق شیدا کہیی

خاتم دست سلیماں کی مشابه لکھیی
سر پستان پري زاد سی مانا کہیی

اختر سوختهٔ قیس سی نسبت دیجی
خال مشکین رخ دل کش لیلا کہیی

حجر الاسود دیوار حرم کیجیی فرض
نافه آهوی بیابان ختن کا کہیی

وضع میں اس کو اگر جانیی قاف تریاق
رنگ میں سبزهٔ نوخیز مسیحا کہیی

صومعی میں اسی ٹھیرائیی گر مہر نماز
می کدی میں اسی خشت خم صہبا کہیی
کیوں اسی قفل در گنج محبّت لکھیی؟
کیوں اسی نقطۂ پرکار تمنّا کہیی؟
کیوں اسی گوہر نایاب تصوّر کیجی
کیوں اسی مردمک دیدۂ عنقا کہیی؟
کیون اسی تکمۂ پیراهن لیلا لکھیی
کیوں اسی نقش پئی ناقۂ سلما کہیی؟
بندہ پرور کی کف دست کو دل کیجیی فرض
اور اس چکني سپاري کو سویدا کہیی

☆ ☆ ☆

نہ پوچہہ اس کي حقیقت حضور و الانی
مجھی جو بھیجي هی بیسن کي روغني روٹي
نہ کہاتی گیہوں نکلتی نہ خلد سی باهر
جو کہاتی حضرت آدم یہ بیسني روٹي

سهرا

خوش هوای بخت که هی آج تری سر سهرا
باندہ شہزادی جواں بخت کی سر پر سهرا
کیاهي اس چاندسی مکهڑی په بهلا لگتا هی
هی تری حسن دل افروز کا زیور سهرا
سر په چڑهنا تجهی پهبتا هی پر ای طرف کلاه
مجهکو ڈر هی که نه چهینی ترا لمبر سهرا
ناؤ بهر کر هي پروئ گئی هون گی موتي
ورنه کیوں لائ هیں کشتي میں لگا کر سهرا
سات دریا کی فراهم کیی هوں گی موتي
تب بنا هوگا اس انداز کا گز بهر سهرا
رخ په دولها کی جو گرمي سی پسینه ٹپکا
هی رگ ابر گهر بار سرا سر سهرا

یه بھي اک بي ادبي تھي که قباسی بڑھجایٔ

رہ گیا آن کی دامن کی برابر سہرا

جي میں اترائیں نہ موتي کہ ھمیں ھیں ایک چیز

چاھیی پھولوں کابھي ایک مقرر سہرا

جب کہ اپنی میں سماویں نہ خوشي کی ماری

گوندھی پھولوں کابھلا پھر کؤي کیونکر سہرا

رخ روشن کي دمک گوھر غلطان کي چمک

کیوں نہ دکھلایٔ فروغ مہ و اختر سہرا

تار ریشم کا نہیں ھی یہ رگ ابر بہار

لائیگا تاب گران بارئ گوھر سہرا

ھم سخن فہم ھیں غالب کی طرف دار نہیں

دیکھیں کہدی کؤي اس سہری سی بڑھکر سہرا

☆ ☆ ☆

قطعه

منظور ہی گذارش احوال واقعي
اپنا بیان حسن طبعیت نہیں مجھی

سو پشت سی ہی پیشۂ آبا سپہ گري
کچھ شاعري ذریعۂ عزت نہیں مجھی

آزادہ رو ہوں اور مرا مسلک ہی صلح کل
ہرگز کبھي کسي سی عداوت نہیں مجھی

کیا کم ہی یہ شرف کہ ظفر کا غلام ہوں
مانا کہ جاہ و منصب و ثروت نہیں مجھی

استادشہ سی ہو مجھی پرخاش کا خیال
یہ تاب یہ مجال یہ طاقت نہیں مجھی

جام جہاں نما ہی شہنشاہ کا ضمیر
سوگند اور گواہ کي حاجت نہیں مجھی

میں کون اور ریختہ ھاں اس سی مدّعا
جز انبساط خاطر حضرت نہیں مجھی

سہرا لکھا گیا ز رہ امتثال امر
دیکھا کہ چارہ غیر اطاعت نہیں مجھی

مقطع میں آپڑي ھی سخن گسترانہ بات
مقصود اس سی قطع محبّت نہیں مجھی

روئ سخن کسي کي طرف ھو تو روسیاہ
سودا نہیں جنوں نہیں وحشت نہیں مجھی

قسمت بري سہي پہ طبیعت بري نہیں
ھی شکر کي جگہ کہ شکایت نہیں مجھی

صادق ھوں اپنی قول میں غالب خدا گواہ
کہتا ھوں سچ کہ جھوٹ کي عادت نہیں مجھی

☆ ☆ ☆

نصرت الملک بہادر ! مجھی بتلا کہ مجھی
تجھسی جواتني ارادت ھی تو کس بات سی ھی

گرچه تو وہ ھی که ھنگامه اگر گرم کری
رونق بزم مہ و مہر تري ذات سی ھی
اور میں وہ ھوں که گر جي میں کبھي غور کروں
غیر کیا خود مجھی نفرت مري اوقات سی ھی
خستگي کا ھو بھلا جسکی سبب سی سر دست
نسبت اک گو نه مري دل کو تري ھات سی ھی
ھاتھ میں تیری رھی توسن دولت كي عناں
یه دعا شام و سحر قاضی حاجات سی ھی
تو سکندر ھی مرا فخر ھی ملنا تیرا
گو شرف خضر کي بھي مجھکو ملاقات سی ھی
اس په گزری نه گماں ریو و ریا کا زنہار
غالب خاک نشیں اھل خرابات سی ھی

* * *

ھی چارشنبه آخر ماہ صفر چلو
رکھدیں چمن میں بھر کی مۍ مشک بو کي ناند

جو آئی جام بھرکی پی اور ھوکی مست

سبزی کورو ندتا پھری پھولوں کو جائی پھاند

بنتی ھیں سونی روپی کی چھلی حضور میں

ھی جن کی آ گی سیم وزر مہر و ماہ ماند

یوں سمجھئی کہ بیچ سی خالي کیئی ھوی

لاکھون ھي آفتاب ھیں اور بی شمار چاند

غالب یہ کیا بیاں ھی بجز مدح بادشاہ

بھاتي نہیں ھی اب مجھی کوئي نوشت وخواند

☆ ☆☆

مدح شاہ

ای شاہ جہاں گیر جہاں بخش جہاندار،

ھی غیب سی ھر دم تجھی صد گونہ بشارت

جو عقدۂ دشوار کہ کوشش سی نہ وا ھو

تو وا کری اس عقدی کوسو بھي باشارت

ممکن هی کری خضر سکندر سی ترا ذکر؟
گرلب کو نه دی چشمهٔ حیواں سی طہارت
آصف کو سلیماں کي وزارت سی شرف تہا
هی فخر سلیماں جو کری تیري وزارت
هی نقش مریدي ترا فرمان الهي
هی داغ غلامي ترا توقیع امارت
تو آب سی گر سلب کری طاقت سیلاں
تو آگ سی گر دفع کری تاب شرارت
ڈھونڈھی نه ملی موجهٔ دریا میں رواني
باقي نه رهی آتش سوزاں میں حرارت
هی گرچه مجهی نکته سرائي میں توغّل
هی گرچه مجهی سحر طرازي میں مهارت
کیوں کر نه کروں مدح کو میں ختم دعا پر؟
قاصر هی شکایت میں تري میري عبارت

نوروز ہی آج اور وہ دن ہی کہ ہوئی ہیں
نظّارگیٔ صنعت حق اہل بصارت
تجھکو شرف مہر جہاں تاب مبارک؟
غالب کو تری عتبۂ عالی کی زیارت

※ ※ ※

افطار صوم کی کچھ اگر دستگاہ ہو
اس شخص کو ضرور ہی روزہ رکھا کری
جس پاس روزہ کھول کی کھانے کو کچھ نہ ہو
روزہ اگر نہ کھائے تو ناچار کیا کری

※ ※ ※

گذارش مصنّف بحضور شاہ

ای شہنشاہ آسمان اورنگ
ای جہاندار آفتاب آثار
تھا میں اک بی نوائے گوشہ نشین
تھا میں اک دردمند سینہ فگار

تم نے مجھکو جو آبرو بخشی
ہوئی میری وہ گرمیٔ بازار
کہ ہوا مجھہ سا ذرّۂ ناچیز
رو شناس ثوابت و سیّار
گرچہ از روی ننگ بے ہنری
ہوں خود اپنی نظر میں اتنا خوار
کہ گر اپنی کو میں کہوں خاکی
جانتا ہوں کہ آئی خاک کو عار
شاد ہوں لیکن اپنی جی میں کہ ہوں
بادشہ کا غلام کار گزار
خانہ زاد اور مرید اور مدّاح
تھا ہمیشہ سی یہ عریضہ نگار
باری نوکر بھی ہو گیا صد شکر
نسبتیں ہو گئیں مشخص چار

نہ کہوں آپ سی تو کس سی کہوں؟
مدّعائ ضروري الاظہار
پیر و مرشد اگرچہ مجھکو نہیں
ذوق آرایش سر و دستار
کچھ تو جاڑی میں چاھئ آخر
تا نہ دی باد زمہریر آزار
کیوں نہ درکار ھو مجھی پوشش؟
جسم رکھتا ھوں ھی اگرچہ نزار
کچھ خریدا نہیں ھی اب کي سال
کچھ بنایا نہیں ھی اب کي بار
رات کو آگ اور دن کو دھوپ
بھاڑ میں جائیں ایسی لیل و نہار
آگ تاپی کہاں تلک انساں؟
دھوپ کھائ کہاں تلک جاندار ؟

دهوپ کي تابش آگ کي گرمي
وقنا ربنا عذاب النّار

ميري تنخواه جو مقرّر هی
اس کي ملنی کا هی عجب هنجار

رسم هی مردی کي چهه ماهي ايک
خلق کا هی اسي چلن په مدار

مجهکو ديکهو تو هوں بقيد حيات
اور چهه ماهي هو سال ميں دو بار

بس که ليتا هوں هر مهيني قرض
اور رهتي هی سود کي تکرار

ميري تنخواه ميں تهائي کا
هوگيا هی شريک ساهوکار

آج مجهسا نهيں زمانی ميں
شاعر نغز گوئ خوش گفتار

رزم کي داستان گر سني

هی زبان میري تیغ جوهر دار

بزم کا التزام گر کیجی

هی قلم میرا ابر گوهر بار

ظلم هی گر نه دو سخن کي داد

قهر هی گر کرو نه مجهکو پیار

آپ کا بنده اور پهرون ننگا

آپ کا نوکر اور کهاؤں ادهار

میری تنخواه کیجی ماه بماه

تا نه هو مجهکو زندگي دشوار

ختم کرتاهوں اب دعا په کلام

شاعري سی نهیں مجهی سر و کار

تم سلامت رهو هزار برس

هر برس کی هوں دن پچاس هزار

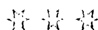

سیه گلیم هوں لازم هی میرا نام نه لی
جهاں میں جو کوئي فتح و ظفر کا طالب هی
هوا نه غلبه میسّر کبھي کسي په مجھی
که جو شریک هو میرا شریک غالب هی
☆ ☆ ☆

سهل تھا مسهل ولی یه سخت مشکل آپڑي
مجھپه کیا گزریگي اتنی روز حاضر نه هوئی؟
تین دن مسهل سی پهلی تین دن مسهل کی بعد
تین مسهل، تین تبریدین، یه سب کی دن هوئی
☆ ☆ ☆

خجسته انجمن طوی میرزا جعفر
که جسکی دیکھی سی سب کا هوا هی جي محظوظ
هوئي هی ایسی هي فرخنده سال میں
نه کیوں هو مادّهٔ سال عیسوي «محظوظ»
۱۸۵٤ء ☆ ☆ ☆

هوئي جب ميرزا جعفر كي شادي
هوا بزم طرب میں رقص ناهيد
کہا غالب سی تاریخ اس کي کیا هی؟
تو بولا! «انشراح جشن جمشید»
۱۲۷۰ ه

گو ایک بادشاہ کی سب خانه زاد هیں
دربار دار لوگ بہم آشنا نہیں
کانوں په هاتھ دهرتی هیں کرتی هوی سلام
اس سی هی یه مراد که هم آشنا نہیں

﴿رباعیات﴾

بعد از اتمام بزم عید اطفال
آیام جوانی رهی ساغر کش حال
پہنچی هیں تا سواد اقلیم عدم
ای عمر گذشته یک قدم استقبال

٭ ٭ ٭

شب زلف و رخ عرق فشاں کاغم تها
کیا شرح کروں که طرفه ترعالم تها
رویامیں هزار آنکهه سی صبح تلک
هر قطرۂ اشک دیدۂ پر نم تها

٭ ٭ ٭

آتش بازي هی جیسی شغل اطفال
هی سوزجگر کابهي اسي طور کا حال
تهام جد عشق بهي قیامت کوئي
لڑکوں کی لیئی گیاهی کیا کهیل نکال

دل تھا کہ جو جان درد تمہید سہی
بی تابیٔ رشک و حسرت دید سہی
ہم اور فسردن ای تجلي افسوس!
تکرار روا نہیں تو تجدید سہی

☆ ☆ ☆

ہی خلق حسد قماش لڑنی کی لیٔ
وحشت کدۂ تلاش لڑنی کی لیٔ
یعني ہر بار صورت کاغذ باد
ملتی ہیں یہ بدمعاش لڑنی کی لیٔ

☆ ☆ ☆

دل سخت نژند ہوگیا ہی گویا
اس سی گلہ مند ہوگیا ہی گویا
پر یارکی آگی بول سکتی ھي نہیں
غالب منہ بند ہوگیا ہی گویا

☆ ☆ ☆

دکھہ جي کی پسند ہو گیا ہی غالب
دل رک کر بند ہو گیا ہی غالب
واللہ کہ شب کو نیند آتي ہي نہیں
سونا سوگند ہو گیا ہی غالب

☆ ☆ ☆

مشکل ہی ز بس کلام میرا ای دل
سن سن کی اسی سخنوران کامل
آساں کہنی کي کرتی ہیں فرمایش
گویم مشکل، وگر نہ گویم مشکل

☆ ☆ ☆

بھیجي ہی جو مجھکو شاہ جمجاہ نی دال
ہی لطف و عنایات شہنشاہ پہ دال
یہ شاہ پسند دال بی بحث و جدال
ہی دولت ودین ودانش وداد کي دال

☆ ☆ ☆

هیں شه میں صفات ذوالجلالي با هم
آثار جلالي و جمالي با هم

هوں شاد نه کیوں سافل و عالي با هم
هی ابکی شب قدر و دوالي با هم

☆ ☆ ☆

حق شه کي بقا سي خلق کو شاد کری
تا شاه شیوع دانش و داد کری

یه دي جو گئي هی رشتهٔ عمر میں گانٹهه
هی صفر که افزایش اعداد کری

☆ ☆ ☆

اس رشتی میں لاکهه تار هوں بلکه سوا
اتنی هي برس شمار هوں بلکه سوا

هر سیکڑی کو ایک گره فرض کریں
ایسي گرهیں هزار هوں بلکه سوا

☆ ☆ ☆

کہتی ہیں کہ اب وہ مردم آزار نہیں
عشّاق کي پرسش سی اسی عار نہیں
جو ہاتہہ کہ ظلم سی اٹھا یا ہو گا
کیون کرمانوں کہ اسمیں تلوار نہیں

* * *

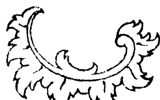
ہم گرچہ بنی سلام کرنی والی
کرتی ہیں درنگ کام کرنی والی
کہتی ہیں کہیں خدا سی اللہ اللہ
وہ آپ ہیں صبح وشام کرنی والی

* * *

سامان خور و خواب کہاں سی لاؤں؟
آرام کی اسباب کہاں سی لاؤں؟
روزہ مرا ایماں ہی غالب لیکن
خس خانہ و برف آب کہاں سی لاؤں؟

☆ ☆ ☆

ان سیم کی بیجوں کو کوئی کیا جانی
بهیجی هیں جو ارمغاں شه والانی
گن کر دیوینگی هم دعائیں سوبار
فیروزه کي تسبیح کی هیں یه دانی

بياض

